

LEGATVM) Pomponia exheredato filio Curiano heredes reliquerat Secundum & quosdam alios. **ARGV.** os. filius post matris obitum voluerat secreto cum Secundo, se componere: sed re infecta & ad Iurisconsultos delata, est Curiani causa visa iniqua. Is tamen postulauit ut ceteros cohæredes, qui temporibus metuentes quærebant rem sine lite transigere: itaque accepta quarta hereditatis parte destitit ille a iudicio. Huius facti Secundus auctor postea a Curiano Legatum capiens, non sine exultatione rem commemorat apud amicum Seuerum: quanquam non Seuerus, sed Arrinio, alij Annio scriptam epistolam codices indicant. Legatum) quod legauit mihi moriens Curianus. Amplissimo gratius) longe charius quam si alius mihi amplissimum reliquisset, propter Gratillæ amicitiam, vel quod postea laudandum contigit. Pomponia Gratilla) Ru. Pomponia stici Aruleni vxor: quare potius Gratilla probo ut legatur Gratilla quam Galla. Splendidos equites) Hir Equites tuius aut Oppius appellauit splendidos ac illustres equites (ut opulentes illustres. nor) a splendore auri, quo radiantur: nam pariter Tacitus in rebus Claudij vocat illustres. Præiudiciu) Secundum oratores præiudiciorum vis omnis tribus in generibus versatur: rebus, quæ aliquando ex paribus causis sunt iudicatæ, quæ exempla rectius dicuntur: aut de rescissis patrum testamentis, vel contra in filios confirmatis iudicijs ad ipsam causam pertinentibus, vnde etiam nomen ductum est: aut cum de eadem causa pronunciatum est, ut in partibus centumvralium quæ in duas hastas diuise sunt. Confirmantur autem præiudicia duobus præcipue, auctoritate eorum qui pronunciarunt, & similitudine rerum de quibus queritur. quæ intendebat nunc Curianus, existimans, si Secundus suam hereditatis partem donasset, posse hoc præiudicio repetere a cohæredibus alias partes: sed falsebatur.

C. PLINII CÆCILI

LII SECVNDI EPIST. LIB. V.

G. PLINIVS SEVERO SVO S.

Legatum mihi obuenit modicum, sed amplissimo gratius. Cur amplissimo gratius? Pomponia Gratilla exheredato filio Astudio Curiano, heredes reliquerat me, dederat cohæredes Sertorium Seuerum prætorium virum, aliosque equites Romanos splendidos. Curianus orabat, ut sibi donarem portionem meam, seque præiudicio iuuarem: eandem tacita conuentione saluam mihi pollicebatur. Respondebam, non conuenire moribus meis aliud palam, aliud agere secreto. Præterea, non esse satis honestum donare & locupletari & orbo. In summa, non profuturum ei, si donassem: profuturum, si cessissem. Esse autem me paratum cedere, si inique exheredatum mihi liqueret. Ad hoc ille, Rogo cognoscas. Cunctatus paulum, Faciam inquam. Neque enim video, cur ipse me minorem putem, quam tibi videor. Sed iam nunc memento, non defuturam mihi constantiam, si ita fides duxerit secundum matrem tuam pronuntiandi. Ut voles ait, voles enim quod æquissimum. Adhibui in consilium duos, quos tunc ciuitas nostra spectatissimos habuit, Corellium & Frontinum. His circumdatus, in cubiculo meo sedi. Dixit Curianus, quæ pro se putabat, Respondi paucis ego, Ne

Tacita) secreta inter nos. Saluam mihi) totam redituram ad me. Moribus meis) qui erant sinceri & integri. Palam) donare. Secreto) conuenire ut portio mea restitueretur mihi. Locupleti & orbo Curiano) ne videre capere hereditatem. Si donassem) si dedissem ea mente, ut statim voluissem accipientis fieri: nec villo casu ad me reuerti. & propter nullam aliam causam fecissem, quam ut liberalitatem & munificentiam exercerem. nam hæc proprie Vlpiano tradente donatio appellatur. Si cessissem) Curiano tanquam potiora iura habenti. Sciamus tamen Paulo respondente per minorem causam maiori cognitioni præiudicium fieri non oportere. maior enim questio minorem causam ad se trahit. & Modestinus tit. de exceptionibus inquit, Res inter alios iudicata, alijs non obest, nec si is contra quem iudicatum est hæres extitit, ei contra quem nihil pronunciatum est hereditaria litem prescribi ex ea sententia posse. Exheredatum) hæreditate priuatum. non enim quis exhereditatio summouet filium a contra tabulas possessione bonorum, sed quæ iure facta est. Vlp. de bonorum possessione scribit, vnde filiis querela superest de inofficioso testamento. Ille) Curianus respondit. Cognoscas) examines an iure sim exheredatus. Cunctatus) remoratus, ut recte considerare antequam responderem. Minor putem) credam me inferiorē equitate, & iustitia, quam tu me putas. Non defuturam mihi constantiam) me futurum, constantem, & fortem. Fides) veritas. Duxerit) traxerit in sententiam. Pronuntiandi) iudicandi. Ut voles ait) facies, inquit, Curianus ut lubet. Adhibui in consilium) participes consilij mei feci. Spartianus, Erat mos, ut cum Adrianus causas cognosceret, & Senatores & Equites Romanos in consilio adhiberet. Tunc) Domitiani temporibus. nam hanc epistolam sub Traiano scripsit. Ciuitas nostra) Roma, quæ donatus fuerat urbe Romana Secundus. Spectatissimos) probatissimos, vocabulum sane ad Iurisconsultos relatum. Corellium) Corellium Rufum. Frontinum) Iulium Frontinum, relege utrosque in præcedentibus. His circumdatus) mediis inter hos duos an magis consilio horum munitus. Pro se) in rem suam. Pudorem) honestatem, decorem. omnes enim heredes vel eos, qui loco hereditum sunt, officiose agere circa defunctos conuenit testat Paulus Iurisc. Defunctum) Pomponiæ Gratillæ. Et ex consilij sententia) id est ut consuluerat mihi Corellius & Frontinus. Dixi) quod sequuntur. Legit etiam. Hæc consilij sententia, fuit. scilicet in eundem sensum, in quem superior lectio. Multas causas) in authentica titulo, ut cum de appellatione cognoscitur. cap. aliud quoque. Iustinianus) cauit ne cui patri vel matri, auo vel auig, proauo vel proauig liceret suum filium vel filiam vel ceteros liberos exheredare,

Spectatus.

nisi si probabantur ingrati: & ingratitudinis causas parentes in suo testamento inseruissent: quarum primam dicit esse, si quis parentibus manus intulisset: si grauem & inhonestam iniuriam eis ingessisset: si eos in criminalibus causis, quæ non sunt aduersus principem, siue remp. accusasset: si cum maleficis vel maleficijs versaretur: vel vitæ parentum suorum per venenum aut alio modo insidiari tentauerit: si nouerca aut concubinae patris sese permiscuerit: si delator contra parentes extiterit, & per suam delationem, grauiam eos dispendia sustinere fecerit: si si de iussione incluso præstare noluerit: si prohibuit parentem suum condere testamentum: si præter voluntatem illius inter arenarios & mimos se

filius sociauerit & permiserit: & reliqua quæ ibi latius referuntur. Alij legunt iustas causas. Ille)

Curianus. Hoc) nostrum fa-

ctum. Subscripsit centumuirale

iudicium cum cæteris) citauit &

accusauit cæteros cohæredes apud

Centumuiros. nam scribere siue

subscribere significat accusare &

denunciare: quare Terentius dixit,

Tibi scribam dicam, id est denun-

ciabo tibi accusationem. quod

prius in Aulularia Plautus scri-

ptum reliquit. & in Pœnulo, Cras

subscribam dicam homini. Mart.

in præfatione libri primi, Nec e-

pigramata mea scribat, id est ac-

cuset. Apuleius in defensione ma-

giæ, docet accusatores porrecto

libello solitos fuisse se subscribere,

causidicos se ascribere. Sed apertius Paulus de accusationibus & inscriptio-

nibus, ubi præbet ordinem libellorum inscribendorum, Subscribere inquit debet is qui dat libellum se pro-

fessum esse, vel alius pro eo si literas nesciat. Vlpianus ibidem, Si cui crimen obijciatur, præcedere debet in cri-

mine subscriptio, quæ res ad id inuenta est, ne facile quis profiliat ad accusationem, cum sciat inultam sibi accu-

sationem non futuram: & de furtis meminisse oportebit, nunc furti plerumque criminaliter agi, & cum qui agit

in crimine subscribere: & de priuatis iudicijs, si extra ordinem eius rei poenam exercere velit, tunc subscribere

crimen oportebit. Valerius Maximus subscribere iudicio pro approbare usus est. Huic inquit animi iudicio Fa-

bius Gurgēs, C. Numerius, Fabius Pictor, Q. Ogolinus se subscripsere. Idem, Loquatur nunc Græcia nefan-

dis Thesea Pirithoi amoribus subscribentem. Athenæus ubi de Phasianis agit, Ἀκμοσία σε γράφομαι, id est publice

te accusabo. Alex. imp. ad legem Flauia, Subscriptio & accusatio & sententia necessaria est. Seneca lib. iij. de be-

neficijs manifeste subscriptionem pro accusatione posuit, ibi, & delatoriam subscriptionem componeret. Paccia-

nus subscriptores vocat, qui adiuuare accusationem causidici solent, quos oportet submissius agere, quæ dicit ille

quem sequuntur. Secundarium igitur munus exequuntur non solum chartarum causa atque iuuandi accusatoris,

sed etiam ut non facile corrumpantur. indifferenter autem omnis, qui aliquid scripsisse, vel cuius nomine scri-

ptum fuisset, scriptor a veteribus dicebatur. quare inuenies Horatium scribere usum pro mutuo accipio, & re-

scribere pro restituere. nam qui mutuo accipiunt solent chirographum creditori scribere, qui recipiunt creditam

pecuniam subscribere. Tranquillus pro subnotare usus est, Cum Pinarium inquit equitem subscribere quædam

animaduertisset Augustus. Et M. Tullius pro Cluentio sæpenumero censorias subscriptiones pro notis & iudi-

cijs censorijs. Marcellus. ff. primo pro consentire, Non enim aliter voluntati eius, qui arrogare pupillum uolet e-

tiam, & si causam eius ob alia probauerit, subscribendum erit. in quem sensum frequenter usurpat Vlpianus &

Alexander R. o. Imperator more principum, qui subscribere solent quæ rata habent, subscriptioni operam da-

bat & lectioni epistolarum post horas meridianas. sic Caius. x. quoque die numerum puniendorum ex custodia

subscribebat. Columella autem li. primo pro fauere, Quod si voto inquit fortuna subscribebat: agrum habebimus salubri

cælo. Cæteris) cohæredibus meis. Mecum non subscripsit) me non citauit, mihi non denunciavit. Appe-

tebat) adueniebat, appropinquabat. Liuius, Iam ver appetebat, cum Annibal ex hybernis mouit. Compone-

re) concordare, conuenire sine strepitu, & figura iudicij. Transigere) conficere rem, litem finire ex compositio-

ne. titulus est apud iureconsultos de transactionibus, & Vlpianus ad Senatusconsultum Tertullianum, transacta

debemus accipere bona fide possessa, ut valeat transactio. Paulus de Ver. sig. transacta non solum de quibus co-

trouersia fuerit, sed etiam quæ sine controuersia sunt possessa. Causæ) sue, quæ bona erat. Temporum) Do-

mitiani. Exirent rei capitis) audax locutio pro dimitterentur rei, id est ex centumuiralibus causis, quæ erant ci-

uiles traherentur in iudicium capitale. Capitis rei) accusarentur capitaliter. Labeo existimat capitis accusationem

eam esse cuius poena mors aut exilium esset, Terentio auctore de iure patronatus. Nam capitalia iudicia dicimur

quæ ultimo supplicio afficiunt, veluti aquæ & ignis interdictione, vel deportatione, vel metallo secundum Iusti-

nianum quarto Institutionum. Multis accidisse) qui diffidebant causæ suæ aduersarios alicuius atrocis crimi-

nis reos trahebant in aliud iudicium, quod permittebatur, etsi contra leges erat, sub auaro & seuo tyranno, rem

gratam illi facturi, si quouis modo fiscum repleuissent. Ex illis) ex illorum cohæredum numero. Gratillæ &

Rustici amicitia) qui fuerant amici Rustici & Gratillæ eius uxoris. Hanc Domitianus relegauerat, illum occidi

iusserat. In ædem Concordiæ) ibi aliquando Senatum habitum testantur Lampridius, Varro, M. Tullius, ac

Liuius in area Vulcani summa nobilium inuidia ædem Concordiæ a Flauio dedicatam prodidit ex mulctati-

tia pecunia forneratoribus condemnatis aream fecisse, cum ad id publica non daretur, quam uouerat, si populo

que enim aderat alius qui defunctæ pudorem tueretur. De inde secessi, & ex consilii sententia, videtur inquam Curia ne mater tua iustas habuisse causas irascendi tibi. Post hoc ille, cum cæteris subscripsit centumuirale iudicium, mecum non subscripsit. Adpetebat iudicii dies, Cohæredes mei componere, & transigere cupiebant: non diffidentia causæ, sed metu temporum. Verebantur, quod videbant multis accidisse, ne ex centumuirali iudicio capitis rei exirent. Erant quidam in illis, quibus obijci & Gratillæ amicitia & Rustici posset. Rogant me, ut cum Curiano loquar. Conuenimus in ædem Concordiæ. Ibi ego, Si mater inquam te ex parte quarta scripsisset hæredem, nū queri posses? Quid si hæredem quidem instituisset ex asse, sed legatis ita exhauisset, ut non amplius apud te quam quarta remaneret? Igitur

Scribere.
Subscribere

Appetere

Capitis re

Templum
Concordiæ

reconciliasset ordines, inciditq; in tabula aerea. eā adē trecentis quatuor annis post capitolinā dedicatam fuisse at-
tore Plinio. Liuius tamen secundo bello Punico asserit L. Manlium Prætorē in Gallia vouisse ædem Concor-
diæ, & biennio post a Cn. Pupio & Quintio Flaminio Duūiuris in arcem faciendā locatam fuisse, & per M. &
Cn. Attiliū dedicatā. Plutarchus tradit Camillum in tumultu patrū & plebis adē Concordiæ vouisse, & post
reconciliationē ex decreto in foro erectā. Idem tñ post necē Gracchorū refert ædem Concordiæ ab Opimio ex-
tructā, tanq; si de eadē Romanorū triumphasset. quare noctu parieti eius ascriptum, opus vecordiæ templum

tur sufficere tibi debet, si exheredatus a matre, quartam
partem ab hæredibus eius accipias, quam tamen ego auge-
bo. Scis te non subscripsisse mecum, & iam biennium trans-
isse, omniaq; me vsucapisse. Sed vt recohæredes mei tracta-
biliorem experiantur, vtq; tibi nihil abstulerit reuerentiā
mei, offero pro mea parte tantundē. Tuli fructū nō cōscien-
tiā modo, verū etiā famæ. Ille ergo Curianus legatum mihi
reliquit: & factum meum (nisi forte blandior mihi) antiquo-
rum notabili honore signauit. Hæc tibi scripsi, quia de omi-
bus quæ me vel delectant vel angunt, non aliter tecum, q̃
mecum loqui soleo. Deinde, quod durum existimabam, te
amantissimum mei fraudare voluptate quam ipse capiebā.
Neq; enim sum tam sapiēs, vt nihil mea intersit: an iis, quæ
honeste fecisse me credo, testificatio quædam, & quasi præ-
mium accedat. Vale.

hæreditas notabatur, cuius partes sunt: vnciā ab vno dicta: sextans sexta pars assis: quadrans quarta pars: tri-
ens tertia: quincunx quinque partes assis: semis dimidium assis: septunx septem vnciæ. bes octo: dodrans, nouem:
decunx vel dextans decem: deunx vndecim. auctores sunt Vlpianus, Iustinianus, Priscianus. Ex quarta par-
te) Paulus ad legem Falcidiā, Lex inquit Falcidia lata est, quæ. i. cap. liberam legandi facultatē dedit vsq; ad do-
drantē: secundo capite modus legatorū cōstituitur his verbis, Quicūq; cuius Ro. post hanc legē rogatā testamē-
tum faciet, is quantā cuiq; cuius Ro. pecuniā in rep. dare, legare volet, ius potestasq; esto: dum ita detur legatum:
ne minus q̃ quartā partem hæreditatis ex eo testamento hæredes capiant. Vlp. ff. v. de inofficioso testamento
scribit quartam partem debitæ portionis sufficere ad excludendam querelam. quarta autem accipitur deducto
ære alieno & funeris impensā. Iustinianus in Instit. eodem titulo. Quartā quis debet habere, vt de inofficioso a-
gere non possit, siue iure hæreditario, siue legati, vel fidei commissi, vel si mortis causa ei donata quarta fuerit,
vel inter viuos. siue vnus hæres institutus sit, vt idem de lege Falcidia testatur, siue plures apud eum, cosue pars
quarta remaneret. Falcidia lex de hæreditatibus lata a Publio Falcidio Tribuno inter bella ciuilia Augusti &
Antonij Dione memorante, sed Curianus in nullo prædictorum casuum fuit. nam omnino a matre erat exhæ-
redatus. quare nisi ille habuisset iustas exhæredandi causas, poterat agere de inofficioso testamento. Illud ad-
dam ex constitutione diui Pij quartam partem arrogantis concedi. Num queri posses) perinde ac si diceret,
non, quia id iure fecisset. hoc autem agit interrogatio vt neges. Ex assē) ex vniuersa hæreditate. Exhaustis-
set) extenuasset, alienasset. Quarta) legitima pars. nam si totam hæreditatem legatis assumpsisset, profuisset
Curiano doli exceptio, qd̃ respondet Paulus de iure codicillorum. Quarta) repete, num queri posses? Auge-
bo) Volebat Secundus vt Curianus acciperet bonorum partē a suis cohæredibus. nam suā portionem iam sibi
vsucapione vendicauerat, tamen pro liberalitate suā pollicetur se daturum quartam suæ partis. Augebo igitur
hoc pacto) Si me vnum ex illis quos in iudicium vocasti, putauero, & mea cum illis communicauero. sic e-
nim fiebat quarta maior. Non subscripsisse mecum) non denunciaste, neque me citasse. nam sic interrupti-
tur vsucapio. Biennium) Iustinus in Instit. titulo de vsucapionibus, Iure ciuili constitutum olim fuisse tra-
dit rem mobilem anno vbiq; vno, immobilem biennio tantum in Italico solo vsucapi. qd̃ sequentes Imperato-
res emendarunt longius tempus vsucapionibus constituendo. Vsucapisse) mihi vendicasse vsu lege cauto. nam
vsucapio bono publico introducta est, ne scilicet quarundam rerum diu, & fere semper incerta dominia essent
cum sufficeret dominis ad inquirendas res suas statuti temporis spatium. Est autem vsucapio secundum Mo-
destinum acquisitio vel adiectio dominij per continuationem possessionis lege definiti. Tractabiliorem) mi-
nus grauem. qd̃ fiebat communicata Secundi portione cum cæteris. Reuerentiā mei) quia dum me venera-
ris non vocasti in iudicium. & sic processit vsucapio. Nihil abstulerit) nullum præiudicium iuri tuo, id est quar-
tæ parti fecerit. Tantundem) quartam cum cæteris cohæredibus, vt scilicet computata vniuersa hæreditate
quarta pars detraheret & Curiano dare. Tuli fructū) sensus est, nō solū gaudium in animo sensi, quod rem
honestissimam feceram, sed etiam a multis laudat⁹ sum. Legatum mihi reliquit) quia in hoc negotio tam mo-
deste me gesseram, moriens legato modico persecutus est. nam in limine epistolæ dixerat, Legatum mihi obue-
nit modicum, sed amplissimo gratius. Signauit) monstrauit elogio de me in testamento scripto. More anti-
quorum) quo modo solebant antiqui facere, vel legas honore, quo prosequerantur antiquos. Blandior mihi)
mihi applaudo. mea nimium laudo. Durum) inurbanum, rusticum. Tam sapiens) quin ducar gloria, verus e-
nim sapiens contentus est conscientia recte facti, non fama. Vt nihil mea intersit) vt credam non interessē
mea. Testificatio) laus præsertim a te amicissimo.

Cōcordiæ. Appianus scribit post
necem Gracchorū Senatū ius-
sisse adē Concordiæ in foro eri-
gi. Tranquillus testatur Tiberiū
ædem Concordiæ dedicasse. In
monumentis vrbis hoc reperitur
S. P. Q. R. adē Concordiæ vetu-
state collapsam in meliorem faci-
em opere & cultu splendidiore
restituerunt. aut igitur necesse est
diuersas Concordiæ ædes in vr-
be constructas & dirutas interdū
reparatas: aut apertissime inter se
dissentiant scriptores. Scripsit
set) reliquisset testamēto sua ma-
nu scripto. absolute tamen scri-
bere de testamentis accipitur tan-
tum pro relinquere: nā alius pro
testatore poterat scribere ipso cō-
sentiente. Ex quarta parte) ex
quadrante. sub assis nomine tota

As.

Falcidia lex

ARGV.
Valerius
Flaccus.
Calphur-
nius

ACcepi) Flacco agit gratias pro turdorum corona. ¶ Annium Flaccum Senatorem apud eundem inuenies. Ad hæc scimus Valerium Flaccum poetam per illa tempora claruisse. crediderim tamen, cum hæc scriberet Secundus, ab humanis excessisse. In quibusdam exemplaribus non Flacco, sed Calphurnio scriptam epistolam notauimus: siue is fuerit Calphurnius Piso, cuius paulo post fit mentio: siue Calphurnius Agricola, ab Antonino philosopho missus aduersum Britannos. Calphurnio Rufo scripsit Adrianus: & Calphurnio Flacco, secundum Paulum, quem constat peruenisse vsque ad Antonini & Seueri tempora. Calphurnium Macrum Secundus testatur sua tempestate virum clarissimum. Vlpianus Calphurnium Rufum Proconsulem Arcadiæ sub Adriano: sic Calphurnium Celerianum Marcellus, Calphurnio diuum Pium & Antoninum rescripsisse, & Calphurnium Longinum fisci aduocatam recitat.

Turdos) fuerunt inter aues turdi gratissimo sapore, auctoribus Horatio & Martiale. Tria genera facit Aristoteles libro nono de animalibus. Ponere) reddere. Parem calculum) par munus.

tracta similitudine a calculatoribus, qui parem calculum, id est parem rationem ascribunt. Nec vllis copiis ex Laurentino) cum ibi nihil præter tectum & arenas statim possideret, ut alibi refert: nullæ ergo erant in Laurentino copiarum. Plures legunt, nec vrbis copiis ex Laurentino, id est ex vrbis copiis, quas iussi exportari in Laurentinum, sed durior dicendi modus. Turbidis tempestatibus) quibus non licet piscari. id autem mare sæpius contrariis fluctibus incrudescere, soleas & squillas optimas producebat, in cæteris non admirabile.

Diomedis
& Glauci
arma

Steriles) sine apophoretis. Simpliciter) aperte. Imitantes solertiam Diomedis) nullo quantulocunque munere te dignantes. In .vi. Iliados rapsodia tradit Homerus Glaucum & Diomedem post congressum inter se mutasse arma: Glaucum aurea, quæ centum bobus, Diomedem ferrea, quæ nouem tantum æstimabant, tur dedisse: quod indicat sequens versus, χρυσία χαλκίω ἐκατόμβοις ἐνναβόω. Huius rei meminere insuper Plinius libro .xxxij. cap. primo, & Gellius lib. secundo cap. .xxij. & Martialis libro nono expressit. Homeri carmen Marcus Tullius ad Atticum libro sexto recitat, Habes inquit ad omnia non ut postulasti, χρυσία χαλκίω, sed paria paribus respondimus. Et prouerbiū inde ortum in sagaces: χρυσία ἀντὶ χαλκίω διαμισθίζεις νόος, id est aurea pro æreis permutare nosti. Quæ facilitas tua) tua solita facilitate. Mereri veniam) id est aperte se

ARGV.

Cum) dum legerentur Secundi epigrammata apud Aristonem præsentibus multis, quidam laudarunt, alij damnarunt quod vir tantus lasciuia talia publicaret. quibus ab Aristone cognitis scribit Secundus se honestas animi laxationes sequi, præfertim in componendis versiculis, nec id facere sine multorum ac maximorum virorum exemplo, quos plurimos commemorat, de inde cur epigrammata recitet, prudenter explicat. Versiculis) hendecasyllabis. Diuersitate iudiciorum) varia enim hominum iudicia. Longius) in multum temporis & verborum. Non improbarent) laudarent. Hæc) lasciuia. Scriberem) componerem.

Mimi.

Recitarem) emitterem, publicarem, auditorum iudicium experirer. Seueros parum) molliusculos, tenellos, prurientes. Comædias) xliij. natus annos comædiam græcam composuit, ut alibi refert Mimos) omnium gesticulatores, unde & Pantomimi appellati. eos qui spectasset Apuleio tradente, ridere opus erat. mimographi autem mimorum scriptores, e quibus Laberius palmam tulit. Satyricos) qui turpia versu notant & carpunt. non displicet sotaodicos. s. versus, de quibus alibi. Qui socraticos legunt, videntur respicere Socratis amatorios sermones, cum tamen fere alibi Socratici sermones pro sapiētibus & moralibus accipiantur. Intellego dixit non tam propter difficultatem, & figuratum dicendi genus, quod illis peculiare est, quod propter turpia. Intellego igitur lego. Innoxia) cōcessa, vel legat innoxie remissionis, in eundem sensum. Homo sum) trahor affectibus. Ut) tanquam. Talia) lasciuia. Doctissimos) in secunda lectione fuit ditissimos, id est supremæ fortunæ viros. Doctissimos) conueit aut cum illo Papinij ad Stellam, Nec quisquam inquit est illustrium poetarum, qui non aliquid operibus suis stilo remissione præluserit. Grauiissimos) Sic procedit Apuleius in oratione prima contra ac-

C. PLIN. FLACCO SVO S.

ACcepi pulcherrimos turdos, cum quibus parem calculum ponere, nec vllis copiis ex Laurentino, nec maris tam turbidis tempestatibus possum. Recipies ergo epistolas steriles, & simpliciter ingratas: ac ne illam quidem solertiam Diomedis in permutando munere imitantes. Sed quæ facilitas tua hoc magis dabis veniam, quod se non mereri fatentur. Vale.

C. PLIN. ARISTONI SVO S.

Cum plurima officia tua mihi grata & iucunda sunt, tum vel maxime quod me celandum non putasti, fuisse apud te de versiculis meis multum copiosumque sermonem, eumque diuersitate iudiciorum longius processisse: extitisse etiam quosdam, qui scripta quidem ipsa non improbarent, me tamen amice simpliciterque reprehenderent, quod hæc scriberem recitaremque. Quibus ego, ut augeam meam culpam, ita respondeo, Facio nonnunquam versiculos seueros parum, facio comædias, & audio & specto mimos, & lyricos lego, & satyricos intelligo. aliquando præterea rideo, iocor, ludo, ut quæ omnia in noxiæ remissionis genera breuiter amplectar, homo sum.

cusatores, enumerans viros grauíssimos, qui scripserant epigrammata. Errare) scribere talia, si tamen error est. Cum illis) exemplo illorum. Exprimere) explicare, referre. Seria) res graues, nam vt in vita, sic in studijs pulcherrimum & humanissimum existimo seueritatem comitatemque miscere. An ego verear) quæ illi non veriti sunt. Neminem viuientium) multi enim tunc viuebant, qui in scribendis epigrammatibus excellēbant, quos dicit se omittere: ne tanquam grauíssimis & sanctissimis viris videatur adulari. Marcum Tullium) quem idem libro septimo testatur lasciuios versus composuisse, & ad exemplum eius commotum, vt

Nec vero moleste fero hanc esse de morib⁹ meis existimatio-
nē, Vt qui nesciunt talia doctissimos, grauíssimos, sanctissi-
mos homines scriptitasse, me scribere mirētur. Ab illis autē,
quibus notū est, quos, quantosq; auctores sequar, facile im-
petrari posse confido, vt errare me, sed cum illis sinant: quo-
rum non seria modo, verumetiam lusus exprimere, laudabi-
le est. An ego verear) (neminem viuientium, ne quam in spe-
ciē adulationis incidā, nominabo) ne me nō satis deceat, qđ
decurit M. Tullium! Caium Caluum! Asinium Pollionem!
Marcum Messalam! Quintum Hortensium! M. Brutum!

similes pangeret. Caiū Caluū)
oratore & poetam. De versib⁹
vtriusque satis iam prædiximus.

Asinium Pollionem) Longum
esset recensere omnia, quæ ab hi-
storicis de istis scriptoribus refe-
rantur, quare contenti erimus tā-
tum allegare, quibus probentur
fuisse summi & oratores & poe-
tæ. Asinius igitur Pollio vir Cō-
sularis & triumphalis, orator ac
historicus insignis, & secundum
aliquos declamator philosophus
que. nam temporibus Pompeij
Magni declamauit in vrbe, & Ti-

Asini⁹ Pol-
lio.

magenis scholæ successor fuit. lxxx. ætatis suæ anno in villa Tusculana moritur, eum Sen. poetam appellat. nam
tragædias composuisse Tacitus & Horatius meminere, & illius carmen mirum in modum Vergilius in Bucoli-
cis extollit. scripsit autem multa, quorum aliqua recitantur a Suida. Alios Polliones plures annotauimus, quos
nunc consulto omitimus. Marcum Messalam) Hic patre M. Messala natus ipsdem Coss. quibus T. Liuius hi-
storicus, minor natu q̃ Cicero, orator, nullo modo inops, sed non nimis ornatus genere verborum, prudens, a-
cutus, minime incautus patronus, in causis cognoscendis componendisq; diligens, magni laboris, multæ operę
multarumq; causarum. secundum alios nitidus & candidus, quodammodo præ se ferens in dicendo nobilitatē
suam. quare dignitatem in eo probat Fabius. Fuit ingenio exactissimo & latini sermonis diligentissimus obser-
uator. vnde quosdam totos libellos non de rebus modo singulis, sed etiam de literis edidit. Illi vertere græca
in latinum placuit, multæq; fuerunt ad hunc modum scriptæ orationes: adeo vt etiam cum illa Hyperidis pro
Phine difficillima Romanis subtilitate cōtenderit. Senem adolescens Octavius obseruauit, & in oratiōe latina
sequi conat⁹ est. Hic ille Messala quē Triūuiri morte proscripserāt, pecuniā, libertatēq; interfectori polliciti. Ve-
rum ad Brutū & Cassiū cōfugiens cū bellicosissima militū parte in cornu Bruti collocatus aduersus Antonium
multa fortiter gessit. defunctis partiū ducibus exercitū per inducias Antonio tradidit, & Octaviū se proscriben-
tem in tanta clade nactus in potestātē suā, tamen vt Imperatorē iuuat salutēq; restituit. traduntq; ab Augusto
laudatū. q̃ licet in cāpis Philippis Bruti gratia hostis acerrim⁹ ei fuisset, in Actio promptissimū sese præbuisset.
Iam autē illi aduersum Sext. Pompeiū Dicēarchiā præmiserat, & primā legionem ad Hipponium ducere impe-
trauerat: ad illa igitur Messala inquit, Ego tibi o Cæsar semper melioris atq; iustioris partis, honorisq; fui. Bis
Cos. per annos. lv. auguratū gessit. aquariū præfecturā primus ab Augusto accepit, a quo præfectus vrbs pri-
mo factus sexto die magistratu se abdicauit, inciuilē potestātē esse cōtestans. Ante bienniū q̃ moreretur, ita me-
moriam excidit ac sensu, vt vix pauca verba cōiūgeret, & noīs sui obliuiscere: ad extremū vlcere sibi circa sacrā spī-
nā nato inedia se cōfecit, anno ætatis. lxxij. Agere in foro cæpit iā Cicerone arcē eloquētię tenēte. in iudicio pro
Aufidio Ser. Sulp. cōtradixit. Causam Phaselli & Herodis accusantib⁹ Iudeis apđ M. Ant. defendit. Tibullus
panegyricū scripsit, in quo Messalā a rebus bellicis & eloquentia laudat: & eius natalē suprema elegia celebrat.
Liuius & Macrobius Messalæ cognomentū pluribus exequuntur. Q. Hortensium) Hic Consularis vir clarus
& humanus Prætor Pompeianas partes secutus Macedoniā M. Bruto tradidit: orator plurimum actione va-
lens, cuius rei fides est, q̃ eius scripta tantū intra famā fuerunt. diu oratorum princeps: aliquando æmulus Cice-
ronis existimatus est: nouissime quoad vixit secundus: nam omnibus ferme ætatis suæ oratoribus, nisi M. Tul-
lio clarior. fuit multa cū mūditiā indut⁹ amictusq; piscinarum & pauonum amator. Cicero de Claris Oratori-
bus, & Valerius Max. lib. viij. plurimum actione valuisse tradunt. Catone familiariter vsus, cuius vxorem Mar-
tiam ad prolē impetrauit. Pompeij bona defendit. Pōponio Attico amic⁹, & Sisennæ historico, Luculloq; vt in-
ter se sortē pponerent, quis poemate, quis oratione græca pariter & latina aliquod opus cōponeret. Ouid. ij.
Tristiū ostendit in versibus Hortensii non defuisse lasciuiam. eius tamen carmina, si Gellio credimus, inuenusta
quidam Græcorum putarunt. Tradit Plutarchus in Bruti vita, Cum Hortensius C. Antoniū M. Antoni in vin-
dictam Ciceronis occidisset, cōprehensus postea in Philippis a M. Antonio iugulatur. at Q. Serenus inquit, Sic
est Hortensius olim Absumptus: causis etenim confectus agendis Obtulit, cum vox domino viuentē periret.
Et nondum extinctū moreretur lingua deserti. M. Brutum) philosophos ferme omnes Brutus, sed præfer-
tim Platonicos attigit. quare in his egregius & multo q̃ in orationibus præstantior: suffecit pōderi rerum. scias
eum sentire quæ dicit. nam grauitatem quandam præ se fert, virtutibus suis a plerisq; amatus, ab amicis deside-
ratus, ab optimis admiratus, hostibus non inuisus, clemens & magnanimus, inflexibilem mentem ad bonum &
æquum conseruans. Eius eloquentiam pluribus M. Tullius de Claris Oratoribus cōmendat. Epistolas scripsit
laconico stilo, breuis em̃ & astrictus fuit: quibus simpliciter & ingenue iudicium animi sui detexit. Librum de
virtute cōposuit. orationē pro Deiotaro rege adolescēs dixit, sed pro Milone scripsit exercitationis causā. Bru-
tū septē libellos de iure ciuili fecisse Pomponius de origine iuris auctor est. Puerū a se dilectum illustrauit, qui
postea in sigillis celebratus. Meminere Plinius & Mart. in eius amorem condita in bibliothecas carmina re-

Messala

Hortensius

Brutus

Sylla

tulit: non melius quàm Cicero, sed felicius, quia illum fecisse pauciores sciunt. Ovidius lib. i. de Ponto. Credo tamã alium fuisse. nam multi per ea tempora Bruti fuere. testatur Brutũ poetam doctum, Doctus, & in promptu carmina Brutus habet. In Brutũ etiã edita carmina prodit Seneca lib. vi. Controversiarũ. M. Bruti vita luculentissime a Plutarcho describitur. L. Syllam) Syllam quidam legunt, & facilis transitus sit ab y in u. Syllam a colore nomen traxisse credit Plutarchus: alij vt Macrobius dictum quasi Sybillam. L. igitur Sylla cognomen, to Felix, salibus & scommate oblectatus cõmentarios rerum suarum reliquit, post captas Athenas allatã Apelliconis bibliothecã in urbem trãstulit, in qua fuerant Aristotelis & Theophrasti libri qui publicati multum Romanis ad philosophiam cõtulerunt. Fuit enim Sylla literis græcis & latinis pariter doctissime eruditus, facundus ac ingenio in credibili, vt in historijs memorat Salustius. quare illud C. Iulij Cæsaris apud Tranquil. Syllam nescisse literas cũ stomacho prolatum est, & dictaturam depoluisset, tanquam non legisset in historijs, Dionysium saepe vsurpas, se hanc vocem, Tyrannum pedibus tractum non infidentem equo relinquere tyrannidem debere. Q. Catulũ)

Catulus.

Q. Catulus Lucatius Consul cum Mario de Cimbris triumphauit. Censuram cum Crasso gessit, ciuilibus ne gocijs, quã rei militari commodior, Syllanæ factionis aliquando princeps, in summo honore apud optimates & multitudini non inuisus, omnium vero Romanorum mansuetissimus, auctoritatis, integritatis, æquitatis primus post dedicatum a se Capitolium, qui somnauit Iouem in gremiũ suum Augustum puerum reposuisse, atque reip. signũ, quod manu gestaret, in sinum eius collocasse. Catulo non solum nos Latini, sed etiam Græci ipsi (Cicero refert) solent suæ linguæ subtilitatem elegantiaque concedere. Epigrammata lusisse Gellius auctor apud quem sequentes versus Q. Catuli. recognoscuntur, Ausugit mi animus, credo (vt solet) ad Theotimũ Deuenit, sic est, perfugium illud habet. Quid si non interdixem ne illuc fugitium Mitteret ad se intro, sed magis eijceret? Ibimus quæsitum, verũ ne ipsi teneamur, Formido, Quid ago? da Venus consilium. M. Tullius primo de natura deorum tradit a Catulo Roscium quendam in delitijs habitum, in quem pulcherrimum illius epigramma recitat. Constiterã exorientem aurorã forte salutã, Cũ subito a læua Roscius exoritur. Pace mihi liceat cœlestes dicere vestra, Mortalis visus pulchrior esse dea est. Plutarchus & Appianus testantur interijisse post quã Marius pro Catulo rogantibus respondit, Mori oportere. Inclusum domi accensi carbonibus se suffocantem. Plinius tamen libro xxxv. scribit interfectum ab Amphione. Satis constat quem Plutarchus & Appianus recitant non fuisse Capitolini templi dedicatorem, cum is post Syllam perierit: at ille viuo adhuc Sylla, cuius felicitati non obtigit vt Capitolium dedicaret, cum id maxime cuperet. Q. Scauolam) Q. Mutius

Scauola

Sulpitius

Scauola, P. filius, & L. Crassi socer, princeps Romæ in Aedilitate sua leonum simul plurium pugnam dedit, collega Crasso oratori in Consulatu. & iterũ cum L. Cæcilio Metello, cũ vterque de Dalmatis triumphauit, pontifex Max. Romanorum vnus & ingenio & industria præstantissimus. nam fuit orator ac Iuriscõsultus insignis, qui Ciceronem in iure ciuili instituit. vnde merito Quintum Scauolam libro primo de Oratore vocat cernũ doctissimum, & disciplina iuris ciuilis eruditissimum, & ingenio prudentiaque acutissimum, & oratione maxime limatum: subtilem atque iurisperitorum eloquentium iurisperitum eloquentissimum. Plura lege apud eundem in libro de Claris Oratoribus. Fabius sane facundiã in Scauola probat. Hunc Marius filius interfici iussit: & in Tyberim deijci. Alterum Scauolam Iuriscõsultum recitat Iulius Capitolinus, cuius auctoritate & periculo Antoninus philosophus semper iura dictauit: & sub eo Papinianus & Seuerus Iuriscõsulti professi sunt Seruium Sulpitium. Seruius Sulpitius vir princeps, qui interrex Pompeium vnicum Consulem creauit in adolescentia verbis redundantibus, & efferuescentibus: post Lucij Crassi auditor magnificum illud dicendi genus expressit: tantam facultatem affecutus, vt non æqualibus suis solum anteponeretur, sed cum maioribus natu cõpararetur. Nemo enim nec motu corporis, nec ipso habitu, atque forma fuit aptior, nec voce plenior, aut suauior, cuius tanta erat in dicendo grauitas, tanta iucunditas, tanta breuitas, vt posset, vel vt prudentes errarent: vel vt boni minus bene sentirent, dicendo perficere. & cũ M. Tullius de Claris Oratoribus eloquentiam Sulpitij pluribus prosequatur: contenti erimus, quæ ab eodem pro Murena dicuntur. Seruius inquit Sulpitius forum secutus est, ius ciuile didicit, multum vigilauit, laborauit, præsto multis fuit, magna laus & gratia, hominibus vnum hominem elaborare in ea scientia, quæ sit multis profutura. Pomponius de Origine iuris, cũ Seruius Sulpitius in causis orandis primum locum obtineret, aut certe post Ciceronẽ, traditur de re amici Q. Mutium consuluisse: qui quanuis sapius respondisset, Seruium tamen parum de iure intellexisse. quare a Mutio obiurgatus, quod turpe esset patricio, & nobili viro causas oranti, ius, in quo versaretur, ignorare: ea velut contumelia Seruius tactus, operam dedit iuri ciuili sub Albo Lucillio. Sed maxime instructus ab Aulo Aquilio. Fabius iuriscõsultissimũ appellat: at Gellio asserente iuris ciuilis auctor, & bene literatus, nec minus facundus orator, Marco Varrone familiariter vsus. Cum in legatione perijisset, eius statuam populus Romanus pro rostris posuit: & secundum Eusebium in Chronicis publico funere elatus est. Antequam diceret, commentarijs causas mandabat, & in libros digerebat, cuius se tres orationes vidisse testatur Quintilianus, quarum vna erat pro Aufidia, cui contradixit Messala. Hi de quibus loquor commentarij, ita extabant exacti, vt ab ipso in memoriam posteritatis viderentur esse compositi. Reliquit autem prope centum & octoginta libros auctore Pomponio: hoc solo exercitationis genere se exercere solebat in componendis carminibus. nam & sublimis spiritus attollere orationem poterat, & verba poetica libertate audaciora præsumunt eandem dicendi facultatem. quare Ovidius secundo tristium monstrat Seruium aliquando versibus lasciuisse, Nec minus Hortensi, nec sunt minus improba Serui Varronem) Hic mihi concedent lectores ita profunda Varronis doctrina postulante pluribus agere, nec molestum erit illis legere quæ nos hinc inde inquirendo non grauauit: Omissis igitur rebus bellicis: nam foris pariter ac domi clarus exitit. M. Terentius Varro secundum Sidonium alius ab eo qui natus in vico Atace Narbonensis prouinciæ ille. xxxv. agens annum literas græcas summo studio edidicit: in latinis præceptorem habuit Laelium virum doctum & socerum C. Fundanium, vir ingenio omniq; doctrina præstans. L.

Varro

Aelium equitem eruditissimum, & græcis literis & latinis, antiquitatibus nostræ penitus literatum imitatus: eâ scientiam per sese etiam auctam pluribus, & illustrioribus literis explicuit: quem sensum voluit optime expressit: omnium Rom. doctissimum, linguæ latinæ peritissimum, & omnis antiquitatis, & rerum græcarum nostrarumque testantur Seneca, & Fabius: plus tamen scientiæ collaturum, quàm eloquendi: nam philosopho accuratissime doctum atque eruditum scribit Apuleius. Macrobius in omnibus imitatore[m] Homeri: Gellius doctrinarum multiformium, variarumque artium, quibus humanitas erudita est, culmen habuisse. Dionysius in antiqui-

tatibus, suæ ætatis omnium florētium longe peritissimum. Appianus philosophum, & historiarum scriptorem egregium. Eius

Varronē! Torquatū! immo Torquatos! C. Memmī! Lētulū!

viuentis imago posita fuit in bibliotheca: quæ prima in vrbe ab Asinio Pollione de manubijs publicata Romæ haud minore gloria principe oratore, & ciue: ex illa ingeniorum, quæ tunc fuit multitudine: vni hanc coronam dante: quam cum eidem Magnus Pompeius pyratice ex bello naualem dedit. Iulius Cæsar bibliothecas græcas & latinas, quas maxime posset publicare destinans, M. Varroni curam dedit comparandarum, ac digerendarum: qui cum esset vndecunque doctissimus, tamen contumeliose a Quinto Rhemnio Palemonē porcus literarum appellatus est. Præcepta autem sapientiæ versibus latinis tradidit, rhetoricorum libros, rerum humanarum, de vita populi Romani, epistolarum, de liberis educandis, Promethi libros, disciplinarum libros nouem, pro Callio & Fundanio de rebus admirandis, rerum diuinarum, de vita patrum, de legibus periplum, imagines septingentorum illustrium voluminibus suis inseruit: non passus intercidere figuras, aut vetustatem cui contra homines valere. Pompeio in Consulatu commentarium introductorium, quæstiones epistolicas, de aboriginibus libros, vnum de architectura, nauales libros, quos diligenter excoluit: comedias, satyras, quas alij cynicas ipse appellauit menippeas a Menippo philosopho, cuius libros emulatus est: de compositione satyræ, de æstuarijs, & plures, quos longum esset recensere: nunc de agricultura tres extant. quos fecit cum octogesimo primū vitæ annum ageret: de libris linguæ latinæ, siue sermonis latini, quid sentiamus consulto nunc supersedimus. Vnum addam Varronē argonautica conscripsisse, quod colligitur ex primo Nasonis amorum. Varronem primamque ratem quæ nesciet ætas Aureaque Aesonio terga petita duci. Et idem immo quod hic optime facit libro secundo tristium satis signanter expressit. Is quoque phasiacas argon qui duxit in vndas Non potuit Veneris furta tacere suæ. Nam & Varronis argonautica & epigrammata monstrauit. In Triumviratu & Tribunatu clarus & prætura functus prope nonagenarius moritur: secundi iubens fictilibus dolijs Pythagorico modo in myrthi & oleæ atque nigrae populi folijs. Quidam prodiderunt Varronem eiusdem nominis cuidam a Triumuiris proscriptorū veritum ne ideo mali aliquid quale Cinna pateretur proposuisse scriptum quo id ipsum admoneret. Erat autem tunc Trib. pl. quare impetum carnificum a se repulisse & risum excitasse. Appianus tamen refert inter proscriptos relatum apud Calpurnium clam retentum in villa, in quam Antonius deambulationis causa aliquando veniebat. Torquatum immo Torquatos) primum Torquato cognomentum indidisse accepimus torquem ex auro hostis Galli induuias, quem singulari certamine prouocatus occiderat, & torquem detractum collo suo imposuerat: inde cognomen in familiam receptum. Igitur Torquatos eloquentes adducit: quorum primus L. Torquatus, M. Tullio referente, elegans in dicendo: in æstimando admodum prudens orator: quem non tam cito rhetorem dixisses, & si non deerat oratio, quam (vt Græci) dicunt politicon: verum in eo erant plurimæ literæ, nec vulgares, sed interiores quædam, & reconditæ: diuina memoria, summa verborum & grauitas, & elegantiæ: atque hæc omnia vitæ decorabat grauitas & integritas. Fuit autem Pomponij Attici & Ciceronis condiscipulus bello pyratice & ciuili implicatus. Eius ac Iuliae epithalamium celebrauit Catullus. L. Torquatum tamen Gellius subagresti ingenio & infestiuo fuisse testatur: & dum contra Hortensium apud consiliū iudicum (quod legatur iudicium Consulū) ageret, appellasse eum Dionysiam gesticulariam. Eius filius, T. Torquatus doctus vir ex Rhodiana disciplina Molonis, & a natura ad dicendum satis solutus atque expeditus: cui si vita superaddidisset sublato ambitu Consul factus esset: plus facultatis habuit ad dicendum, quam voluntatis: itaque A. Torquatus studio huic non satisfecit, officio vero nec in suorum necessariorum causis, nec in sententia Senatoria decessit. At Aulus Torquatus Cassij & Bruti partes secutus, post quorum interitum metu perculsum Atticus tuendum iussit: ad hunc scripsit Horatius epistolam libro primo. C. Memmium) C. Memmius, L. Memmius, filius, perfectus literis, sed græcis: fastidiosus sane latinarum: argutus orator, verbisque dulcis: sed fugiens non modo dicendi, verum etiam cogitandi laborem: tantum sibi de facultate detraxit, quantum imminuit industriae. hæc Cicero de Claris Oratoribus. & quæ sequuntur, Tum etiam C. & L. Memmij fuerunt oratores mediocres, accusatores acres atque acerbi. Itaque in iudicium capitis multos vocauerunt, pro reis non saepe dixerunt. nam C. Memmius Tribunus plebis. Marcum Luculli fratrem reum fecit, & cum iudicium Marcus euassisset conuertit accusationem in L. Lucullum, sed conspiratione nobilium defensus est. Hic est ille Memmius, qui dixit Catonem totas noctes ebrium esse, & orationibus asperrimis insectatus est Iulium Cæsarem, a quo non minore acerbitate repressus, sed mox Cæsar in petitione Consulatus Memmio suffragator fuit. Memmij dura epigrammata notat Gellius, Ouidius latina libro secundo tristium, Quid referā Tindæ? quid Memmi carmen? apud quos Nomen adest rebus, nominibusque pudor. Vbi tamen quidam pro Tindæ legunt Ticiadæ. C. Lentulum) C. Lentulus Marcellinus Censorinus, nec vnquam indifertus, & in Consulatu pereloquens visus est: non tardus sententijs, non inops verbis. Legitur etiam Cn. Lentulus, qui testimonio M. Tullij multo maiorem opinionem dicendi actione faciebat, quam quanta in eo facultas erat: non peracutus, quanquam & ex facie & ex vultu videbatur: nec abundans verbis, & si fallebat in eo ipso, sic interuallis exclamationibus voce suaui & canora admirando irridebat: calebat agendo, vt ea quæ deerant non desiderarentur. Cicero alios Lentulos oratores in libello de Claris Oratoribus nominat, Fuere præterea alij Lentuli authoribus Cæsare L. Iulio Plinio Plutarcho, quos consulto præterimus.

Ouid. locus

Torquatus.

L. Torquatus.

T. Torquatus.

A. Torquatus.

Memmius.

Ouidij loc.

Lentulus.

- Getulicus.** Getulicum) cum Cajo Getulico inimicitias gessisse, libro quarto naturalium quæstionum adfirmat Seneca, apud alium quempiam nihil adhuc de illo comperi. præter vnum Martialem qui in præfatione libri primi asserit Getulicū epigrammata scripsisse. Annæum Senecam.) Lucius Annæus Seneca Cordubensis: cuius si singula exequi vellem, formam interpretis excederem, Cypriū Maryllium Eferriū rhetorem præceptorem, & condiscipulū Portiū Latronem declamatorem habuit: & Phocionem Stoicū in philosophia audiuit, & Aratū: siue, ut alij scribunt, Plotium: Alfio insuper Flavio, & Asinio Pollione, ac fere omnibus sui temporis declamatoribus usus: nam superuixit ad multū ætatis, ut potuerit ipso contestante M. Tullium audiuisse. Primus scholam frequēbat, & vltimus exibat: memoria usq; in admirationē. Neronem puerū iā a Claudio adoptatum ab exilio reuocatus Senator præceptis eloquentiæ instruere conatus est per aliquod temporis apud Agrippinam, & mox, Neronem cum Burro potēs. Plurimum studij in eo fuit, multarumq; rerum cognitio: in qua tamen aliquando ab his, quibus inquirenda quædam mandabat, deceptus est. natus ingenio amæno, & temporis illius auribus accommodato: tractauit omnem fere studiorum materiam: nam plura scripsit, quā nunc extant. In dicendo copiam præ se tulit: at in philosophia parum diligens, egregius tamen vitiorum infector. multa in eo claræq; sententiæ, multa etiam morum gratia legenda, sed in eloquendo corrupta pleraque. Velles eum suo ingenio dixisse, alieno iudicio. Sane fractum dicendi genus habuit, ac ab antiquis defluxit. Potiores se nimium incessit. Lege Gellium libro duodecimo cap. secundo. Poemata Fabio prodente scripsit: nam ad gratuita carmina deflexit, quod ansam dedit delatoribus, tanq̃ laudem sibi assisceret, postquam Neroni amor eorum euenisset. Moriens sibi hoc epitaphium condidit, Cura labor meritum sumpti pro munere honores. Ite, alias post hac sollicitate animas. Me procul a vobis deus euocat, illicet actis Rebus terrenis hospita terra vale. Corpus auara tamen solennibus accipe saxa. Namq; animam cælo reddimus, ossa tibi. Si donius Apollinaris hendecasyllabo ad Felicem ex professo docet tragædias ab altero Seneca scriptas. Viri & mores, fortunam, mortis causas & genus cum vxore Paulina, si quis requirit, legat Tacitum Dionem & diuum Hieronymum a prioribus dissentientem. Et Lucanum) Annæus Lucanus Mella, Gallionis & Aciliæ filius coniurauit in Neronem, q̃ famam eius carminum Imperator vanus ostentatione premebat, prohibueratq; ostentare. Scriptor in dicendo ardens, & concitatus, & sententijs clarissimus. Quintiliano iudice magis oratoribus, q̃ poetis connumerandus: Martiale secus sentiente, & libro decimo attestante lussisse interdū epigrammate, cum ad vxorem illius Pollam scribit, Contigeris regina meos si Polla libellos, Non tetrica nostros excipe fronte iocos. Ille tuus vates Heliconis gloria nostri, Pieria caneret cum fera bella tuba: Non tamen erubuit lasciuo dicere versu, Si nec pædico, Corra, quid hic iacio? In quibusdam exemplaribus non legi Lucanum, quod magis probo, quoniam non memini legere eum fuisse Senatorem. Proxime) quia non multo ante Virginius decesserat, de quo supra copiose. Priuata) respectu imperatorum. sic vsurpat in panegyrico: nam alias omnes fuerant in magistratu. Diuum Iulium) C. Iulius Cæsar Dictator poema reliquit, cui titulus, iter, puer, & adolescentulus: quædam scripserat, ut laudes Herculis, Oedipi tragædiam, dicta collectanea. Tacitus asserit eum fecisse carmina & in bibliothecas reposuisse. apud quem & Ciceronem, Hircium, Fabium, Tranquil. Plur. Gellium multa de illius eloquentia, & ingenio differuntur. Diuū) relatus est in deorum numerum. non ore modo decernentium, sed & persuasione vulgi: siquidem ludis quos primo consecratos ei Augustus edebat stella crinita per septem dies continuos fulsit exoriens circa. xi. horā, creditq; est animam esse Cæsaris in cælum recepti, & hac de causa simulacro eius in vertice additur stella. Diuum Augustum) de cuius deificatione, & sequentium (nam & Titus apotheosim meruit) in panegyrico referemus. Augustus autem Cæsar iocos affectauit, saluo tamen maiestatis pudorisq; respectu, nec ut caderet in scurrā. Aiace tragædiam scripsit, quam cum displicuisset deleuit. Suidas etiā Achillis tragædiam addidit. Extat adhuc carmē illius hexametru, quo vetuit Aeneida comburi. Nam fuit poetica studiosus Horatii testimonio musas alloquentis, Vos Cæsarem altū militia simul fessas cohortes addidit oppidis. Finire quærentem labores Pierio recreatis antro. Itē hexametris librū edidit, cui argumentum & titulus Sicilia. & epigrammaticū librum modicum quidem, quem fere balnei tempore meditatus est. vnde Valerius Mart. excerpta sex carmina suo volumini inseruit eo epigrammate cui initium, Cæsaris Augusti lasciuos liuide versus Sex lege qui tristis verba latina leges. Diuū Neruam) Cocceius Nerua qui post Domitianū imperauit & nunq̃ visus est ridere neq; ludere inter amicos, epigrammata scripsit, & ad eū Nero opus suum misit, ac Tibullū alterū appellauit. Ex libro nono referā Mart. carmen. ad eundem Neruam. Audet facundo qui carmina mittere Neruæ Pallia donauit glaucina Cosme tibi, Pestano violas & cana ligustra colono Hybleis apibus corsica mella dabit. Sed tamen & parua nonnulla est gratia musæ, Appetitur posito vilis oliua lupo. Nec tibi sit mirum modici q̃ cōscia vatis Iudiciū metuat nostra Thalia tuum. Ipse tuas etiam veritus Nero dicitur aures, Lasciuum iuuenis cum tibi lussit opus. Facit hoc loco & illud ex octauo libro. Quanta quies placidi tanta est facundia Neruæ. Sed cohibet vires ingenijq; pudor, Cum ficcare sacrum largo Parmesida posset Ore verecundā maluit esse sitim. Pieriam tenui frontem redimite corona, Contentus famæ nec dare vela suæ. Sed tamen hunc nostri scit temporis esse Tibullū, Carmina qui docti nota Neronis habet. Nec mirū Tito Neruam prapositum, cum tamen ille prior imperauerit. Non enim hoc respicit Secūdus, sed quis natu prior. Titū Cæsarem) Amor ac delitiæ generis humani Titus Cæsar latine græcæq; linguæ, vel in orando vel in fingendis poematibus ad extemporalitatem usq; promptus & facilis: quod præter Tranquil. Suetoniū Plinius senior in præfatione naturalis historiæ terigit ad eundem scribens, Quanto tu ore patris laudes tonas? quāto fratris amas? quantus in poetica es? o magna fecunditas animi. Iam autem mōstrauerat oblectatū scriptis iocosis versu Cæ-

ulliano, quod nonnulli referant ista ad Domitianum, sed falso: placet magis ut legamus Titum quam Tiberium, ut Plinius ordinem Imperatorum seruauerit. & sciam Tiberium composuisse carmen Lyricum & Græca poemata fecisse. Neronem Domitius Nero Cæsar puerilibus statim annis aliquando carminibus pangendis animi carmen. exercuit, ita ut inesse sibi elementa doctrinae ostenderet. Imperator quoque carminum studium affectauit. Contracti sunt quibus aliqua pangendi facultas, necdum insignis ætatis qui confidere simul vel allatos vel ibidem repertos versus conectere solebant, atque ipsius verba quoquo modo prolata supplere: quod species ipsa carminum docuit non impetu & instantu nec vno ore fluens, sed

Neronem enim transeo, quis sciam, non corrumpi in deterius, quæ aliquando etiam a malis, sed honesta manere, quæ sæpius a bonis fiunt, inter quos vel præcipue numerandus est P. Vergilius, Cornelius Nepos, & prius Ennius,

Tranquil. diuersa a Tacito sentit. Namque ad poeticam prouisse & carmina libenter ac sine labore scripsisse, neque aliena pro suis edidisse. Venisse enim in manus suas pugillares & libellos refert cum quibusdam notissimis ver-

sibus ipsius chirographo scriptis, ut facile appareret non translatos, aut dictate aliquo exceptos, sed plane quasi a cogitante exaratos: ita multa & deleta & inducta & superscripta inerant. Philostratus libro. iij. scriptum reliquit Neronem hymnos scripsisse, & multas tragœdias trātulisse. Suetonius Neronis carmina in theatro recitata tanta vniuersorum lætitia, ut supplicatio decerneretur, atque pars carminum aureis literis Ioui Capitolino dicata sit. Dion addit poemata troica a se composita in theatro spectante populo recitasse, & destinasse res Romano rum carminibus mādare. Trāquil. inquit in Domitiano, extat poema Neronis in Clodii Pollionis prætorii virum, quod inscribitur Lusio. Tacitus autem, Nero Quintilianum molli corpore infamem probroso carmine diffamauit. Trāseo) omitto. Corrupti) maculari. Malis) hominibus. Sæpius) frequētius, ab usu bonorum firmatur argumentum. Bene dicta & bene præcepta a malis corrupti non debent. hinc Lacedæmonij cum malus Senator sententiā vtiliter dixisset, iusserunt ut alius bonus illam diceret, & subinde obseruauerunt, ut quibus dictum non auctor placuisset. P. Vergilius) poeta Latinorum maximus: cuius hæc ingens laus, quod auditis illius in theatro versibus surrexerit populus, & forte præsentem, spectantemque Virgilium veneratus sit, sic quasi Augustum. Reliquit autem priapeia lasciuium admodum carmen, quod Angelus Politianus vir magni nominis ad Ovidium transferre conatus: non tam priapeia lasciuia admodum carmen, quod Angelus Politianus vir magni nominis ad Ovidium transferre conatus: non tam men pro composito, sed in ambiguo ubique legentium iudicio rem ipsam relinquens, & Senecæ vnicum exemplar mēdosum significans, quod si in controuersiis illius reciteretur iste versus tamquam Ouidij, dum timet alterius vulnus inepta loci. Qui sane extat in carmine, cui titulus est Priapus. Hic lectorē admonebo ut conferat libri. vij. præfationē in declamationibus cum illa, quæ eandem libro quarto controuersiā repetit, ex hoc facile iudicaturus quantum ceteris scriptis confidere possit: nam non solum verba immutata, vocabula mæca, sed multos versus abesse deprehendet. Quare illic corrigendum censeo Virgilianum illud, nec legendum Ouidianum. Addo insuper Fabium Quintilianum li. x. scribere, Senecam falsum in cognitione rerum aliquando ab iis, quibus inquirenda quædam mādabat. Nec in hac re minor est apud me Secundi autoritas quam Senecæ, cum ex præcedentibus aperte colligatur Virg. publicasse lasciuia epigrammata, ut omittam Donati, & Seruij testimonium non spernendum. Adhuc in antiquo Diomedis codice, ubi de varijs carminum generibus agit, referat Virg. in præfationibus suis usum carmine Priapeio. & pro composito haberi si huius oratoris exactissimi sententiam animaduertisset Politianus, totis pedibus in nostram ecessurum, quod aperitissime hoc professus sit illa sylua: cui titulus est Manto cum refert, Nec te Lampascium pudeat luisse Ithyhallum. ita ut suo gladio semet comfoderit. Leuia enim illa, & facile trāseunda, quod dictus sit Parthenius a verecundia oris: nihil enim prohibet (ut refert Plinius) sanctissimos viros talia scriptitasse. Neque inficias eo Ovidium scripsisse epigrammata, quæ si interciderent (nunc namque apud vllum Nasonis iustum volumine reperitur) cur hac ratione Priapi lusus illi ascribunt? cuius stilus grauior, & absolutior magis Virgilianæ maiestati & plenitudini, quam Ouidianæ exuberantiæ, ne dicam redundantiæ cōuenit. Est enim absolutum quod in suo genere perfectum est. Neque illud, Ride si sapias o puella ride, sit in priapeis: sed, Insulsißima quod puella rides? cuius sensus diuersus est a superiori, Neque placet illorum opinio quod volunt carmina de priapo a diuersis authoribus composita postmodum in vnum libellum redacta, cum sint diuersi stili, & in principio illorum, ut quod vnus author extiterit veniam petat lasciuie sue, & deinceps dicat se non inuocasse musas in limine sui operis ut solent ceteri poetarum, quia ille virgines, & ipse esset scripturus res libidinosas.

Cor. Nepos) relege in præcedentibus ex indice quod volueris facile inuenturus. Prius) quia antiquiores sunt, Ennius, Ennius. & Acti) Virg. & Nepos. Ennius) Quod Ennium oriundum fuisse a Rhodijs vrbe Græca iuxta Tarētum lib. vi. notat Strabo. Sic Pōponi) Mella, quæ locum Plinius singulari numero prulit, Eutropius Tarētum natum. Quam rem videtur indicasse Gellius lib. xij. cap. ij. Mēdam apertissimam video apud Apuleium prima oratione Apologi, ubi scribit Quiutum Ennium Hædum phagitica versibus complexum, & innumerabilis piscium genera, quæ scilicet curiose cognorat, enumerasse. Nam Rhudinum, aut Rudiensem reponendum arbitramur. Editus igitur Ennius, M. Tullio referenti, sequenti anno quo C. Clodius Cæci filius, & M. Tuditanus consulatum gessere, statim post primum bellum Punicum: contentus vnius ancillæ ministerio: super qua, & Ennio, ac Nasica Cicero libro secundo de Oratore rem iocosam narrat. Donatus ciuitate a Q. Nobiliore. Se habere tria corda prædicabat. quod loqui græce, oscere, latine sciret. Virum certe magnū fuisse prodit Seneca, sed eius verborum situm reprehendit. M. Tullius de optimo genere oratorum. summum epicum poetam asserit, qui Annalibus suis Romanorum gesta metro complexus, primus Latinorum, si Porphyrii credimus, ad Heroici versus imitationem aspirauit. Vino incaluit, & sic ad carmen peribat. Author Horatius in epistolis. Etiam Satyras edidit. Eum propter antiquitatem suspiciendum putat Fabius. Ex testimonio Gellij, T. Hellicus Scillo dicere solebat fuisse Ennium mensuræ & sermonis ac rerum suarum liberalem: post maxima officia quibus in Senatu & in foro toto die distringebatur solitum vespere non modo de rebus magnis, sed etiam paruis ac iocosis eloqui, interdum carmen cum bile plerumque bonum & cum voluptate & gaudio euomuisse, suauis facundia (ut illa ætas tulit) præditum, suo contentum,

De recitandis proprijs scriptis. Virg. priapeia.

Diomedis locus.

Ennius.

Apulei loc.

& opportune locutum, virum paucorum verborum, antiquorum morum & nouorum scientem. humani di-
nimumq; ius callentē, qui multa loqui tacere ve posset. Moritur M. Cornelio Cethego, & P. Tuditano Coss.
q̄q; Varro diligentissimus antiquitatis inuestigator existimet in hoc erratū, Ennij vitā longius produ-
cens, nā
Pratore C. Sulpitio Gallo ludos Apollini faciente cū Thyesten fabulā docuisset, Q. Martio, & Cn. Seruilio
Coss. mortem obiit secundum Q. Serenum articulari morbo dum nimium vino indulget. cuius epitaphium
recitat Cicero in Tusculanis. Aspicite o ciues senis Ennij imaginis vnam, Hic vestrum pinxit maxima facta
patrū. Nemo me lachrymis de
coret nec funera fletu Faxit. cur-
volito viuis per ora virūm. Trā
quil. alium Ennium scriptorem
posteriorem a poeta, & M. Tul-
lius pro Cluentio Ennium quē
dam egentem commemorant.

Actius.

Actius) L. Actius siue Accius
nā vtraq; lectio frequens circū-
fertur) poeta tragicus Pacuio
iunior, iisdē tamen temporibus:
quorū congressum Tarētī enar-
rat Gellius libro. xij. cap. secūdo,
vtriq; scriptores clarissimi graui-
tate sententiarum, verborūq; pō-
dere, autoritate personarū: cē-
terum nitor, & summa in exco-
lēdis operibus manus magis vi-
deri potest temporibus ipsis de-
fuisse: virium tamen Actio plus
tribuitur, Pacuuium videri do-
ctiorem, qui esse docti affectāt,
volunt. Quare inquit Oratius in

Horatij lo-
cus.

epistolis. Aufert Pacui? docti famam, senis Accius alti. Fuit enim in Accio ingenij altitudo, & sublimitas ver-
borum: cuius carminibus, qui studiose delectarentur, non modo verborum virtutes, sed etiam figurā eius vi-
dentur secum habere. Tanto honore habitus apud Romanos, vt P. Mutius cum, qui L. Actium poetam sine
præfatione honoris nominauerat, condemnauerit. In camænarum ade maximam statuam sibi posuit Ac-
cius, cum brevis admodum esset. Vtrorumq; nimiam obsoletam antiquitatem Mart. irridet. Attonitusq; legis
terrai frugiferai Actius & quicquid Pacuius que vomūt. Omitto alios Actios domi fortisq; claros, ne legē-
tiam aures multitudine rerum opprimam. Hi) P. Virg. & reliqui non fuerunt Senatores, vt qui Senatum in-
grediendi & sententias dicendi ius haberent: quidam tamen autumant Pacuuium & Cor. Nepotē fuisse Se-
natores. Sanctitas morum) honesta, & integra vita. Non distat) par est. Ordinibus) illis qui gesserūt ma-
gis tratus certo ordine dari solitos. proprie tamen in dignitatibus ordo equestris, & Senatorius dicit: vt in mi-
lilia primipilatus. Vitruuius in structione murorum lapidum ordines, & Columella ordines angulares in
agris. Virg. de remis dixerunt. de ordinibus in militia libro. vi. referemus latius. Recito) committo iudicio
auditorum, legendo ea. Fecerint) recitauerint. Iudicio) qd optimum erat, nec indigebat aliorum censura.

Ordo.

Constantia) fiducia, Modestior) timidior, cautior. A me) solo, & non ab alijs, quasi diceret, non sum
iudicio meo cōtentus, nisi etiam aliorum experiar. Has recitandi causas sequor) moueor his rationibus ad
recitandum. Intendit acrius reuerentiam auditorum scriptis suis) diligentius scripta sua examinat, quia reue-
retur auditores: nam auditorum reuerentiam passiue accipi volo. Hoc magis placet, q̄ q; recitando facit audi-
tores magis reuereri scripta sua. Intendit) auget. Ex consilij sententia) ex certa auditorum sententia, quos
adhibuerat in consilium. Quare Mart. xij. inquit, si quid est in meis libellis, quod placeat dictauit auditor. le-
gimus etiam ex consiliariorum sententia. Perspicit) animaduertit recitator. Ab humanitate) ab homine. si-
cut diximus antiquitatem pro antiquis, mortalitatem pro morte: ita humanitatem pro hominibus, quod di-
cendi genus probat Quintilianus in suis institutionibus. Adeo) tantum per ea signa cognosco auditorū iu-
diciū. Eadem illa) quæ audiuit recitari a me. Præterisse a libro) exemisse. Disputo) examino, confide-
ro. Populum) omnimodam multitudinem. Auditorium) locum publicum ad audiendū structum. Ami-
cos) præcipuos quosdam, Quos) amicos. Habere) iudices suorum scriptorum.

Argumentū.

Res) Tuscilli Nominati
& auaritiā fœdā, & incō-
stantiā notat, q cū a Vi-
centinis pro aduocatione pecu-
niā accepisset, fidē fefellit. ¶ Va-
leriano scribitur epistola: iuenio
Valerianum Seruilianum, Vale-
rianum Pollionem, Valerianū
ducem militum prætorianorum,

Valerianus

Solers

ac eiusdem nominis Imperatores duos recentiores. Solers) proprium viri, alias quasi totus arte consistens,
& in omni re prudens. In agris suis) ruri, vbi suos agros habebat. Nūdinas) nona die Romani fora, quas
nundinas vocant, constituere: quarū conuentus manifesta ratio, vt nonis tantūmodo diebus vrbanę res ageren-

C. PLIN. VALERIANO SVO S.

Es parua, sed initium non parū. Solers vir
prætorius a Senatu petiit, vt sibi istituere ē
agris suis nūdinas permetteretur. Cōtradi-

tur reliquis administrarentur rusticæ: inde nūdina Romanorū dea a nono dienascentiū q̄ lustricus appellat̄ Nundinæ. nūcupata. Priscis em̄ temporibus p̄ceres ciuitatis in agris morabatur & cū cōsiliū publicū desiderabatur ī Se- natū a villis accersebatur. Plat. tradit nundinas Saturno cōsecratis, q̄ custos & fœlicitatis causa ille deus ef- fer, & nihil aliud esse nisi conuentū ex agro in urbē emendi vendēdive gratia, quē mercatum vulgo nominat̄. Nundinarū institutum alij ad Romulū referunt: alij exactis iā regibus celebrari cœpisse, quia pleriq̄ de plebe repetita Seruij Tullij memoria parentarent ei nūdinis, quas primum instituisse Seruiū Tullium regem prodi-

xerunt Veicetinorum legati: adfuit Tuscillus Nominatus, dilata causa est, alio Senatu. Veicetini sine aduocato intrauerunt. Dixerunt se deceptos. lapsi ne verbo, an quia ita sentiebant. Interrogati a Nepote Prætorē, quē docuissent: responderunt, quem prius. Interrogati, an tunc gratis adfuisse: responderunt, Sex millibus nummum: an rursus aliquid dedissent: dixerunt mille denarios. Nepos postulauit, ut Nominatus induceret. Hactenus illo die. Sed quantum auguror longius res procedet. Nam plerq̄ tacita tantum ex minimo cōmota, latissime serpūt. Erexī aureis tuas, quandiu nunc oportet, quam blande roges ut reliqua cognoscas, si tamen non ante ob hæc ipsa veneris Romam, spectatorq̄ malueris esse, quam lector. Vale.

cœperunt frequentes. Si cecidissent in anni principem diem, vel in nonas utrunq̄ perniciosum Reip. putabatur. Nundinis concio aduocari neq̄ agi cum populo poterat. Sacre enim Ioni erant, ideo omnibus nundinis flaminica in regia Ioui arietem immolabant. Ut autem liceret ius nundinarum in priuatis prædijs habere, id priuilegium, vel a Senatu vel a Principe impetrabatur, qd̄ Claudius quīs Imperator tamen a Consulibus petijt. Vicentinorum legati) Vicentia in regione Venetiæ municipium a Gallis conditum: prius pulsus Ethruscis a veteri sede. olim paruum: deinde sub Veneto Imperio ut cætera nobile & illustre, vbi tamen ortus Cæcinnæ Vitelliani exercitus dux: & Q. Rhemnius Palæmon grammaticus summus testimonio Tranquilli in li- bello de Grammaticis. Tuscillus Nominatus) de quo paulo post fit mentio: cum exitum totius causæ rescribit. Adfuit) pro Vicentinis aduocationem suscepit. Alio Senatu) cum primum haberetur Senatus. Nam non omnibus diebus cogebantur Senatores, Augustum legimus apud Tranquil. sanxisse ne plus q̄ bis in mē se legitimus Senatus ageretur. f. Calend. & Idibus, neq̄ Septembri Octobrīve mēse vllōs adesse alios ne- cesse esset, q̄ forte ductos. Intrarunt) curiam proximo Senatu. Aduocato) Tusculo. Deceptos) a Tusculo. Lapsi ne verbo) est ambiguum an imprudenter, & inconsiderate dixerint se deceptos ab aduocato suo.

Nepote) Licinio Nepote. Quem docuissent) cui aduocato causam suā exposuissent: vnde M. Tullius, inquit aduocatos totam causam solitos a clientibus discere. Quē prius docuerant) f. Tusculū Nominatū Interrogati) iterū Vicentini a Prætorē. Gratis adfuisse) patrocinij gratuitū, & sine mercede. Nominatus. præstitisset. Sex millibus nummū) suscepisse causam sestertiis sex. Rursus) pro secunda aduocatione qua Vicentinos fefellerat. Postulauit) Coss. petiuit. Vlpianus autē de dāno infecto, Postulare, inquit, dicitur pro tribunali petere, nō alibi latius tamen. ff. tertio declarauerat, quid esset. Postulare. f. est desiderij suum, vel amici sui in iure apud eū, qui iurisdictioni præest exponere, vel alterius desiderio contradicere. Induceretur) in Senatum vocaretur. Hactenus) hucusq̄ processit causa. Auguror) coniecto. Res) Tusculi causa. Minima) non maximi momenti, tacita, & commota, minima, & latissime. exornatio contrarium. Est alia lectio non improbanda. Ex minimo commota) id est ex causa leui detecta, ut respiciatur ad illud Liuium, Parua scintilla plerūq̄ incendium ingens exuscat. Serpūt) paulatim extenduntur, diffunduntur, augentur.

Erexī aures tuas) te intentum ad futura reddidi. Translatio a Brutis quæ intentionem dirigentes intendunt aures. Virg. arrectisq̄ auribus astant, sic Terentius translatiue dixerat arrige aures Pamphile. Quandiu) ad tempus refertur. Quam blande) ad modum. Iudicē Secundus cum amico. Reliqua) secutura in hac causa. Si non) nisi. Virgil. Si non perthesum thalami. Martialis, Si non sit Neuius mutus erit. Ouidius libro primo Metamorphoseos, Si non Corneus huic arcus. si non foret aureus illi. Ante) q̄ proximus Senatus cogetur. Lector) per epistolam meam cognoscere.

C. PLIN. MAXIMO SVO S.

Vnciatum mihi est, C. Fannium decessisse: qui nūcius graui me dolore cōfudit. Primū quod amaui hominē elegantē, & disertum: deinde, quod iudicio eius vti solebā. Erat em̄

hunc. Confudit) perturbauit, cōcussit, affecit. Elegātem) egregium, circa mores, & scripta. Disertum) acrem in disputando eloquentia populari instructum. Iudicio) in emendatione meorum librorum.

N Vnciatur) Fānij obitū lu- get in sinu Maximi ob amicitia, īgeniū, & egregios illi mores cōmemorās, & qd̄ testamēto reliquerat heredes suos inimicos, q̄q̄ imperfectis libris q̄s de Neronis sceleribus inchoa- uerat decesserat. Fānios ante Secundi tempora multos annota- ui, eius vero gr̄ate nullum præter

Vicentia
Tuscillus
Nominat^o
Senatus qm̄
haberetur.

Postulare.

Eripere au-
res.

Si non.

Argumētū.

Fannius,

Natura acutus ingeniosus, quod primum in oratore credidit Tullius. Vsu qui est dicendi magister. Varietate multarum rerum cognitione, qua maxima facultas paratur. Super ista prater iam predicta. Casus euentus malus. Veteri testamento olim condito, multo antequam obiret. Omisit prateriuit nullo legato dignatus est. Prosecutus est beneficio affecit, reliquit bonorum heredes. Tranquil. in Claudio, Qui tamen moriens & in tertijs heredibus eum ex parte tertia nuncupatum legato, & circa sequesterium vices prosecutus.

Quibus offensior erat quos tum maxime oderat. nam dum scripsit testamentum heredes instituerat sibi amicos, sed postea inuis prioribus

alios sibi comparauerat amicos: verum non timens mortem, neque ideo testamentum vetus mutans heredes reliquit inimicos. Vt cunctis quomodocumque, aliqua liter. Grauius molestius, dano sius est. Distringeretur detineretur, occuparetur. Occisorum

Nero quos occiderit.

aut relegatorum a Nerone qui Claudij Imperatoris necis confcius, Germanici fratris. Agrippinae parentis, amice Lepide, Octaviae, Poppeiae Sabineque vxorum author extitit: preterea Antonie Claudij, Attici Vestini Consul. Auli Plautij priuigni, Rufi Crispini, Tusci nutricis filij, Seneca praepetoris, Lucani, & multorum: quorum nomina apud Tranquil. & Tacitum referuntur: praesertim coniuratione Pisoniana, & Vinciana, in quibus etiam damnatorum liberi vrbe pulsati, & enecti veneno aut fame. Subtiles refer ad acumen ingenij.

Diligentes ad curam veritatis. Latinos ad elegantiam.

Inter sermonem historiamque medios styli neque grandioris neque infimi. Est autem sermo (quod iam praediximus) oratio remissa & finitima quotidianae locutioni: historia minor quidem

oratione, sed maior sermone. Non multo post dicitur in quo differat historia ab oratione. Lectitabantur placebant, in manibus erant. Acerba intempestiua, lugubris. Immortale perpetuum, quod sit per scripta probata. Nam qui est duplex sententia, prior magis apparet per contrariam posteriorem. In diem ad praesens & instans commodum, nulla habita ratione futurorum, quod Columella libro quarto aperte declarat. Fructum inquit plerique quod vberimum praesentem consecantur, nec prouident futuro tempore, sed quasi plane in diem viuunt, sic imperant vitibus, & eas ita multis palmitibus onerant, ut posteritati non consulant. At in dies cum augmento dicitur, ut in dies debilitantur mortalium corpora. Viuendi causas quotidie finiunt faciunt ea per quae quotidie morte digni sint, id est voluptatibus inuoluti nullam habent iustam viuendi causam. Inde illud Iuuenalis Satyricum, Dignus morte perit, coenat licet ostrea centum Gaurana, & Cosmi toto mergatur aheni. nam horum vita & mors iuxta est. Posteriores cogitant posteritatem & immortalitatem ante oculos habent. Extendunt prorogant, & quam maxime longam efficiunt. Operibus laudandis, praesertim ingenij. Nulla mors etiam si extrema moriantur senectute. Aliquid praecari. Ab-rumpat intercidat. Quod accidit sibi, mori scilicet. Per nocturnam quietem dormiens in insomnijs.

Scrinium.

Compositus conformatus. Scrinium capsam librorum, & armarium scriptorum. Theophrastus, Taxus tenuiter secta conglutinamenta capsis, scrinijs, subsellis: atque in totum similibus praestat. Iuuenalis, Quae scripta, & quot lecture tabellas, Si tibi zelotypae retegantur scrinia mœchae. Horatius in epistolis, Calamum & chartas, & scrinia posco. Libris legatis Sabinus & Cassius scripserunt non contineri bibliothecas, neque scrinia, neque armaria, neque caetera in quibus libri continentur. Fuisse etiam scrinium vnguentorum apothecam docet Plin. ubi scribit Alexandrum expugnatis Darij castris cepisse scrinium vnguentorum.

Scelus.

Prompsisse Neronem eximisse a scrinio. Ediderat Fannius iam publicauerat. De sceleribus scelus genus est, cuius species plures sunt, ut libido, auaritia, prodigalitas, crudelitas, & vitiorum reliqua quae in Nerone fuerunt. Reuoluisset voluendo inspexisset a principio usque ad finem. est alia lectio in antiquo codice ad idem, cumque ad extremum reuoluisset, & idem in secundo ac tertio fecisset. Secundo libro appellatio ne librorum secundum Vlpianum continentur omnia volumina siue in charta siue in membrana sint, siue in quauis alia materia. Abiisse euauisse ab imaginatione Fannij. Expauit extimuit hoc visu.

natura acutus, usu exercitatus, varietate promptissimus. Angit me super ista, casus ipsius. Decessit veteri testamento. Omisit quos maxime diligebat: prosecutus est quibus offensior erat. Sed hoc utcumque tolerabile: grauius illud, quod pulcherrimum opus imperfectum reliquit. Quauis enim agendis causis distringeretur scribebat tamen exitus occisorum, aut relegatorum a Nerone: & iam treis libros absoluerat subtilis, & diligenter, & Latinos, atque inter sermonem historiamque medios. Ac tanto magis reliquos perficere cupiebat, quanto frequentius hi lectitabantur. Mihi autem videtur acerba semper & immatura mors eorum, qui immortale aliquid parant. Nam qui voluptatibus dediti, quasi in diem viuunt, viuendi causas quotidie finiunt: qui vero posteros cogitant, & memoriam sui operibus extendunt, his nulla mors non repentina est, ut quae semper inchoatum aliquid abrupta pat. Caius quidem Fannius, quod accidit, multo ante praesensit. Visus est sibi per nocturnam quietem iacere in lectulo suo compositus in habitu studentis, habere ante se scrinium (ita solebat.) mox imaginatus est venisse Neronem, in toro sedisse: prompsisse primum librum, quem de sceleribus eius ediderat: eumque ad extremum reuoluisset. idem in secundo, ac tertio fecisset, tunc abiisse. expauit, & sic interpretatus est: tanquam idem sibi futurus esset scribendi finis, qui fuisset

illi) Neroni. Et fuit idem) nam mortuus est antequam inciperet quartum, Subit miseratio) misereor, & doleo. Exhauserit) sustinuerit, exantlauit. Frustra) quia opus tanquam imperfectum deciderit.

Mea mortalitas) ne penitus inteream. Mea scripta) quæ imperfecta adhuc contineo domi. Istis) libris, quos in Blatteram cōponebat: nā libro octauo inquit, Sæpe te monui, vt libros quos vel pro te in Blatteram: immo pro te & in illū cō-

illi legendi, & fuit idem. Quod me recordantem miseratio subit, quantum vigiliarum, quantum laboris exhauserit frustra. Occursant animo mea mortalitas, mea scripta. Nec dubito te quoque eadē cogitatione terreri pro istis, quæ inter manus habes. Proinde dū suppetit vita, epitamur vt mors quàm paucissima, quæ abolere possit, inueniat. Vale.

posuisti quàm maturissime emitteres. Suppetit) restat, & facultatem præstat, inde suppetiæ auxilium. Abolere) interrumpere, de medio tollere, quasi dicat, hoc fiet si absoluerimus inchoata opera.

C. PLIN. APOLLINARI SVO S.

Maui curam & sollicitudinem tuam, qui cum audisses me æstate Tuscos meos periturum, ne facerem, suasisisti: dum putas insalubres. Est sane gratus, & pestilens ora Tuscorū, quæ per litus extēditur. Sed hi procul a mari recesserūt. Quinetiā Apennino saluberrimo montiū subiacēt. Atque adeo, vt omnē pro me metū ponas, accipe tēperiem cæli, reigionis sitū, villæ amœnitatē, quæ & tibi auditu, & mihi relatu iucunda erūt.

Maui) Apollinaris vir doctissimus intellexerat Secundum in Tusculanum suum secessurum. Quare studio motus amicitiae, cum audiisset oram Tuscorum esse pestiferā, admonuerat literis vt periculum fugeret: inde Secundus scribendi oblata materia opportuna, & regionis in qua ius erat, salubritatem & villā vniuersam per mēbra describit. Amaui curam) probaui, & amplexus sum tuam de me diligentiam. Meos) in quibus agrum possideo, & mihi ob patrocinium charos. Grauis) infesta, male sana, quæ sit insalubris apud nullum alium me-

Argumentū:

mini legere. Tuscorum ora) Strabo libro quinto, Tusci campos vsque ad amnem Tyberim possident: quos ad solis ortum maxime fluuius alluit, donec pelagus intret: parte autem ex altera Tyrrheno atque Sardonico mari sunt confines. Tuscorum finis sub ipsis est montibus, qui ex Liguria in Adriaticum sinum eos quaque versum includunt, a proprio autem mari capiunt initium, atque Tyberi. Tusci longitudinem maximam a Luna vsque Ostiam per litus stadiorum mille duorum & quingentorum esse dicunt, Polybius vero non omnia mille. cccc. xxx inquit. Per litus extenditur) a Macra fluuiio vsque ad Tyberim. Placet potius intelligere maritimam Vmbriam, quæ secundum antiquorum descriptionem inter Tuscos recensēbatur sicut Bononia. nam illa ora ad Picenum etiam tunc insalubris. Quare Catullus, inquit, Præterquam iste tuus moribunda a sede Pisauri Hospes inaurata pallidior statua. Hi) Tusci, quos sumus adituri. Recesserunt) positi sunt. verbum historicum, & idoneum. Subiacent) adherent, accolæ sunt. Appennino) a transitu Pænorum dictum quidam opinantur Appenninum, quod confutat Liuius, ab vno vel acri incolæ iugi eius cognomentum inditum asserens. Est autem mons Italiæ amplissimus perpetuis iugis, ab alpihus tendens ad ficulum fretum, de quo præter Stephanum Claudianus in laudibus Honorij. Quos Appenninum perhibent tunc esse, ferebat Incolæ: qui siculum porrectus adusque Pelorum, Finibus ad Ligurum populos amplectitur omnes Italiæ, geminum litus stringentia longe: Vtraque perpetuo discriminat aquora tractu. Strabo libro tertio, Per ipsam Italiæ extenditur in longitudinem mons Appenninus ad septem vsque stadiorum milia. Latitudo vero eius inæqualis. Ad Genuam Ligusticum emporium rupes Appenini coniunguntur alpihus eodem authore libro quinto: nam & Ptolemæus, inquit, Appennini iuga fere Liguriæ imminent, & ab alpihus incipiunt: deinde vsque ad Anconam protenduntur: hincque versa dum ad Adriaticum inclinantur vsque ad montem Garganum ducuntur: post ad meridiem inclinata in Leucopetra fines habent. Strabo etiam libro quarto videtur appellare montem Appenninum, qui ab Istro discriminat Italiam a Germania, super Carnos scribens Appenninum incumbere. Saluberrimo) quod etiam testatur Plinius propter ventum Boream qui ceteris purior & sanior est. Ponas omnem metum) securus sis penitus, neque amplius in vlla re mihi timeas. Temperiem cæli) habent ista locum narrationis: nam proponit quæ descripturus est. Temperiem cæli) aeris equalitatem vbi æstus non admodum intenditur.

Tuscorum ora,

Appenninus mons,

Regionis situm) loci formam. sane regio maior est quàm locus. Virgilius in sexto, Quæ regio Anchisen quis habet locus. Vnde antiqui prouincias in regionibus, regiones in locis, loca in territoriis diuisere. & Siculus Flaccus de conditionibus agrorum scripsit regiones dictas intra quarum fines singularum coloniarum aut municipiorum magistratibus ius dicendi, coercendique est libera potestas. Sunt qui opinantur regionem a regno dictam, quod sit magnitudine regni: sed Plinius cum Italiam in plures regiones diuidat: ostendit hoc non obseruari: nam & Tranquillus refert diuisam fuisse urbem in regiones, & vicos. & apud Secundum pro tractu illius partis Tusciæ, in qua idem rus & agros habuit intelligatur. Villæ) Domus in agris. quidam putant villam a valle dictam, id est ab aggere terræ, quod pro limite cōstitui solet. Amœnitatem) delectationem. Amœna dicunt, quæ solum amorem præstant: solius voluptatis plena, quasi amunia, quæ nullus fructus exoluitur: vnde nullum vestigial pendentes immunes vocantur: vt Varro, & Carmi

Regio,

- Myrtus.** nius docent authore Seruio. Gelidum) plus est q̄ frigidum: nam gelu aquas sistit. Myrtos) hanc arborem gaudere littoribus satis constat, Seruij testimonio: & illo, Littora myrtetis gratissima. Habet autē natura precipuam admirationem succorum in myrto: quando ex vna omnium olei viniq; bina genera fiant, gr̄cum ei nomen remanet, quo peregrinam esse apparet. lege plura apud Plin. libro. xv. capite. xxix. vbi Hermolaus Barbarus vir alias doctissimus, Cum tria myrti genera prodidisse Catonem citat Plinius, candidam, nigram, coniugalem: coniugulum non coniugalem apud Catonem scriptum tradit obseruasse. Nos tamen in vetusto Catonis codice coniugalem nō cōiugulum legimus. Hinc Plinius statim repetit, Coniugalem existimo nunc nostratem dici. Illud magis adnotandum Columellā libro. xiiij. duo myrti genera tantum fecisse. tanq̄ Catonis verba sint aliter accipiēda quam Plin. senserit: coniugalem scilicet myrti albę & nigre epithetum, q̄ esset idonea ad connubia, & non tertium myrti genus. nam coniunctioni pręerat Venus, cui hęc arbor sacra: quin & ara vet̄ fuit Veneri myrteq, quam Murtiam ideo appellabant. Alia) arborum vt citrus, cedrus. Latantur) virent, crescunt, luxuriant.
- Plinij locus.**
- Columellę locus.**
- Nitidus.** Tepore assiduo) continuo, ac moderato colore. hęc melior lectio quā æstiuo tempore. Nitidissimam) fertilissimam, egregiam, comantem. Nitidos enim dicimus vberes & pingues. Necat) in secunda lectione fuit negat, id est respuit, in eundem tamen sensum. Non sapius) pariter. Vrbe nostra) aut Como, aut Roma. nam merito se Romanum facit. & in Auentino Lauretum fuit. de quo Plin. libro decimosexto, cap. xxx. Scimus per vrbis appellationem sine additione alterius verbi intelligi Romam. Quare non video cur addiderit nostra si de Roma loquitur, nisi tollatur nostra, quod etiam in vno codice manu scripto sublatum vidimus. Clementia) caloris temperies. Auras) leniter spirantes ventos & secunde. apud Ouidium aurā in æstu oprari a venatoribus legimus. Hinc) ob hęc temperiem cæli. Multos) si legitur multos sensus per se manifestus: si vero multis, sic ordinanda verba. Hinc videas senes auos & proauos multis, id est multos habere auos & proauos gr̄dauios. Proauos) anteauios. Iam iuuenum audias fabulas veteres) iuuenes narrabunt tibi veteres fabulas quas a maioribus suis audiuerunt. quomodo quidam rerum scriptores putant historias traditas posterioribus ante inuentum literarum. Iam) præterea. Iuuenum a iuuenibus) alij coniungunt. iam iuuenum cum præcedentibus legentes auos proauosque iam iuuenum, non tantum puerorum: quod est testimoniū maioris æuitatis. Illo) in Tuscos. Alio seculo) priscis temporibus, respectu morum antiquis similium & longę vitę. Regionis forma) dispositio & situs illius tractus. Ingreditur secundam diuisionis partem. Imaginare) præsume animo & phantasia. Amphitheatrum) Dion in rebus Cæsaris, Amphitheatrum appellatum est quia circumquaque sedilia habet sine scena edificium sane compactum circum circa quod indicat ipsius verbi interpretatio. & Secundus expresse mōstrat, & Suidas refert Amphitheatrum dici locum vndique speculas habentem. Theatrum pariter fuisse semitotundum indicat Vitruuius libro quinto. & Virgilij hemistichium, Mediaque in valle theatri. Apertius tamen Plinius libro. xxxvi. cap. decimoquinto, monstrat theatrum habuisse formam hemicycli, cum refert Curionem theatra duo iuxta fecisse amplissima e ligno cardinum singulorum versatili suspensa libramento, in quibus vtrisque antemeridiano ludorum spectaculo edito inter sese auersis ne inuicem obstreperent scenę, & repente circumactis vt contra starent incedentibus lignis & cornibus inter se cœuntibus fecisse amphitheatrum & gladiatorum spectacula edidisse & quę sequuntur. nam per hęc etiam colligitur Amphitheatri forma corrotunda præsertim accedente testimonio Cassiodori. cum inquit, Theatrum Hemisphęrium gręce dicatur Amphitheatrum quasi in vnum iuncta duo visoria constat esse nominatum, q̄ speciē eius arena concluderet, vt & currentibus aptum daretur spatium, & spectantes omnia facilius viderent, dum quędam prolyxa rotunditas vniuersa colligeret. Quale) an hoc verbum respicit variam montium & sylvarum faciem, an ad immensam amplitudinem caueę, & tunc necesse erit, quale pro quantum vsurpatū fuisse. Rerum natura) deus ipse. Sola) nam ope humana impossibile esset tantum spatij edificio complecti. Summa parte sui) in vertice. Procera) alta. Frequens) copiosa. Varia) diuerso ferarum genere. Syluę) minorum arborum. seruat ad vnguem præcepta describendorum locorum, quę iacent primum attingenda extrinseca, & circumuicina: deinde id quod intendimus, vt præcipit & obseruat Aphthonius in progymnasmate arcis Alexandrinę. Descendunt) pendent, demittuntur: translatum verbum elegantissime, vt videatur rē ante ipsos oculos ponere. Has inter) in medio harum sylvarum. Non cedunt) pares sunt. Hoc dixit quia secundum res rusticę scriptores campi ferunt fructus vberiores, sed viliores quā montes: nam natura in montibus operatur preciosius, in campis vberius. Opimam) fertilem, vberem. Serius) tardius quā alibi. Non minus) pari mensura. Percoquant) ad maturitatem perducunt. His) collibus, Latus) ad radi-

Cælum est hyeme frigidum, & gelidū. Myrtos, oleas, quęq; alia assiduo tepore latantur, aspernatur ac respuit. Laurum tamen patitur, atque etiam viridissimam profert interdum: sed non sapius, quam sub vrbe nostra necat. Aestatis mira clementia. Semper aer spiritu aliquo mouetur, frequentius tamen auras, quā ventos habet. hinc senes multos videas auos, proauosq;. Iam iuuenti audias fabulas veteres, sermonesq; maiorum. Cumq; veneris illo, putes alio te seculo natum. Regionis forma pulcherrima, imaginare Amphitheatrum aliquod immensum, & quale sola rerum natura possit effingere. Lata, & diffusa planities montibus cingitur. Montes summa sui parte procera nemora & antiqua habent. Frequens ibi & varia venatio. Inde caduę syluę cum ipso monte descendunt: has inter pingues, terreniq; colles, (neq; enim facile vsquam saxum, etiam si quęratur occurrit,) planissimis campis fertilitate non cedunt:

ces. Contextunt) connectunt inter se enim coniunctæ erant. Faciem) aspectum, apparentiam: nam etiam de rebus inanimis dicitur. ut Virg. de mari, Quibus aspera quondam Visa maris facies. Et Tacitus libro. xiiij. Aliam fere littore faciem. Et in legione facies, quæ & frons. deniq; Gellius scribit faciem esse omnem formam, & modum, facturamq; quandam totius corporis, a faciendo dictam: unde errare qui faciem hominis esse putant os tantum & genas & oculos: & non solum in hominum corporibus, sed etiam in rerum cuiusq; modi faciem dici: nam montis & cæli & maris facies si opportune dicatur, probe dicitur. Marcellus tamē exemplis

optimamq; messem serius tatum, sed non minus percoquit. Sub his per latus omne vineæ porriguntur. vnamq; faciem longe lateq; contextunt. Quarum a fine, imoque, quasi margine arbuta nascuntur: prata inde, campi. Campi, quos non nisi ingentes boues & fortissima aratra perfringunt, tantis glebis tenacissimum solum cum primum profecatur, assurgit, ut nono demum sulco perdometur. Prata florida & gemma, trifolium, aliasq; herbas, teneras semper & molles, & quasi novas alunt. Cuncta enim perennis riuus nutritur. Sed ubi aque plurimum, palus nulla: quia deuexa terra quidquid liquoris accepit, nec absorbit, effundit in Tyberim. Medios ille agros secatur, nauium patiens, omnesq; fruges deuexit in urbem, hyeme duntaxat, & vere. estate summittitur, immensiq; fluminis nomen arenti alueo deferit, autumno resumit. Magna

nititur monstrare faciem esse oris speciem: & Cornel. Celsus ita faciem terminauit, Facies futuram habet maximam, quæ a tempore incipiens per medios oculos nareq; transversa peruenit ad alterum tempus. at Aristoteles libro primo de animalibus, Faciem, inquit, partem eam nominamus dumtaxat in homine, quæ caluæ subiecta est. nam piscis aut bouis faciem dicere non solemus. Margie imo a radice dicitur etiam forminino genere ab authoribus probatis.

Arbuta) parua arborescunt, tandis vitibus opportuna. Apuleius in re rustica commemorat arbuta quæ locis aquosis latantur, & quæ aridis. Campi) frumentarii) resumpsit idem verbum

ornatus, & maioris euidentiæ causa. Sic Virgil. Sequitur pulcherrimus Astur, Astur equo fidens. Præpositum prata campis exemplo Catoniano in re rustica. Ingentes) robusti, valentissimi. Perfringunt) proscindunt. Cum primum profecatur) cum primum rumpitur, quod fit æquinoctio verno in frigidioribus locis densa terra quæ soluta, pingui quæ macra. Plinius lib. xvij. ca. xix. ubi multas alias rationes proscindendi adducit: monet altum & graue solum etiam moueri hyeme. legitur alias. Proscinditur) nam Columella, Plin. Paladius cum primum campus aratro rumpitur, proscindi appellant. Nono sulco) nona aratione. Plinij verba sunt ad hoc quæ opportuna, Quarto feri sulco, Virg. existimatur voluisse, cum dixit optimam esse segetem quæ bis solem, bis frigora sensisset: spilius solum sicut plerumque in Italia quinto sulco feri melius est: in Tuscis vero nono.

Prata) agricolis necessarius prati cultus, cui veteres primas in agricolatione partes tribuerunt. nomen quoque indiderunt ab eo quod protinus esset paratum ad fructum dandum, nec magnum laborem desideraret. huius duo genera siccanum & riguum: siccanum, quod suapte natura succoso solo gignit fornum: riguum, quod aquis irrigatur: de quo nunc loquitur. Gemma) lucida, propter flores, an propter interlabentes riuulos, quibus numerare lapillos posses. Trifolium) herba notissima a tribus folijs dicta, prati conueniens. Plin. Herba optima in prato trifolij. Molles) recentes, succosas. Nouas) non duras, & vetustate ac siccitate exangues. Perennis) perennis, nam perenne ex per & amne componitur. alij a per & anno deductum opinantur. Palus nulla) Columella authore, campus ubi pratum fieri libet, neque concauæ positionis, neque collis prærupti esse debet. ille ne collectam diutius contineat aquam: hic ne statim præcipitem fundat: potest tamen mediocriter accliuus si aut pinguis est aut riguus ager pratum fieri. at planicies maxime talis probatur, quæ exigue prona non patitur diutius himbres aut influentes riuos immorari: quippe aquarum abundantia atque penuria graminibus æque est exitio. Tyberim) Tyberis fluius cæterorum omnium princeps & imperator a solis ortu maxime Tuscos alluens, ex Appennino autem defluit, pluribus vero augetur amnibus, partimque per Etruriam excurrit: deinceps ipsam disteminans primum ab illa diuidit Vmbriam, postea Sabinos & Latinos Romæ ad litus usque finitimos. hæc Strabo & Dionysius. sed longe melius & latius senior Plin. cuius verba quia multum ad rem nostram faciunt non erit importunum recitare. Tyberis antea Tybris inquit appellatus, & prius Albula, e media fere longitudine Appenini, sinibus Aretinorum profluit, tenuis primo, nec nisi piscinis corruatus emissusq; nauigabilis, sicuti Tinnia & Glanis influentes in eum nouennorum ita conceptu dierum, si non adiuuent himbres: sed Tyberis propter aspera & confragosa nec sic quidem præterquam trabibus verius quam ratibus longe meabilis fertur. p. c. M. d. non procul Tiferno, Perusia, & Otriculo. Etruriam ab Vmbria, & Sabinis, mox citra. xiiij. M. p. urbis Veientem agrum a Crustumino, dein Fidenatē, Latinumq; a Vaticano dirimens: sed intra Tinniam & Glanum duobus & xl. fluuijs auctus: præcipuis autem Nare & Aniene, qui & ipse nauigabilis. Latium includit a tergo, nec minus tamen aquis ac tot fontibus in urbem perductis: & ideo quamlibet magnarum nauium ex Italo mari capax, in toto orbe nascentium mercator placidissimus: & quæ sequuntur apud eundem libro

tertio capite quinto. Secatur medios agros) fluit per mediam planiciem. Fruges) Plinius facit duo genera frugum, frumenta scilicet & legumina, inter frumentum, milium, panicum & similia recensens. a Columella frugifera arbores dicuntur ut oleæ. Iulianus de verborum signifi. retulit frugem pro reditu appellari non solum pro frumentis aut leguminibus, verum etiam quod ex vino vel ex syluis cædis, cretifodinis, lapidicinis capitur. A frumine id est ab eminente sub mento gutturis parte nomen traxisse Seruius credidit. Donatus a fruendo, quod his fruamur, & fruor a frumine, quam sententiam prior Varro dixerat. Frux frugis declinauit antiqitas Festo tradente. Urbem) Romam. Submittitur) decrescit. Deferit) deponit, ad tempus perdit.

Aranti alueo) sicco receptaculo fluminis. Resumit) iterum dicitur flumen cum incipit fluere plenior.

Situm) positum, typum. Formam) modulum faberrime compactum. Varietate) quæ si decora fuerit multum afficit & tenet. Descriptione) conuenienti positura colorum. Inciderint) respexerint, se contulerint. Reficientur) reparabuntur, instaurabuntur longo respectu. Villa) domus in agro nunc accedit ad tertiam propositionis partem: supra enim pollicitus se descripturum villæ amœnitatem. Imo colle) radice collis. Quasi ex summo) tanq̃ si esset in vertice sita. ex Catonis præcepto villa ædificanda est in edito, vti totus fundus prospectari possit, & sic melius sit sub tutela. Prospicit) in longum speculatur & prospectu habet, quod est hominum venuste ad rem inanimè trāstulit. Sensim) paulatim. Fallente) ira molli & accliuo quem conscendentes nō intelligant vt ne quidem cliuius esse videatur. Confurgit) simul cum colle eleuatur. Non putes) propter facilitatem. Ascendisse) peruenisse in editu. Longius) non tergo imminentē sed procul, comparatiuū pro positio, quod subīde apud idoneos reperitur. Accipit ab hoc auras) afflat villa leni vento ab Appennino. Quamlibet sereno) quantumlibet: perinde ac si diceret, alibi pigro & quiescente aere: hic molliter agitur, quod maxime salubre & exoptatū i aestu.

Acres) vehementes, molestas.

Infractas) debilitatas. Virgil.

Turnus vt infractos aduerso Marte Latinos. Spatio ipso) quia remota est villa ab Appennino, vnde vti excitantur, nam quo ex propinquiore loco spirant eo fortiores sunt. Magna sui parte) id est fere tota ad meridiem est exposita, qui villæ situs maxime probatur. Hybernū) resūme solem & spectat. Maturius) ante horam sextam. Inuitat) allicit in colam ad apicandum in sole hyemali, qui diffundebatur in porticum latam & respectu amplitudinis longam. Modo) mensura proportionē latitudinis. in exemplari vetusto non est & pro modo longā, sed & prominulā, vt porticus illa aliquātulum promineret. Membra) partes domus. Apuleius lib. vij. Ianuæ claustra sedulo explorauerat, & ipsa mēbra, in quibus omne patrimonium condi solebat curiose perspexerat. In hac porticu) per quam ad illa mēbra ibatur. Atrium) locus ianuis, proximus de quo supra. More veterum extructum) ad imitationem antiquorum. Porticum) iam prædictū. Xystus) locus confusus arboribus in plurimas species non animalium modo, sed nauium & aliarū rerū distinctus concisusq̃.

Membrum.

Xystus.

Buxus.

Pululus.

Puluillus.

Puluinaria.

Achiantus.

Concisus) legitur etiam confusus, placet prior scriptura. Buxus) buxus magnitudine non excellit, folio myrto similis: nascitur secundū Theophrastum, locis argentibus atque asperis: Plinio auctore amat frigida & aprica: quippe Olympus Macedonicus frigidus est & in eo gignitur: maxima autē pulcherrimaq̃ in Corsica est, procera enim crassitudineq̃ ceteris longe præstantior, referente Seruio buxum etiam neutro genere proferatur pro arbore. Puluinus) sedes mollis. M. Tullius de Oratore, Afferri iussit puluinos, & omnes in suis sedibus federunt. Iuuenalis. Et de puluino surgat equestri. Fiebat autem puluinus ex terra tumulus, siue saxo, vel ramento, vel pluma aut tomento, postremis tela vel corio circumfictis: nam Varro in re rustica scribit necesse fieri puluinos in violariis: & Palladius inquit caulibus cliuius delectatur: & ideo ponendæ sunt plantæ per puluinos, id est eminentes tumulos arearum. Columella libro. xij. Puluinis positæ alij spicæ minus infestantur hyemis aquis: & sexto, pro eminentiore parte arearum: in primo vero pro instrumento quo parietum & soli iuncturæ fibulantur. Seruius ait, Durior arena, quæ remeantibus fluctibus & euntibus densatur, & in modum saxi durefcit, a nautis puluinus vocatur, a Virgil. dorsum, quod videtur significasse Vitruuius de structuris in aqua faciendis scribens, quomodo puluinus q̃ firmissime struatur: sed libro primo ubi columnas puluinatas nominat, columnas intelligit quibus subest puluinus marmoreus: nam decimo minorem columnam, cui supersit altera, cheloniu siue puluinum appellat. Tranquillus scribit puluino iniecto spiritum Tiberio introclusum, pro lectica siue sede ex plumis. Seneca ad Martiam vsurpauit, equestri insidens statuæ in sacra via celeberrimo loco Chloelia exprobrat iuuenibus nostris puluinum ascendentibus, in ea illos vrbe sic ingredi in qua etiam feminas equo donauim⁹. Cuius diminutiuo puluillo pro lecto & cervicali vtitur Apuleius. Dij boni, fatur, qualis ille quamq̃ præclarus apparatus, quatuor eunuchi confestim puluillis cōpluribus ventose tumentibus pluma delicata, terrestrem nobis concubitu præstruunt: sed & stragula veste auro & murice tyrio depicta probe consternūt, ac desuper breuib⁹ admodum, sed satis copiosis puluillis, alijs nimis modicis: quis maxillas & ceruices delicatæ mulieris suffulcire consueuerunt superstruunt. Puluinaria pro lectis, qui sterna dijs in templis solebant passim occurrunt apud historicos. Liuius, Curatum lectisternium, & per triduum habitum Decemuiris sacrorum curantibus, & puluinaria in conspectu fuere Ioui, & Iunoni vnum, alterum Neptuno & Minervæ. Inuicem aduersas) ex opposito inter se. Buxus inscripsit) buxus habet inscriptas, nam incisæ sunt in buxo, circa illas humiles sedes. Acanthus) hærba topiaria. audi libro vigesimo secundo Plin. acanthus est topiaria & vrbana hærba elato longoq̃ folio, crepidines marginum adfurgentiumque puluinorum toros vestiens. Duo genera eius sunt, aculeatum & crispum quod breuius: alterum lene qd aliqui pedoroton vocant, alij melamp hyllū, semper frondet si Virgilio in Georgicis credimus, in bucolicis semper ridere scripsit. Ser-

uius modo herbam, modo arborem, interdum virgultum vocat, in vestibus describebatur. curuari acanthum libro nono docet Plin. cum inquit, Cōcham acanthi modo carinam inflexa puppe prora rostrata. Acanthus in super oppidi nomā Libyæ vel Macedoniæ vel vtriusq. authores habeo Thucydidem, Sttabonem, Liuium, Plin. Hammonium, Diodorus tamen Acantham in Libyæ, si fidus est interpres, nominat Mollis) tenellus, topiarius. Plano) humili loco. Ambulatio) locus ad spatiandum constructus: qui Iuliano tradēte arboribus infœcundis fere vestiebatur. nam. ff. vij. inquit, Si forte voluptuarium fuerit prædium, viridia, vel gestationes,

Ambulatio

plano mollis, & pene dixerim liquidus. ambit hunc ambulatione pressis, variegq. tonsis viridibus inclusa. ab his gestatio in modum circi, quæ buxum multiformem humileisq. & retentis manu arbusculas circumit. omnia maceria muniuntur: hanc gradata buxus operit & subtrahit. Pratum inde nō minus natura quā superiora illa, arte visendum. Campi deinde, porro multaque alia prata & arbuta. A capite porticus triclīnium excurrit, valuis xystum desinentem: & protinus pratum, multumq. ruris videt fenestris. Hac latus xysti & quod profilī villæ, ac adiacentis hippodromi nemus, comasq. prospectat. Contra mediam fere porticum diata paulum recedit, cingit areolā; quæ quatuor platanis inumbratur. Inter has marmoreo labro aqua exundat, circumiectasq.

vel deambulationes arboribus in fructuosis opacas atq. amœnas habens non debet deijcere. Columella libro primo, Ambulationes meridionali æquinoctiali subiectæ sint, ut & hyeme plurimum solis, & æstate minimū recipiant. Amplissimas & ornatissimas ambulationes sub dio collocari præcipit Vitruuius, & modum lib. v. explicat. Dictæ sunt ambulationes quasi circuitiones Flavius tamen Vegetius ambulare pro exercere dixit. In mense tam equites quam pedites educantur ambulatū. hoc enim verbo hoc exercitij genus nominat. libro tertio simpliciter, perire potuit, & Caro in re rustica ambulare naues dixit. Varro melius fa-

Ambulare.
Viridia.

miliam feriatam ambulare cum desidet. Viridibus) arboribus semper virentibus. Viridia cum pro adiectiuo accipiuntur genitium in ium faciunt ut viridium pratorum: cum vero ipsam loci viriditatem significare volumus, viridiorum dicimus, ut formosa facies viridiorum. hæc Macrobius lib. i. ex quibus constat & Vitruuius lib. vi. ac Secundo circa finem huius epistolæ, viridia etiam dici quæ interdum a probatis viridaria appellantur: ea Iabolenus esse scribit loca virentibus arboribus confita: & Paulus de significatione verborum viridaria duntaxat ad voluptatem respondet. quinimmo M. Tullius Viridaria colles steriles & sola gratos voluptate refert. & Vlpianus de fundo instructo viridarios vocat seruos præpositos ad curam viridiorum. Pressis) densis, mutilatis. Tonsis) mangonizatis, concisis. Varie) in diuersas effigies. Ab his) post hæc consequitur. Gestatio) media inter arbores. In modum Circi) ad similitudinē & formam Circi, qui erat locus spatij oblōgi muris septus hinc inde extructis gradibus. in eius principio carceres & meta. vnde signo dato mittebantur equi, qui cum ad summum peruenissent circumacti metam recurrebant ad priorem. hic erat finis cursus. Circū Maximum Tarquinius inter Auentinum & Pallatium extruxit, in lōgitudinem trium stadiorum, in latitudinem vero quatuor iugerum, Dionysio libro tertio suarum antiquitatum referente: vbi latius & melius quā vsquā viderim Circi forma describitur. priora sumpsimus ex Liuiio Varrone & Iuuenale. Humiles) nanas. Retentis) ne altius excreverent. Manu) arte, data opera. Maceria) pariete. Liuius libro tertio secundi belli punici, Gladium in publicum trans maceriam orti abiecit. Terentius, Atq. hæc in orto maceriā iube dirui. Seruius, Maceria, quibus vineta clauduntur, fiunt de siccis lapidibus. Palladius libro primo, luto & lapide excitari macerias tradit: pleriq. tamen sine luto congesta in ordinem saxa componunt. pro pariete absolute Columella libro nono accepit. Cato maceriam ex calce, cémentis, filice fieri docet. Varro sæpimētum esse maceriam dixit, cuius species quatuor, quod fit ex lapide, ut in agro Tusculano: quod de lateribus coctilibus, ut in agro Sabino: quod ex terra & lapillis compositis informe, ut in Hispania & in agro Tarentino. Pro maceratione vsurpauit Afranius Marcello tradente. Gradata) quia per gradus quosdam surgit. Subtrahit) abscondit ab oculis ne videatur esse vlla maceries. Natura per se) non arte sicut iam prædicta. nam erat siccum. Visendum) laudabile, admirandum. Excurrit) eminet, extra porrigitur. Porticus) iam prædicta. Valuis) ab ostijs. Videt) triclīnium tanta gratia fuisse disposita monstrat omnia domus membra, ut singulis sensum videndi præbeat. Xystum) repetit in præcedentibus. Fenestris) a fenestris triclīnij. Profilī) excurrit. Adiacentis) propinqui, commendat enim triclīnium ab aspectu vario. Hippodromi) cuius formam mox Secundo exprimit: erat autem locus rectus: qui intrantibus statim se offerebat, hinc inde arboribus confusus, ad cursum & agitationem equorum instructus: sicut ipsa vocabuli interpretatio ostēdit. De quo Sidonius libro secundo, & Hom. xxiiij. plura, quædam Philostratus. v. Hippodromi. Mart. lib. xij. meminit. Puluerēq. fugax hippodromon vngula plaudit. Pollux hippodromon inter publica ædificia recēset. At Peridromus fiebat in ædificijs superne in circuitu, ut legimus apud Herodianum peridromū pleno amphitheatro exædificatum Commodo fuisse: per quem decurrere in orbem posset, ne cominus cum bestiis pugnans periclitaretur: sed superne ac de tuto loco tela iaciendo iaculandi potius scientiam quā fortitudinē ostentaret, proinde apud Pollucē, Peridromus est funiculus in extrema & superiori parte retis impositus, qui cōtrahit & extendit retia. Quidā etiam Epidromū dixere, nonnulli autem volunt epidromū tantū esse funem superiorē. Diata) super qua dictione prædictis illud addā, diatras calefieri igni solitas, authore Vlpiano lib. ff. xxxij. Lignis inquit legatis quod cōburendi causa paratum est, siue ad balinei calefactionem siue diatarū hypocaustorū cōtineri scripsit Offilius.

Viridaria.
Viridarij.
Gestatio.
Circi forma

Maceria.

Hippodromus.

Peridromus.

Diata.

Labrum.

Recedit) sita est. Parū) nō procul. Areolā) spatij terrenū ut plurimū quadratū sub dio. Exundat) exuberat. in secūda lectione fuerat exudat. Labro) vase. Papinius in descriptione balinei etrusci. Argēto fœlix pro-

Labellum.

pellitur vnda, Argentoque cadit labrisque nitentibus instat. Cato labrum vinarium & aquarium dixit, & Vitruvius labrum in balineis sub lumine faciendum præcipit. Columella diminutiuo vtens quod etiam nunc vulgo vsurpant, censer in labello mustū de seria sumi, qui lib. xij. capite de oleo conficiendo, laborum plures species describit. nam aliud rotundū, aliud quadratū & plumbeū, aliud fictile, tresque laborum ordines in cella vinaria locat, vt vnus sit primæ notæ, alter secundæ, tertius tertiæ. Cæsar in cōmentarijs pro limbo & extremitate sumpsisse videtur, Cornua, inquit, studiose conquisita ab labris argento circūcludunt. Subiecta loca. Leni aspergine) modica irrotatione. alij codices

Podium.

pro leni habent lenta. Fouet) alit. fistulæ & canales & crateres & si qua sunt alia ad aquas salientes necessaria magis domus portio secundū Vlp. q̄ dom⁹ instrumenta sunt. Cubiculū dormitorium) thalamus somnū prouocans. Diem) lucē. Excludit) nō sentit. Quotidiana) amicorum familiarium & domesticorum amicorum. Areolā illam) in qua sunt platani. Quæ porticus) illa superior lata & p̄ modo lōga. A proxima platano) surgens iuxta platanū. Viride) & vmbrosum. ob vicinitatē platani. Marmore exculptū) cuius paries marmoreus varijs figuris exculptus est. Podio tenus) præpositio tenus postponitur casui suo. & genitiuo, interdum accusatiuo, pro maiori parte ablatiuo cōstruitur. Podium autem locus extra edificiū porrectus: vnde spectam⁹ si quid foris fiat: huius crebra mērio apud Vitruvium. nam lib. ij. podium circa edē faciendū. & vi. colūnas in podio positas scrib. Spar. victoriā ictā dedisse de podio, & humi, p̄stratā: sed præcipuus locus erat in theatro, cui inhærebat imperator vel senatores ludos spectantes. quare nobiles indicare volēs satyricus dixit, oībus ad podium spectantibus. Tranquil. Ceterum accubans Nero primū paruis foraminibus. deinde toto podio ad apto spectare consueuerat. sub eo præcipue retia fuisse arcendis feris, nodata succinis & podium protegētia, auctor est Plin. lib. xxxvii. pro quo sapimine surgente a tabulato videtur accepisse Palad. cum de apū castris præcipit podia ternis pedibus alta excitāda testaceo & albario opere leuigata inter ea loca, quæ muniri mandat. at podia fœminino genere funis est quo tenditur velum nisi Ser. fallitur. Nec cedit) ordo, nec pictura imitata ramos & aues insidentes ramis cedit gratiæ marmoris. i. tantā elegantiam habet & dignitatem q̄ imagines marmoreæ: nam vtraque res laudabilis erat. Aues insidentes) depictæ aues, quæ ramis insidere videbantur.

Podia.

Crater.

Hiphūculus

Crater) marmoreum vas in formam crateris amplissimi, vt assolet fieri in fontibus elegantioribus. Siphunculi) canales, fistulæ arææ siue ex alia materia, per quas aqua effluit a cratere, mox enim dicit aquā e siphunculis exire, siphones alij appellant vt Celsus. & Plin. lib. ij. Iuuenalis translatiue pro muliebri vrina emissā a vuluis vsurpauit. Cornu) flexura, an magis extremo, sicut acierū extremitates cornua dicimus. Occurrit) prope surgit. Despicit) cubiculum illud ab eminentiori loco. Piscina) natatoria est si legeris piscinam iucundam, vt est in vetusto codice, tunc verbum despicit resumendum est. Fenestræ) seruit) oblectat intuentes a fenestris. Strepitu) murmure ingredientis aquæ. Editio) ab alto loco. Marmore) piscina strata & circumdata marmore. Albescit) spumescit, minus placet si referratur ad candorem marmoris. Cubiculum) amplissimū. Tepidissimum) id est apicū. Hypocaustum) locus concameratus ante præfurnium, per quem cubacula hodie quoque calefieri solent. Nubilus) sit, & per id frigidus. Apodyterium) in quo loturi vestes deponebant. nam apodyterion significat exuo. M. Tullius ad Quintum fratrem, Inde apodyterio nihil altius, nihil muscosius. Et alibi, In balnearijs hypocausta in alterum apodyterij angulum promouit. Latine Spoliatorium dici solet. Lucianus dū Hippia balineum laudat, membra refert fuisse quibus loturi spoliabantur sicut: frigidarij & caldarij sitū magis in eo commendat. Apodyterij etiam Plato meminit. Laxum) amplum, capax. Excipit) sequitur & continetur iuncta est. Frigidaria) aquæ frigida qua restringebantur corpora iam notauimus in balneo fuisse tres cellas frigidariā tepidariam caldariam. Baptisterium) lauacrum. Latius) maiori spatio & liberiori. Tepidius) quia piscina fuerat exposita soli. Astringi) refrigerari. nam calore laxantur corpora, frigore contrahuntur. Media) tepidaria cella, quæ media erat inter frigidariam & caldariam, & situ & qualitate. Benignissime est præsto) amicus & exposit⁹ statim tepefacere. Caldariæ magis) sed cellæ caldariæ magis est p̄sto & vehemens. Prominet) excurrit. Discessiones duæ) q̄b⁹ apricæ in sole. Legit etiam discessiōes, quā lectionē p̄bo. Tertia)

Hypocaustum.

Apodyterium.

Spoliatoriū

Frigidaria cella.

Baptisteriū.

Caldaria cella.

discessio non est in sole, tamen non in obscuro. Sphaeristerium) repete a nobis prae notata. Circulos) rotunda membra: unde nomen inditum demonstratur: nam sphaera rotunditas est. Cryptoporticum) occultum Cryptoporticus, a sole porticum. Prius) ferunt haec scalae. Alia) una trium dictarum. Platani quatuor) consitae fuerant. Habet) unaqueque illarum dictarum. Ut prospectus) ut habet diuersos prospectus. In summa) in capite. Iungitur) annexum est cubiculo in summa cryptoporticu. Obuium) expositum. Adnectit) copulat: nisi enim fuisset haec diata, hippodromus videbatur disiunctus a villa & aedificijs. Facies) est cryptoporticui hibernae.

circulos capit. Nec procul a balineo scalae, quae in cryptoporticum ferunt, prius ad dietas tres, harum alia areolae illi, in qua platani quatuor, alia prato, alia vineis imminet, diuersasque caeli parteis, ut prospectus habet, in summa cryptoporticu cubiculum, ex ipsa cryptoporticu excisum: quod hippodromum, vineas, monteis intuetur. Iungitur cubiculum obuium soli maxime hyberno, hinc oritur dieta, quae villae hippodromum adnectit. haec facies, hic visus a fronte, a latere aestiua cryptoporticus in edito posita, quae non aspicere vineas, sed tangere videtur. In media triclinium saluberrimum afflatum ex Appenninis vallibus recipit. Post latissimis fenestris vineas, valuis aequae vineas, sed per cryptoporticum quasi admittit a latere triclinii: quod fenestris caret. Scale coniuiuo utilia, secretiore ambitu suggerunt. In fine cubiculum, cui non minus iucundum prospectum cryptoporticus ipsa quam vineae praebet. Subest cryptoporticus subterranea similis, aestate in cluso frigore riget: contraque aere suo nec desiderat auras nec admittit. post utramque cryptoporticum, unde triclinium desinit, incipit porticus: ante medium diem, hyberna, inclinato die, aestiua. hac aduenit diatae duae, quarum in altera cubacula, quatuor, altera tria, ut circuit sol, aut sole utuntur, aut umbra. Hanc dispositionem, amenitatemque rectorum longe lateque praecedat hippodromus, medius patescit, statimque intrantium oculis totus offertur, platanis circuitur. Illae hedera vestiuntur, utque summe suis, ita imae alienis frondibus virent. Hedera truncum & ramos pererrat, vicinasque platanos transitu suo copulat, has buxus interiacet. Exteriores buxos circumuenit Laurus, Umbraque platanorum suam confert. Rectus hic hippodromi limes, in extrema parte hemicyclo frangitur, mutatque faciem, cupressis ambitur, & tegitur densiore umbra. opacior, nigriorque interioribus circulis (sunt enim plures) purissimum diem recipit. Inde etiam rosas effert, umbrarumque frigus non ingrato sole distinguit. Finito vario illo, multiplicique curuamine, recto limiti redditur, nec huic vni. Nam viae plures intercedentibus buxis, diuiduntur, alibi pratulum, alibi ipsa buxus interuenit in formas mille descripta, literis interdum

nam sequitur, Aestiua structa ad arcendos aestus: & ideo in edito posita ut facile possit auras recipere & transmittere. Tangere) propter vicinitatem. Media) cryptoporticu. Saluberrimum) quia ventilatur auris ex Appennino saluberrimis. Post) retro. Per cryptoporticum) quia illud triclinium intercurrebat per mediam cryptoporticum. Conuiuium utilia) dapes, totam denique mensam. Secretiore aditu) legitur etiam ambitu, quod non displicet, ut instar cochleae fuisse intelligamus eas scalas, quales nunc interdum videmus construi. In fine) cryptoporticus calce. Subest) aestiue cryptoporticui. Subterranea similis) tanquam effossa. Riget) alget, friget. Suo) frigido & immoto. Vtranque) superiorem & inferiorem. Triclinium) aliud.

Hyberna) frigida. Hac) porticu. Cubicula) diurna: nam in dicta de die versabatur antiquitas. Aut sole) alia cubacula modo sole, alia umbra utebantur, prout sol se reuoluebat: verbi causa quae erant exposita orienti solem matutinum excipiebant, quae austro meridianum, quae occidenti occiduum. Longe) quia in longitudinem excurrerat. Late) quia in latitudinem pro portione longitudinis. Praecedat) in conspectu est. Medius patescit) a lateribus arboribus septus viam patentem in medio ostendit. Totus) quia ad lineam directus. Circuitur) munitur. Illae) platanis. Summe) in cacumine & ramis. nam platanum scribit Cicerone comparatam ad opacandum locum ramis patulis. Imae) in trunco. Alienis) hederaceis.

Et) etiam. Rames) platanorum.

Copulat) connectit, adiungit ad inuicem. Interiacet) has, sita in medio platanorum, dixit autem iacet, quia humilis buxus. Confert) miscet. Hemicyclo) semicirculo circa reflexum metarum. Hemicyclium Pollux Hemicyclium in scena vocat locum iuxta orchestram a forma nominis cuius usus ut significet locum aliquem procul ab urbe, aut in mari natantes. idem libro sexto hemicyclia sedes vocat. Frangitur) interruptitur. Faciem) aspectum. Mutat) diuersitate arborum. Cupressis) arbor notissima cupressus, de qua Cato, Varro, Theophrastus, & plura. Plin. libro. xvi. Nigrior enim habet haec arbor folia spissa & nigrentia. Interioribus) minoribus. Plures circuli) nam statim sequitur finito illo multiplicique curuamine. Purissimum diem) lucidissimam lucem: quia interiores circuli constabant rosarijs, per quae facile sol admittitur, sequitur enim, inde rosas offert. Umbrarum frigus) quod fit per cupressos consitas in exterioribus circulis. Limiti) in agro proprie limes dicitur, de quo supra. Redditur) in rectum dirigitur, respicit quod iam antea dixerat rectum scilicet hippodromi limitem. Vni) limiti redditur sed pluribus. Intercedentibus) intercur, Intercedere arboribus, sed alia facies a priore occurrat. Mille) innumeras. Descripta) picta transformata,

- Domini) Traiani, cum in epistolis eundem dominum appellet Secundus, an domini, id est Secundi: nā Trāquil. in Tiberio possessores insularum dominos dicit. Artificis) topiarij. Alternis) vicissitudinarijs buxis in medio duarum buxorum. Metulae paruae) metae instar areolarum. Surgunt) extolluntur. erant enim eminentiores q̄ stipites buxi. Inserta) in medio plantata. Poma) in neutro pro arboribus nusq̄ alibi annotauimus: sicut pomaria contra grammaticorum praecepta apud Columellam, Palladium Martialem Statiū. pro locis confitis pomis legimus subinde. Urbanissimo) confito ad voluptatem & vrbi cōuenienti. Illati ruris) intromissis arborib⁹ pomorum: quae in agris seruntur. Medium spatium) limes rectus post metas. Breuioribus) respectu illarū, quibus hippodromus in ingressu vestiebat. Lubricus & flexuosus) nam est herba topiaria. Figurae) ambiguū ex acantho, an buxo: an magis quae erāt stibadio inscriptae: de quo Mart. Accipe lunata scriptum testudine signum Octo capit, veniat quisquis amicus erit. Stibadiū) mēsa, torus. sic interpretatur Suidas, asserens stibades esse toros humi positos, & lignis ramisq̄ structos. Athenus lib. vij. (nisi mendosus est illius codex in librorum ordine) Primum inquit scenas faciebant, & in his stibades ex hærba: super quas dapes struebant, & illis inuitati vescebantur: nec solum municipales, sed etiam peregrinos hospites conuiuio admittebant nam & libro xij. idem testatur discumbentes in stibadibus vesci. & Prouerbiū in parcos ortum refert Suidas. Stibades Phormionis. Fuit enim hic Phormio miles parcos: quin etiam in militia humi solent discumbere & recumbere. Seruius negat antiquos habuisse stibadia. Theocritus tamen in Adonidis epitaphio dixerat. ἱερὰ ἀκαθὰ στίβας, Animaduertendum apud Græcos dici ἱερὰ στίβας & ἀκαθὰ στίβας, apud nos hoc stibadium. nam Sidorius lib. ij. stibadium & abacum in cœnatiuncula ponit. & fieri interdum ex marmore verba Secundi monstrant. In capite) in fine recti limitis. Carystia) ex Carysto oppido Euboiae si Ptolomæo credimus. at inquit Plin. nobilis Carystus: notior tamen marmore carystio ante vocitata Chalcodotis aut Macris vt Dionysius & Ephorus tradunt. vt Aristides Macra, vt Callidemus Chalcis, ære ibi reperto vt Menechmus Abantias, vt poetæ, vulgo Alopis. carystio marmore ingentis magnitudinis & tabulae excindebantur priuatim & publice ad ornatum vrbs Romae. nam in ripa montis Salomini consistit Carystus tradere Strabone. cui vicina sunt Styra & Marmarium, in quo carystiarum columnarum lomia est. Ad Carystum vero lapis nascitur quem pectunt, nent, texunt: inde mantilia conficiuntur egregie contexta. ea vbi sordescunt, in flamas proiecta non secus emundantur quā si maculas elueris. hæc Strabo & eum secutus Stephanus. qui tamen in hoc dissentit, Carystum scilicet urbem scribens sub monte Ocho Eubææ, & Carystum locum Aegypti iuxta Arcadiam, a quo Carystium vinum, cuius gentile Carystius & in eo lapidicinas carystiarum columnarum. verū Strabo protulit Carystium etiam in Laconica fuisse, vnde vinum Carystium ab Alcmane celebratum. Strabo boni libentius crediderim. Addam Plinium Caryston locare in sinu Aegeo, & ciuitatem ex aduerso Eubææ. eam si Diodoro fidem præstamus, Dryopes pulsi ad Eubæam condidere, tanta scriptorum varietate lectorē perturbante. Expressa) eiecta. hinc apparet pro sponda & toro stibadium intelligi. Sipunculis) canaliculis fistulis. Cauato lapide) labello cauo ex lapide quod erat in propatulo. Gracili marmore) alio labello subtiliter ex marmore elaborato sed latente. nam duo erant vasa, alterū sub stibadio vnde aqua defluebat, alterum in quo confluebat. Occulte) nulla apparente causa. Impleat) vas illud quo aqua suscipitur. Redundet) effluat. Gustatorium) mensa cōtectā putaminibus testudinum, quam primus Carbilus Pollio prodigi ac sagacis ingenij ad instrumenta luxuriæ fertur excogitasse. quare epigrammaticus poeta deinceps post stibadiū in distichis gustatorium locauit, Examine nobis cherson si credis inesse Deciperis: pelagi mascula præda sumus. Diodorus & Plin. scribūt in mari indico testudines inueniri tantę magnitudinis vt singularū superficie habitabiles easq̄ cōtegantur. Grauior) amplior: sicut leuior, minor & restrictior. Imponitur) excitatur. figuris nauicularum & auium. tessellata & vermiculato pavimento in quo varie erant figurę nauicularum & auium sicut hodie diuersorum piscium. Romae in ædibus saxorū cernimus ita vt imposta aquę innatare videantur. Margini) iuxta fontem. Contra) e regione. Egerit) eiacularur. Iunctis) sub terra concurrentibus. Hiatis) canalibus) quibus aqua effunditur & recipitur, Absorbetur) subducitur per alterum hiatum. Tollitur) emergit per alterum. E regione) ex opposito. Aduersum) occurrens stibadio. Tantum ornatus) tanto ornamento cubiculū est stibadio quantū stibadiū cubiculo. nā inuicē se exornāt. A marmore splēdet) quia cubiculū de marmore cōstat, ideo renidet. Texit) sibi cōnectit. si legat ex it, exponas, excurrit. Suspicit) inferiorib⁹ fenestris. Despici) superiorib⁹. Viridia) arbores virētes. Diætula) parua dicta. Refugit) latet, reducit: mirū

architecti ingenium commendatur. Idem) iam prænотatum. Aliud) & tamen diuersum. Premente) in-
tercedente, obstante. Latissima) multiplici palmitē, maxima. vites quoq; apud priscos inter arbores nume-
rabantur. Iouis simulacrum in vrbe Populonia ex vna conspectum vite tot axis incorruptum. Metaponti tē-
plum, Iunonis vitigineis columnis stetit tectum. Ephesiæ Dianæ scalis scandebatur vite vna cypria. Plin. au-
thor. Nititur) tendit, adhæret. Ibi) in cubiculo. Subducitur) absorbetur. Sedilia) sedes dispositæ: quales
scribit Cicero fuisse sub platanis. Cubiculum ipsum) iuuat, reparat. Fistulis) canalib; plumbeis, quibus aqua

deducitur hinc inde. Manus du-
xit) eas quilibet aperuerit. La-
uantur) irrigantur. nō improbo
iuuantur, scilicet ad retinendam
viriditatem suā in æstu, quīs pō-
tificius codex habeat lauantur.

Virassem) destituissem. Argu-
rior) affectare nimiam diligentiam
& subtilitatem in describēdo sin-
gula. Proposuissem) describe-
re promississem villę amœnitatē,
& per id omnia membra & an-
gulos. Tecum) apud te. Re-
sidere) respicit ad verbum visen-
ti. Indulsi) euectus sum lon-
gius, quia mea amo. Percolui)
ornaui, supremam imposui ma-
num. Iudicium) veras causas,
quibus sim motus, vt tā diligen-
ter omnia exequerer. Errorē)
si deceptus sum, neq; recte iudi-
caui. extenuat enim facultatem
suam, per correctionem, vt mo-
destiæ laudem consequatur.

Idem) fidem) frequenter. Titu-
lum) argumentum materiæ.
Materiæ) propositę. Accersit)
affectat extra causam. Home-
rus) qui lib. xvij. Iliados pluri-
bus Achillis arma describit, cu-
ius exemplo Virgili; pariter lib.
viii. p̄sertim ī describēdo Aeneæ
scuto multis immoratur. Bre-
uis) nam multa ibidem breuib;
exequuntur. Aratus) hic Athe Aratus,
nodoro patre genitus, secundum
alios Mnasea & matre Lenodo-
ra, magna de præceptoribus in-
ter Suidam, & cum qui Arati vi-
tam conscripsit, dissensio. Cōstat
tamen viguisse Ptolomæi Phi-
ladelphi temporibus, & clari-
se apud Antigonū cognomen-
to Gonatam Macedonum re-
gem, patriam habuit Solos Ci-

culum idem atq; aliud. Lectus hic & vndiq; fenestraq; & tamē
lumen obscurum vmbra premente. Nam lætissima vitis
per omne tectum in culmen nititur & ascendit. Non secus
ibi q̄ in nemore iaceas. imbrem tantum tanquā in nemore
nō sentias. Hic quoq; fons nascitur, simulq; subducitur. Sūt
locis pluribus disposita sedilia e marmore, quæ ambulatione
ne fessos vt cubiculum ipsum iuuat. Fonticuli sedilibus ad-
iacent, per totum hippodromum inductis fistulis strepunt
riui, & qua manus duxit sequitur. His nunc illa viridia, nūc
hæc, interdum simul omnia iuuantur. Virassem iam dudum
ne viderer argutior, nisi proposuissem omneis angulos te-
cum epistola circumire. Neq; enim verebar, ne laboriosum
esset legenti tibi, quod visenti non fuisset: præsertim cū in-
terquiescere si liberet, depositaq; epistola, quasi residere sæ-
pius posses. Præterea indulsi amorī meo. amo enim, quæ ma-
xima ex parte ipse inchoaui, aut inchoata percolui. In sum-
ma (cur enim non aperiam tibi vel iudicium meum vel er-
rorem?) primum ego officium scriptoris existimo, titulum
suum legat, atq; identidem interroget se, quid cœperit scri-
bere: sciatq; si materiæ immoratur, non esse longum: longis-
simum, si aliquid accersit atq; attrahit. Vides quot versibus
Homerus, quot Virgilius arma: hic Aeneæ, Achillis ille de-
scribat: brevis tamen vterq; est, quia facit quod instituit. Vi-
des vt Aratus minutissima etiam sidera cōsectetur & colli-
gat, modum tamen seruat. Non enim excursus hic eius, sed
opus ipsum est. Similiter nos, vt parua magnis conferamus,
cum totam villā oculis tuis subiicere conamur, si nihil indu-
ctum & quasi deuium loquimur, non epistola quæ describit,
sed villa quæ describitur magna est. Verum illuc, vnde cœ-
pi, ne secundum legem meam iure reprehendar, si longior
fuero in hoc in quod excessi. Habes causas cur ego Tuscos
meos Tusculanis, Tyburtinis, Prænestinisque meis præpo-
nam. Nam super illa quæ retuli, altius ibi ociū, & pinguius,
eoque securius: nulla necessitas togæ, nemo accersitor ex

licia. plura literarum monumenta reliquit tradente Suida, inter quæ Phenomena scilicet lucentes stellas: quod
opus ad nostros transtulit M. Tullius. vtrunq; extat: sed Latinum detruncatū. initium habet admirabile, & to-
tum Homero simile. Sunt tamen qui sentiant magis Hesiodum secutum. illum Cicero primo de Oratore as-
serit fuisse ignarum astrologiæ, verum ornatissimis atq; optimis versibus de cælo stellisq; dixisse. Fabius mate-
riam Arati motu carere iudicat, vt in qua nulla varietas, nullus affectus, nulla persona, nec cuiusquam sit ora-
tio: sufficere tamen operi, cui se parem credidit vel æqualem. Colligat) numeret non omittat. nam minima
& obscura exornat quadam grauitate. Modum) rectam mensuram scribendi. Hic) colligere minima.
Excursus) excessus, digressio a proposito. Opus) materia, quæ ita exigit. Parua) hanc villæ descriptionem.

Magnis) prædictis. Inductum) accersitum. Deuium) extra rem. Illuc redibo ad propositum. Legem
meam) quam mihi dixi, nō digredi a materia: nam paululum euagatus erat. Tuscos meos) villam quam in
Tusculis possideo. Tusculanis) villis, quas in Tusculano agro habeo, & Tyburtino, & Prænestino. Tusculum
ciuitas in conspectu Romæ est egregijs ornamentis insignis, eam vineta coronant tecta; magnifica: præfer-
tim ea regione quæ in Romanum descendit aspectum, videre licet villas varijs decoratas apparatibus. a tuscia
tusculum, a Tusculo, Tusculanus deducitur. Prænesti & Tybur pariter in conspectu vrbis fuere. author Strabo.
Super) præter. Ibi) in Tusculis. Alius) remotius a curiis. Pinguius) copiosius. Eo) ob id. Togæ) offi-

Tusculum.

Toga. cij. Sæpe enim toga pro officio ponitur. Mart. rarā togam, id est officiū rarū in beata optat vita & apud Iuvenalē. Idem, Ignota est toga, pro nemo est in officio. & togat⁹ officiosus, ut idē, Mane vel a media nocte togatus ero: nam togati, sicut refert Lāpridius ad munera conveniebant. Proximo) loco, ut ex Tybure & Præneste. Quod ipsum) accidit ut omnia quiescant. ordo est. quod ipsum accidit salubritate regionis, quia cælū purius & magis serenum q̄ in alijs locis sit. Ibi) illic. nam cum hæc scriberet erat in vrbe. Animo) vacuo a curis. Vsq; adhuc) hucusq;. Venia sit dicto) modus dicendi qualis malum absit omen, ne scilicet excirare

Nemesis. Nemesis aduersum sua, quæ pecculantes & superbos vlcisci solet, & elatum ceruice premit: nā tradunt Nemesis implacabilem ad modū contumacibus, & penna tam: quia celeriter delinquentes consequitur. inde prouerbiū vī μισis δὲ γὰρ πάλαι βαινί, id est Nemesis quidem ad pedes graditur. nā prædicit brachio & freno, ne immensa facias, neq; effrenata dicas: vnde illud distichum lib. iij. græcorū epigramatū, ἡ νίμμις προλίσσῃ βῆλ' ἀνὰ χεῖρ' ἰ. χαλίνῃ, μὴ δ' ἀμείβῃ ποιεῖν, μὴ δ' ἀχάλινά τίς γ' ἴχῃ. Nemesis prædicit brachio & freno, neq; immensum quid facere, neq; effrenata dicere. Item aliud ad idē, ἡ νίμμις πᾶν χυρὰ τίχῃ. τίν' ὄνεια, λίσσῃ, πᾶσι παρατρέλλῃ μὴ δ' ὑπὲρ δ' αἰετῶν. Nemesis brachium teneo cuius causa dices: omnibus prænuncio, nihil supra mensuram. Ibidem alia leguntur de Nemese: & apud Aufonium tetrastichon, & quædam ex primo Pausaniæ: sed plura apud Suidam. Amisi) morte perdididi. Gloriam) salubritatis.

Argumentū.

Nec Pompeius Saturninus Secundum heredem reliquerat ex dodrante, remp. Comesium ex quadrante: & quia tunc secundū leges resp. non poterat institui hæres, scribit Secundus, tamen velle ut voluntas Saturnini rata sit, nec infringatur. Constat) nulla est cōtrouersia. Remp) nec posse institui heredem, aut ius istud municipale fuit aut leges, quib' tunc utebantur: postea sunt abrogatæ: nam hodie omnes iuriscōsulti intendunt vtilitati reipu. ut

Marcellus ff. xxx. de legatis & fideicōmissis. siquid inquit relictum sit ciuitatibus omne valet, siue in distributionem relinquatur, siue in opus, siue in alimenta, vel in eruditionem puerorum, siue in quid aliud. & Paulus ibidem latius, an dicamus de legatis tantum loqui, non de hæreditatibus: an ut scribit Vlpianus. xxviii. ff. quia resp. incerta res est: hæres autem institui nemo potest nisi ut certus demonstretur, an quia litis causa & calhnia non possumus imperatorem, nec remp. heredē instituere Paulo lib. xxviii. titulo de hæredibus instituendis asserente. nam & Vlpia. xxxviii. refert nos hoc iure vti, ut in rebus publicis cum de donatione queritur, illud solum spectandum, utrum ob causam aliquam iustam reip. promittat quis, vel polliceatur, an nō: an magis hoc pertinet ad sententiam Iuliani, qui. xxx. ff. putat non permittendum legari domum suam ad opus reip. faciendum, si in alio territorio est. Saturninū autem non fuisse Comensem, & prædia sua alibi habuisse. Nec posse percipere) nec posse adire hæreditatem. est enim consequens ut si respub. non potest institui hæres, nec etiam possit percipere fructus & cōmoda hæreditatis. verum si legamus non posse præcipere, tunc interpretabimur non habere priuilegium protopraxiæ, id est primæ exactionis: de qua latius in epistolis ad Traianum: & hac ratione mox legēdum ducimus præceptionem. cccc milium, quod etiā magis probamus. Quadrantē) quartam patrimonij partē, quæ erat. cccc. miliū. Nostræ) Comensi. nam & Caluissius Nouocomensis fuit. Præceptionem quadringentorum milium) ut imprimis daretur reip. summa, cccc milium nūmum, id est quadringenta sestertia. Hoc irritum) est nullum prædictis rationibus. Defuncti) Saturnini. Defuncti voluntas) omnino puto seruandam defunctorum volūtatē, etiam si lege prohiberemur: neq; enim stricte illorum voluntates interpretandæ sunt Vlpiano respondente: nam idem libro. xxviii. titulo de hæredibus instituendis asserit imprimis testatoris voluntatem inspiciendam. & Iustinianus constituit se cupere, defunctorum voluntates validiores esse, & non verbis sed voluntatibus eorū fauere: quinimmo voluntas militis testamentum est: quod sola perficitur voluntate. Papinianus author. Antiquior) venerabilior, sanctior, charior. Liuius secundo ab vrbe condita, Id antiquius consuli fuit. Trāquillus in Vitellio, Coegit iurare ceteros nihil sibi antiquius quiete publica fore. Et in Vespasiano, Nihil habuit antiquius, q̄ prope afflicta nutantemq; rēp. stabilire. Paulus titulo de captiuis. Disciplina castrorum antiquior fuit parentibus Romanis q̄ charitas liberorum. Secundus in panegyrico, Adeo nihil amore ciuium tibi antiquius. Virgil. Troiam antiquam, id est venerabilem dixit, quoniam senes venerandi sint. Iure) rigiditate iuris, summum ius (ut dicitur) plerūq; summa crux. Vereor quā in partem) sensus est, timeo ne iuriscōsulti meam sententiam reprehendant, cum in vniuersum dixerim extemas voluntates non infringendas: sed intelligo in rebus honestis, nam statim subdit, utiq; in eo quod ad com

Antiquum.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Nec heredē institui, nec præcipere posse Rēpub. cōstat. Saturninus autem qui nos reliquit heredes, quadrantem Reipub. nostrę, deinde pro quadrante præceptionem quadringentorum millium dedit. Hoc, si ius aspicias, irritum: si defuncti voluntatē, ratū & firmū est. Mihi autē defuncti voluntas (vereor quā in partē Iuriscōsulti, quod sum dicturus, accipiat) antiquior iure

munem patriam voluit pertinere, cenſeo ſeruandam Saturnini voluntatem. Vtiq; præſertim M. Tullius ad Equites Ro. Vtiq; ſiue hinc abiero, ſiue hic ero oppreſſus, ea maneat opinio & exiſtimatio. Fabius, Vtiq; ſi alia qua ſententia blâdiatur. Ipſe libro ſeptimo, Vtiq; ſi latior ſcena, & corona diffuſior. Communem mihi, & tibi. Meo patrio) peculio. Contuli) erogauit reip. diuerſimode & multiplici liberalitate. Huic) noſtræ reip. Paulo amplius tertiam partem) nam quadringenta ſeſtertia ſunt paulo amplius tertia parte vndecies centū. Denegem) hinc apparet Caluiſium non fuiſſe cohæredem. Ex aduentitio) ex eo qđ ad me peruenit ex hæ-

Vtiq;

eſt, vtiq; in eo, qđ ad communem patriam voluit peruenire, an cui de meo ſeſtertium vndecies cōtuli, huic quadrīgentorum millium paulo amplius tertiam partem ex aduentitio denegem. Scio te quoq; a iudicio meo non abhorrere, cum eandem Remp. vt ciuis optimus diligas. Velim ergo cum proxime decuriones contrahentur, quid ſit iuris, indices, parce tamen & modeſte: deinde ſubiungas nos quadringenta millia offerre, ſicut præceperit Saturninus. Illius hoc munus, illius liberalitas, noſtrum tantum obſequium vocetur. Hæc ego ſcribere publice ſuperſedi. Primum, quod memineraſ pro neceſſitudine amicitia noſtræ, pro facultate prudentia tua, & debere te, & poſſe perinde meis, ac tuis partibus fungi: deinde quia verebar ne modum, quem tibi in ſermone cuſtodire facile eſt, tenuiſſe in epiſtola non viderer. Nam ſermonem vultus, geſtus, vox ipſa moderatur, epiſtola omnibus commēdationibus deſtituta malignitati interpretantium exponitur. Vale.

lenitas. nam obſecuti ſumus reip. cum iure poſſemus cōtendere. Publice) decurionibus, qui vices publicas gerunt. Partibus) officio. Ac tuis) tanq̃ ſi tua intereſſet. nam fuit ſecundo contubernalis. Sermone) quē habeturus es apud decuriones pro me. Vultus) quo minas, blanditias, lætitiā, triftitiā, preces effingim⁹. Geſtus) motus corporis, qui debet eſſe magis accommodat⁹ ad ſenſus q̃ ad verba. Vox) ſi ſubmiſſa. Cōmendatio) actionis laudibus, in quibus Demotheſtes ſummam locabat. Malignitati interpretantium exponitur) ſubiaceret epiſtola, neq; ſe defendet ab his qui eam maligne interpretari velint.

Aduentitia & aduentoria pecunia

C. PLINIVS CAPITONI SVO S.

Vades, vt hiftoriā ſcribā, & ſuades nō ſolus, multi hoc me ſæpe monuerunt, & ego volo, nō quia commodè facturū eſſe cōfido (id em̃ temere credas, niſi expert⁹) Sed q̃a mihi pulchrū in primis videt, non pati occidere, qbus æternitas debeaſ, aliorūq; famā cū ſua extēdere. Me autem nihil æque, ac diuturnitatis amor & cupidō ſollicitat: res eo homine digniſſima, præſertim qui nullius ſibi conſcius culpæ, poſteritatis memoriā nō reformidet. Itaq; diebus ac noctibus cogito, Si qua me quoq; poſſim Tollere humo. Id em̃ voto meo ſufficit. Illud ſupra votū, Victorq; virū volitare per ora. Quāq̃ o. Sed hoc ſatis eſt, quod

facilius poteris cōprehēdere qđ in reliquis præſtare poſſis. Occidere) aboleri nomen illorū, & facta interire. p̃ nō pati occidere. Fuit in vetuſto codice poſteris tradere. Aeternitas) immortalitas, reb⁹ præclare geſtis. Sua) hiftorici. Salluſtio in præfatione cōteſtante, & q̃ facta aliorū ſcripſere, & q̃ fecere multi laudant. Diuturnitatis) poſſe diu viuere. Res digniſſima) amor immortalitatis, qua multi incitant ad illuſtria. Culpæ) criminis. nā ubiq; ſe prædicat integerrimæ vitæ: qđ etiā teſtimonio Aufonij cōprobatur. Poſteritatis memoriā) vt de ſe poſteri male loquant: nā q̃ recte vixerunt, non timēt vt poſteri ſua reprehendant. Si qua me quoq; poſſim Tollere humo) ſi quo modo poſſim vendicare me a mortalitate: ſumptum eſt ex. iij. Georgicorū Virg. vbi hæc ſcribūtur, Tētanda via eſt, qua me quoq; poſſim Tollere humo, victorq; virū volitare per ora. vnde ſtatim ſubiunxit reliquū carminis. Id) liberari a mortalitate. Supra votū) inexpectatū, παραδοξον. Victor) voti cōpoſ.

Volitare per ora) laudari & legi ab oībus. Quāq̃ o) optat tamen ſuis ſcriptis illuſtrari & excellere, ſumens initium ex. v. Aeneid. vbi Mneſtheus hortat ſocios ad remigandum in nauali certamine. Non iam prima peto Mneſtheus, nec vincere certo: Quāq̃ o. ſed ſuperent, qbus hoc fortuna dediſti. O) optantis aduerbiū. interdū iraſcentis. vt o callidos homines, nonnunq̃ expaueſcentis, vt, o ſalue Pamphile. Quod) mediocrem laudem,

Argumentum.

O.

Historiae
utilitas.

Gratia) amor, commendatio. Eloquentia summa) nisi tractantur summa eloquentia & arte. Quoquo modo) etiā sine eloquentia, & tantum res nudas cōmemorās. Inde ad Luceiū M. Tulliū, Ipse inqt etiā annalium ordo nos mediocriter retinet quasi enumeratiōe fastos, & de finib⁹, qd historia delectet, quā solem⁹ pseq vsq ad extremū, pratermissa repetim⁹, inchoata pseqmur. & cū sequat, Nec vero sum inscius esse vtilitatē in historia nō modo voluptatē, qd cū fictas tabulas e qb⁹ vtilitas nulla duci potest cū voluptate legim⁹, & reliqua dei ceps: vt Cæcili⁹ videat hūc locū a Cicerone accepisse, nā secūdum Vitruuiū historia p se tenet lectores, qā habet nouarū rerū varias expectatōes. Et vetustissimi Ro. Cato, Pictor, & Piso, condiderunt historias nisi ex annalibus: quā similitudinem scribendi multi secuti sunt q sine vllis ornamentis monumenta solū tēporē, hoīm, locorum, gestarūq rerum reliquerūt.

Curiosi) cupidi scire noua & inaudita. nā omnes hoīes natura scire desiderāt. Nuda) inculta, sine affectib⁹, rem ipsam tantū dicente, vt annales & commētarij.

Capiūtur) oblectātur. Sermūculis) quotidianis, & familiarib⁹ verbis. Ducātur) afficiātur. Ad hoc studiū) scribēdarū historiā.

Auunculus.

Auūcul⁹ me⁹. C. Plinius Secūdus frater matris meæ. qdā opīnātur auūculū traxisse appellatiōnem ab eo q æque tertius a matre, vt auus est: sed nō eiusdē iuris, ideoq; vocabulifictā diminutiōnē. siue auunculus appellat q aui locū obtineat, & proximitate tueat sororis filiū.

Adoptadi
modus.

Per adoptionē pater) ius adoptionis est, vt is adoptet q neq; pcreare iam liberos possit: & cum potuerit, sit expertus, & adoptatus sit minor adoptate, legitimo & pontificio iure procedat adoptatio, & ita fiat, vt ne qd aut de dignitate, aut de sacrorū religione minuat: in primis ne qua calumnia, ne quis dol⁹ adhibeatur. Euenit autem secūdum Iuriscōsultum, vt is q in adoptione datus est tam in familia naturalis patris iura cognationis retineat, q in familia adoptiua nanciscatur, sed eorum tātum cognationem in adoptiua familia nanciscit, qbus sit agnatus, in naturali autē omnium pertinebit. Paul⁹. ff. primo, Per adoptionē dignitas nō minuitur sed augeť. vnde Senator si a plebeio adoptatus est manet & Senator. similiter & Senatoris filius in familia adoptatis manet nisi mācipetur. Iustinianus codice de adoptionib⁹, Adoptat⁹ inuitus trāsire ad alienam familiam nō cogitur: si vero homo sui iuris per arrogationem ex augusta liberalitate se dedit in adoptionem, tunc familiē eius aggregatur. Appianus scribit Romanorum more adoptiuos filios adoptantium nomina sumere solitos, & Dion pariter lege cautum, si quis adoptetur, vt adoptatis appellationem reciperet, vnum tamē priorum nominum referuaret. Hinc noster Cæcilius ab auunculo adoptatus, dictus est, C. Plinius Cæcilius Secundus. Et cum de adoptione multa Iuriscōsulti scribāt, vt Iustinianus in Institutionibus, & Codice de adoptionibus Diocletianus, & Max. Impera. Vlp. ff. primo, & Modestinus ibidem: longe tamen plura Gellius lib. v. Tantum addam quæ a Caio tradūtur, Quod generalis adoptio duobus modis fit, aut principis autoritate, aut magistratus imperio: principis autoritate adoptamus eos q sui iuris sunt, quæ species adoptionis dicitur,

Arrogatio

Arrogatio, quia & is q adoptat rogatur, id est interrogatur, an velit eum quem adoptaturus sit, iustum sibi filium esse, & is q adoptatur interrogatur an id fieri patiatur. Imperio magistratus adoptamus eos q in potestate parentis sunt, siue primum gradum liberorum obtineant, qualis est filius, filia: siue inferiorem, qualis est nepos, neptis, pronepos proneptis. Apud Barbaros mos fuerat in adoptionibus lectum ascendere, & adoptandum sumptum iuxta ab adoptaturo per vestes, inferius in terrā demittere, vt verum partum imitaretur. Adoptionem) assumptionē in filium: nā Marcellus adoptionē vendicationē interpretatur. & Varro referentib⁹ centurionibus, adoptatos in cohortes dixit. hoc est ascitos. Historias) bellorū Germaniæ. xx. libros. a fine Aufidij Bassi. xxxi. naturæ historiæ. xxxvij. Religiosissime) verissime, cum fide. Sapientes) philosophos. Sequi) imitari. Vestigia) studia, artes. Recto itinere) per virtutis callem. Tot) lib. sexto ad Quadratum numerat actiones suas honorificas. aliqua exemplaria habent, cur ergo auctore scilicet tāto tardo ad scribendam historiam, quia prius volo actiones meas emendare. Tenuis spes ex his) sperem consequi paruum admodum

Retracta
re oronem

laudem ex orationibus meis. Retractare) superuacua amputare, emendare. Labor meus) quem perpeffus sum componendo & illas agendo. Quod reliquum est studij addidero) extremam manū imposuero. Me cum) me moriente. Rationem posteritatis) considerationem & respectum memoriæ tuæ apud posteros.

Rescribere
actiones.

Peractum) absolutum, per enim compositum finem rei significat. Pro non inchoato est) tanq si nunq in cepisses. nam imperfecta negliguntur, & cito intereunt. Rescribere) emendare. Vtinam) possem simul vtrunq; præstare. Magnum) magni oneris & ingenij. Lucianus testatur historiæ compositionem difficilem & arduam, orationum vero vt nondum aliquis perfectus orator reperiatur. Alterū) aut perficere orationes, aut historiam conscribere. Abunde) maximū. Vndeicesimo) decimonono, dempto vno de vicefimo, sicut

duodeuicesimo, decimo octauo: demptis duob⁹ de vicesimo: sic vndetrigesimo, & duodetrigesimo, ac deinceps
vfitato & eleganti dicendi genere. Tacitus de causis corruptæ eloquentiæ tradit L. Crassum nonodecimo æta-
tis anno statim parem vnicuiq; causæ. Fabius Demosthenem puerum actiones pupillares habuisse: Tranquil-
lus Augustum auiam duodecimo anno pro rostris laudasse. Præstare) efficere, quod sit oratoris officium. M.
Tullius de perfecto oratore inq; Oratoris officium, vt subtilis in probando sit, mediocris in delectando, vehemē-
tius in flectendo. Fabius tria præstare debet orator, vt doceat, moueat, delectet: nā virum cum ingenij natura

Oratoris
officium.

foro cœpi, & nūc demū, quid præstare debeat orator, adhuc
tamen p caliginē video. Quid si huic oneri nouū accesserit?
habet qdē oratio & historia multa cōmunia, sed plura di-
uersa in his ipsis q̄ cōmunia vident. Narrat illa, narrat hæc,
sed aliter, huic pleraq; humilia & sordida, & ex medio petita:

præstantē, cum vero pulcherri-
mas artes penitus mente cōple-
xum, datum tandem reb⁹ huma-
nis, qualē nulla antea vetustas co-
gnouerit: singularē, perfectūq;
vndiq; optima sentientem, opti-
meq; dicentē (non em̄ sufficit ho-
neste dicere scire, nisi & audere)

hunc iure perfectum oratorē ap-

pellauerim. Per caliginem) difficulter vix. Quid) fiet? Nouum) componendæ historiæ. Multa cōmunia)
vt delectet, afficiat, auditores rerum nouitate attentos reddat, exemplis instruat, & moueat digressionib⁹ op-
portunis, vtatur exornationibus fere omnibus quibus orator & elegantia & flumine orationis & varietate.
Vnde non absurde dixit Cicero de legibus, Historiam scribere maxime minus esse oratorium. est autem quæ-
dam historia perpetua quæ continet alicuius populi res gestas, & quomodo quid singulis annis actum sit. ita
scripsit Liuius & Tacitus in historia augusta. aliud præterea genus historiæ quæ solum ad vnum pertinentia
continet. ea propria dici potest & seclusa vt scripsere Tranquillus apud nos, Plutarchus apud Græcos. de prio-
ri genere nunc differit Secundus. Plura diuersa) Lucianus in libello scribendæ historiæ, Diuersa inquit, est
historicorū ratio scribendi ab oratoribus. historici enim ordinem rei seruant, & materia præparata vtuntur:
oratores vero multa inuertunt & fingunt. proæmium historicorum duabus tantum rebus attentione & docu-
litate constare debet, omiſſa beneuolentia quam in primis orator capiat. Hinc Fabius plures historiæ virtutes
oratori vitandas præcipit. cum sit proxima poetis, & quodammodo carmen solutum, verbisq; liberioribus ac
remotioribus figuris narrandi tædium euitet. demum neq; contineatur quibus oratio partibus, exordio, narra-
tione, confutatione, confirmatione, peroratione: sed eius lex sit incipere ab initio rerum, & continuam narra-
tionem ad finem vsq; perducere, explicando quo consilio, qua ratione gestæ sint. Hinc de perfecto oratore Ci-
cero, Declamatoribus historia finitima est, in qua narratur ornate, & regio sæpe aut pugna describitur: inter-
ponuntur etiam conciones & hortationes, & tracta quædam ac fluens expetitur eloquentia, non hæc contra-
cta & acris oratio. De oratore libro secundo, Quis nescit primam esse historiæ legem, ne quid falsi dicere au-
deat: deinde, ne quid veri tacere, ne qua suspitio gratiæ sit in scribendo, ne qua simultatis? Hæc fundamenta no-
ta sunt omnibus, ipsa autem exædificatio posita est in rebus & in verbis, rerum actio ordinem temporum desi-
derat, regionum descriptionem. consilia primum, deinde actus, postea euentus expectantur. Vult etiam de cō-
silijs significari quid scriptor probet, & in rebus gestis declarari: non solum quid actum, aut dictum sit, sed
etiam quæ: & cum de euentu dicatur, vt causæ explicent omnes, vel casus, vel sapientiæ, vel temeritatis: omniūq;
ipſorum: non solum res gestæ, sed etiam qui fama & nomine excellat. de cuiusq; natura atq; vita quæ plerūq;
ab oratore omittuntur vel secus tractantur pro commodo suo. Si quis plura desiderat, in quo vtrūq; differat
legat præcepta dicendi, & Lucianum in eo opusculo cui titulus est, πῶς δὲ ἱστορίαν γράφειν. Illa) oratio. Hæc)
historia. Narrat) immo fere consumitur tota in narrando. nam post præfationem rebus conuenientem & re-
cte introductam fit ad narrationem transitus. omne enim sine artificio si Luciano credimus, reliquum historiæ
corpus est longa narratio, quæ tamen narrationis virtutibus ornabitur. Aliter) scribitur enim historia ad nar-
randum non ad probandum, & inter species narrationum a Fabio numeratur, atq; oratori conuenit narratio
interdum subtrahenda, neq; semper proæmio substituenda: sed pro conditione causarum mutanda. namq; non
in hoc reperta est vt tantum cognoscat iudex, sed aliquanto magis vt consentiat. neq; necesse est narrationem
in oratore esse veram, sed verisimilem: in qua aliqua neganda, aliqua adijcienda, aliqua mutanda, sicut aliqua
etiam tacenda, quæ omnia ab historico respuuntur. Huic) historiæ. Humilia & sordida) Assentiri videtur
Secundo Diodorus. Libro inquit. vi. Omnia in quibus historia versatur complecti rerum scriptores decet: tum
vero maxime quomodo quæq; res sigillatim describendæ sint, cura videtur suscipienda, non enim tantummo-
do hæc notatio particulas diligentiaq; priuatis hominibus ad conseruandas augendasq; fortunas proficit. ve-
rum historicis etiam plurimum decoris atq; ornatus affert. videmus quot Liuius bella obscura & ad nullum
exemplum facientia percenseat: sed illi ita faciundum fuit omnes Ro. res scribere aggresso, neq; me præterit Tu-
nium Cordum historicum a Iulio Capitolino repræhendi, q̄ multa de voluptatibus domesticis, cæterisq; infi-
mis rebus historiæ suæ inseruit: quot seruos vnusquisq; principum, & quos amicos habuerit, quot penulas,
quotue chlamydas: quorum scientia nulli proſit: si quidem ea debeant in historia poni, quæ aut fugienda sint,
aut sequenda: nam leuia prætereunda. Itaq; Flauus Vopiscus notat Aurelium Festium cum Firmum referret
inter crocodilos vnctum crocodilorum adipibus nataſſe, & elephantum rexisse, & hippotamos edidisse, & se-
dentem structionibus vectum, ac quasi volitaſſe: non enim scimus quales mulos Clodius habuerit, aut mulas
T. Annius Milo: aut vtrum Tusco equo federet Catilina an sardo: vel quali chlamyde Pompeius vsus fue-
rit, an purpura: quorum vitas scribendas Liuius & Sallustius arripuerunt. Dicamus igitur aliud esse vitas, aliud
perpetuam historiam quam intendit Secundus scribere: in illis enim electa dicenda, quam regulam tenaciter
obseruasse Tranquillum videmus, sed in omnimoda historia licet interdum vulgaria complecti. Petita ex me-
dio) trita, vulgaria, communia. possumus ista etiam referre ad verba. nam authore Luciano, historia coloran-
da est dictione clara: inde sæpius inuenies apud rerum scriptores de medio petita vocabula: qualia sunt carr⁹,

Historia &
oīo quō
differant.

induratus, castellanus, ferraria, lignatum, aquatum, rebellatum, & similia: existimo tamen de rebus hic loqui, cum sequatur mox alia verba. Illi orationi. Recondita) cognita paucis, electa: opponuntur enim tritis & vulgaribus. Splendida) illustria, cuius contrarium sordida. Excelsa) eius antitheton humilia. Sæpius) interdum ex præcepto Luciani vim eloquentiæ licet ostentare ubi copia rerum exigit: laudare tamen & vituperare parce. Hanc) historiam. Ossa) nudæ res. Musculi) a corpore ad historiam hæc commode translata, sunt autem musculi ex nervis & cartilagine condensati, quibus robur ostenditur sicut nervis. Licet igitur historico vi-

res ostendere. quod Quintilian⁹ permittit in declamationib⁹ qb⁹ similis est historia, Ostendenda inqt ossa & nervi cōtrouersie ac declamationis: at oratori sec⁹ faciendum. nam vires dissimulanda, & illius præcipuum artificium cum ex arte loquatur ne ars vlla videatur. Tori) pulpæ. M. Tul-

lius succum orationis appellat, ut apud Terentium in Phormio

ne, culpam ut Antipho in se admiserit: nam bono ornatu addidit in se, cum & sine hoc planum videri possit. Tacitus inquit, Oratio sicut corpus hominis esse debet, ea demum pulchra est in qua non eminent venæ, nec ossa numerantur: sed temperatus & bonus sanguis implet membra & exurgit toris, ipsos quoque nervos robur tegit & decor commendat. Iubet) exultantia & decor orationis per iubas monstratur, sicut per toros plenitudo & vbertas. quanq̃ Fabius moneat orationi non debere inesse athletarum toros sed militum la-

certos: nec versicolore illam qua Demetrius Phalareus dicebatur uti vestem bene ad forensem puluerem facere. Verum aliud est posteritati consulere, aliud utilitati præsentis. In alia lectione fuit tubæ, id est eminentiæ.

Hæc) historia. Vi) impetu & concitata oratione. nam M. Tullius Xenophontem notat tanq̃ dulciorem & minus vehementem quam historico conveniat. in Tacito vero vis amaritudo instantia ex professio apparet. Scio tamen vim convenire oratori, modo ne transeat in violentiam. In hoc autem eloquentiæ vis, ut iudicem non in id tantum compellat in quod ipsa rei natura ducetur, sed aut q̃ non est, aut maiorem quam est faciat affectum. omnis vis consistit in augendo minuendoue. Amaritudine) libere narrando vitia, & crimina ac infortunia. Instantia) rerum frequentia, breuitate: quam Secundus in Saturnino commendat. qualis Thucydides & Tacitus, ut verborum prope numerum sententiarum numero sequantur. nam uterq̃ historiæ grauius mus author. Illa) oratio. Tractu) amplificatione: cum inter alias oratoris virtutes hæc non minima sit, parua augere, magna minuere, & immorari diutius ubi opus sit, ut melius animis auditorum infigatur. Cicero tamen de oratore iubet in historia genus orationis fufum atq̃ tractum, & cum lenitate quadam æquabiliter profluens sine illa iuridicali asperitate, & forensibus aculeis sententiarum prosequendum esse, & alibi historiam leni æquabiliq̃ tractu distinguendam existimat. & Fabius in Herodoto omnia leniter fluere. tum ipsam linguam habere iucunditatem ut latentes in numeros complexa esse videatur. Suauitate & dulcedine) quibus alliciat animum auditorum: nam huic soli intendit orator, quoquo modo iudices mouere, non veritatem explicare: unde sæpe dulcibus & suauibus eos fallit, neq̃ respicit si in futurum sit obnoxius reprehensioni q̃ falsa dixerit: sed si persuasibilia & fidem facientia. Iam prædiximus differentiam suavis & dulcis. Alia verba) diuersa sunt quædam historicorum verba ab oratore, nam illis peculiare est dicere palare, facere impressionem, canere receptui, centuriare, lapidare, castrametari, expedire aciem, antesignanos, vicanos, classarios, suppetias, & alia multa quibus orator nunquam nisi per translationem utitur. Sonus) historico præterq̃ in concionibus vnus & perpetuus debet esse sonus: oratori secus. nam si lugubria tractat verbis & voce querula, si læta lætis, si graua grauib⁹ utetur, & exornationibus ac clausulis ad rem accommodatis: in concionibus similiter cadentia & antitheta plurimum faciunt: in iudicijs parum admodum lenia omnia & profluentia: apud historicum acria, & aculeata apud oratorem. Ad hæc historia non tam finitimos numeros quam obicem quandam contextumq̃ desiderat, cum omnia eius membra connexa sint, & quoniam lubrica est ac fluit, ut homines manibus inuicem apprehensis gradum firmant, continent & continentur. quare diuersam verborum constructionem historiæ ab oratione dicit Secundus, & Lucianus author historiæ stylum non debere esse hiantem & asperum, neq̃ rhythmo disfluentem. illud enim culpabile, alterum audientibus iniucundum: monetq̃ vehementem acrimoniam & ambitu, crebram ac perplexam argumentis dictionem non conuenire historico, sed dispositam & ordinatam. sit autem clara & ciuilis quæ possit insigniter declarare subiectum. signum enim historici laudabilis, primum lucide & splendide rem tractare non abstrusis, & extra calcatam viam nominibus neq̃ forensibus & cauponarijs. sed ut vulgus intelligant eruditi laudent, modestus sit in compositione nominum. κτῆμα sit, an ἀγώνισμα) possessio sit an concertatio. Hæc est sana lectio, quam in omnibus quos vidimus codicibus mancā & inuersam restituiimus in integrum sumptam ex proœmio Thucydidis κτῆμα μᾶλλον ἢ αὐτῶν ἢ τῶν παρὸν ἀγώνισμα, id est, monumentum potius in perpetuum quam ad præsens tempus pugna. Hæc repetit ad verbum Lucianus in præceptis scribendæ historiæ. Et Fabius Quintilianus libro decimo sic transulit, Totum historiæ opus non ad intuitum rei pugnamq̃ præsentem, sed ad memoriam posteritatis & ingenij famam componitur. unde Lucianus in fine eiusdem opusculi, Memento inquit, non ad præsens ut qui nunc sunt, te laudent, te honorent: sed aternitatem respiciendo sic historiam conscribere, ut a posteris præmium laboris expectes: dicantq̃, profecto vir ille dicendi libertate præditus erat. nihil in eo adulatorium est, neq̃ seruile: sed in omnibus veritas, κτῆμα ἢ αὐτῶν, ut sit perpetua possessio, non composita ostentationi, sed fidei veritatiq̃. Agona) scribit Cicero ad Atticum a Græcis appellari contentionis studium. Quorum alterum) oratio, s. exigit ut sit momentanea oblectatio & concertatio auditoribus grata.

Herodot⁹

Agon

Alterū) historia exigit, vt posteris placeat. si legis historia est. interpretaberis vt sit perpetua possessio. M. T. de legib⁹ qd Plin. orationi tribuit, id poeticē dat, Intellego inqt, alias in hist. leges seruādas, alias in poemate: qd in illa ad veritatem referant, in hac ad delectationem pleraq. Duo) orationē & historiā. Maxima) maximi ponderis cōstātia ex multis maximisq, & ideo in qbusdā diuersa. Cōfundam) componā eodem tēpore per turbē. Colluione cōmixtura, cōfusione, colluies pprie est permixta immundities ex cōfluuiū alicui⁹ rei: quare dixit quasi. Ibi) in oratione. Faciam) conuenientia historico. Veniā aduocandi peto) scripturus historiā

alterum historia est. His ex causis non adducor, vt duo dissimilia, & hoc ipso diuersa, quod maxima cōfundā, misceāq; ne tanta quasi colluione turbatus ibi faciam, quod hic de beo. Ideoq; interim veniam, ne a forensibus verbis recedam, aduocandi peto. Tu tamen iam nunc cogita, quā potissimum tempora aggrediar. Vetera & scripta alijs, parata inquisitio, sed onerosa collatio, intacta & noua, graues offensae, leuis gratia. Nam praeteri quod in tantis vitijs hominum plura culpanda sunt, quā laudanda: tum si laudaueris, parcus: si culpaueris, nimis fuisse dicaris: quāuis illud plenissime, hoc restrictissime feceris. Sed haec me non retardant: est enim mihi pro fide satis animi. Illud peto praestruas, ad quod hortaris, eligasq; materiam, ne mihi iam scribere parato, alia rursus cunctationis & morae iusta ratio nascatur. Vale.

ria & inuentio facilis ac in promptu, vtpote iam tractata. Onerosa collatio) difficilis comparatio, quā oportet superare scribendo summos viros, qui prius illa tractarunt. Intacta) tēpora non descripta ab vllō, quā lia erant Vespasianorum, Nerue, & Traiani: nondum em Tacitus & Tranquillus suas historias cōscripserāt, cū haec destinaret Secundus. Graues offensae) sunt futurae molestae inimicitiae scripturo. arduum videtur, refert Sallustius, res gestas scribere, primum quod facta dictis exequanda sunt: deinde quia pleriq; delicta, quae reprehenderis, maliuolentia & inuidia dicta putāt. Leuis gratia) parua laus est describere noua. Propterea qd) quia hoc nos deterrere potest a scribendo noua, an potius placet, nam praeteri quod dicendum in primis erat. In tantis vitijs) quibus versantur nostris temporibus: nam tunc omne in praecipiti vitium steterat, si Iuuenali credimus. potuit tamen respexisse mala Domitiani tempora. Parcus) diceris fuisse ab his qui laudant. Fide) veritate, in qua tota versatur historia. Satis animi) maxime autem & ante omnia historicus liber sit mēte, neq; pertimescat aliquem, neq; speret aliquid: alioquin similis erit malis iudicijs ad gratiam aut inimicitia iudicantibus. Praestruas) praepares. Tam) alij legunt iam. Ratio) causa iusta.

C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

Arie me adfecerunt literae tuae, nam partim laeta, partim tristitia continebant. Laeta, quod te in vrbe teneri nunciabāt, nollem, inquis: sed ego volo, propterea quod recitaturum statim, vt venissem, pollicebantur. Ago gratias, quod expector. Triste illud, quod Iulius Valens grauiter iacet: quanquam ne hoc quidem triste, si illius vtilitatibus aestimetur, cuius interest quam maturissime inexplicabili morbo liberari. Illud plane non triste solū, versuetiā luctuosum, qd Iulius Auit⁹ decessit, dū ex qua stura redit. Decessit autē in nauī pcul a fratre amantiſſimo, pcul a matre, a sororib⁹. Nihil ista ad mortuū pertinet, sed pertinuerūt, quum moreretur. Pertinent ad hos qui supersunt. Iam quidē in flore primo tantae indolis iuuenis extinctus est, summa consecutus⁹, si virtutes ei⁹ maturuissent.

teritum lib. viij. lugubriter dolet. aestimetur tristitia cum vtilitatib⁹ illi⁹. Nihil ista) dicet aliq. Hos) ei⁹ necessarios. Iam) praeterea. Indolis) iudicij futurae virtutis. Sūma) summā laudē & dignitatē. Si maturuissent) si vixisset diuti⁹. in pontificio codice, cui⁹ copiā nobis fecit Philipp⁹ Beroald⁹, est ista lectio. maxima cōsecutus⁹

quietem ab actione causarū petit (ne a forensibus verbis recedam) docet veniam & aduocandi dictionem fuisse verbum caudicorum, & in foro vsitātū ex verbis M. Tullij pro archia cognoscimus aliud fuisse genus dicendi in iudicijs, aliud in forensi sermone, in peruetusto exemplari pro forensibus est meis, id est forensibus. ad idem Lucian⁹ etiā de componenda historia inqt, Historicus non abstrahis verbis, nec extra calcatā viam, neq; forensibus ac cauponarijs vtetur.

Quae tempora) quorum temporum historias scribendas aggrediamur. Vetera) veterū historiae. Scripta alijs) mandata monumentis literarum, ab alijs sunt. Parata inquisitio) mate-

V Arie) Dolet Iulium Valentem grauiter iacere, sed molestius fert quod Auitus decesserit. Affecerunt) si alicui fuisset ambiguum afficere esse affectus mouere tam laetos q̄ tristes, hic omniuo tollitur dubium. Nollem esse in vrbe) occurrit quae dici poterant a Saturnino. Propterea qd) quia sic in praecedenti epistola vsus est. & M. Tullij in epistolis, Propterea qd) dies magna ex parte consumptus est. Sic in oratione ad Equites Romanos. Recitaturum) te. nam scripsit Saturninus orationes, historias, hendecasyllabos. Vtilitatibus aestimetur) reputemus quid vtile sit Iulio. Interest) expedit. Matutissime) q̄ primum & opportunē. Inexplicabili) incurabili.

Liberari) morte. Iulij Auitus) alius a Iunio Auito, cui⁹ in-

Argumentum.

Afficere.

Propterea qd.

amabam virtutes eius maturitatemq;. Quo) quanto. Sine fructu posteritatis) quia nullam utilitatem capiunt posteri ex studio illi immaturo. Nulla) non quaelibet etiam parua, quanto magis maxima.

Argumentum,

Cum) Iambos Antonini tantum admiratur, ut sibi imitabiles neget. & hortatur ad similes idēdem emittendos. Aemulor) ut transferā in latium, cū ille græce scripserit. Exuperior) cū nequeā consequi illorū dignitatē. Absolutā) perfectā. In peius fingūt) deficiunt ab exemplari. Effingūt) trāscribūt, depingunt.

Archetypo) a prima positura, quales sunt tui versū Græci. Labor) inferior sum, aut quā nō improbo, archetypo labore, a tuis primū elaboratis carminib; vel magis, ut est in antiq; exemplari, ab hoc archetypo laboro & decido. nitor. f. affeq; maie) statē tuorū carminū, sed frustra.

Cōcupiscāt) quā optima. Posint imitari) ppter summā illorū excellentiam.

Argumentum,

Libera) Secundus hendecasyllabo pollicitus fuerat amicis Tranquillū emissurum quædam: quæ cū diutius is contineret, & amici indies pmissa repeterent, eundem monet ut publicet: sin minus, cōminatur in illum versū conuiciosos. Libera fidem) præsta quod polliciti sunt de te. Communibus) mutuis, nostris. Appellantur) expetuntur, vocantur tanq; debita. Seneca de beneficijs, Nec avarus exactor ad horam & diem debitorem appellat. Interdum salutare significat, ut apud Apuleiū appellata Byrrhena. Appellare interdum prouocare, a quo appellatio prouocatio: ut ff. ix. titulo de appellationibus: a grammaticis insuper pro nomine sumitur.

Liberare fidem,

Appellare

Exhibendum) Vlp. Exhibere est in publicum producere, & vidēdi, tangendiq; hominis facultatem præbere. proprie autem exhibere est extra secretum habere. est ergo sensus, ne actione dictata cogatur exhibere se. Formulam) libellū, modum, & formam procedendi post litem cōtestatā. Trāgl. in Claudio, Et ijs

Formula.

qui apud priuatos iudices pl^o petēdo formula excidissent restituit actiones. Fabi^o, Necq; ignoro multa trāferri, cū in oībus fere causis in quibus cecidisse quæ formula dicitur: hæc sint quæstiones, an huic, an cū hoc, an hac lege, an apud hūc, an hoc tēpore liceat agere. Idem lib. iij. Priuata quoq; iudicia sæpe vnū iudicē habere multis & diuersis formulis solēt. Plin. lib. ix. Et damni dati formula ex edicto condēnatū. M. Tullius secundo de Oratore, Hæc em̄ in ludo causarū fere formula. & tertio Officiorum, Formula quædam constituenda est. Petronius Arbiter, tabulas fœderis signatas ex formula asserit. Frontinus in præfatione de aqueductibus pariter pro regula & norma. & Varro in agricultura pro exemplari. quæ etiā nunc sequuntur notarij in stipulando. In stipulatione ouium prisca iuquit formula, stipulatur emptor. Columella & Palladius formas & formulas caseorum tradiderunt. Hæsitator) cunctabundus, secundum Horatij præceptum, qui iubet ne præcipitetur editio. O si) In vetustis exemplaribus legitur, tu tamen absq; interpositione o si. Rumpe moras) ede tua scripta. Blanditijs) conueniunt enim hendecasyllabi rebus lætis. Scazontes) iambi: sed quia legem Iambi non seruant merito scazontes. i. claudicantes dicuntur. sic Ausonius appellauit. ἀνὰ τὴν σκαζὼν. i. claudico. Diomedes, Qui in vltima inquit oratiuncula vel syllaba fraudantur, vel tempore deficiunt, Græce scazontes vocantur. Ephestion Græcus quē in multis sequitur idem Diomedes, Iambus ait claudus notandus in fine: quem alij Hipponactem alij Ananium excogitasse ferunt. in hoc differt a recto Iambo: nam hic iambū vel pyrrhichiiū finalē suscipit in differēter, ille vero spondeū vel trocheū: & hic quē in penultima dissyllabos iambos & spōdeos suscipit, & trissyllabos, dactylū, tribrachū, anapestū. claudus vero nō admittit trissyllabos vltimos pedes, sed maxime iambū: quādo fit ad decorū interdū spondeū, quādo exasperat. Scazonta Mar. lib. i. & vij. alloquitur. Extorqueant) per vim cogāt edere. Splēdescit) elucet, emēdat. Lima) correctione. Atteri) absumit, obscurat. nam emendatio finē habet. sunt em̄ q ad omnia scripta tanq; vitiosa redeant, & quasi nihil fas sit rectum esse quod primū est, melius existiment quicquid est aliud, idq; faciant quoties librum in manibus resumpserunt, similes medicis

Scazontes

Emendatio

quo ille studiorum amore flagrabat? quantum legit? quantum etiam scripsit? quæ nunc omnia cum ipso sine fructu posteritatis abierunt. Sed quid ego indulgeo dolori? cui si frenos remittas, nulla materia non maxima est. Finem epistolæ faciam, ut facere possim etiam lachrymis, quas epistola expressit. Vale.

C. PLINIVS ANTONINO SVO S.

Um versus tuos æmulo, tū maxime, quam sint boni, exuperior. Ut enim pictores pulchram, absolutamq; faciem raro, nisi in peius effingunt: ita ego ab hoc archetypo laboro & decido. Quo magis hortor, ut quā plurima proferas, quæ imitari omnes concupiscant, nemo aut paucissimi possint. Vale.

C. PLINIVS TRANQVILLO SVO S.

Libera tandem hendecasyllaborum meorum fidem, qui scripta tua communibus amicis sponponderunt, appellantur quotidie & flagitantur: ac iam periculū est, ne cogant ad exhibendū formulā accipere. Sum & ipse in edendo hæsitator, tu tamē meā quoq; cunctationē, tarditatēq; vicisti. Proinde aut rūpe iā moras, aut caue ne eosdē illos libellos, quos tibi hendecasyllabi nostri blāditijs elicere nō possunt, cōuicio scazontes extorqueant. Perfectū opus, absolutumq; est, nec iam splēdescit lima, sed atteritur.

integra refecantibus. accedit itaq; vt cicatricosa sint & exanguia & cura peiora. sit ergo aliquādo quod placeat, aut certe qd sufficiat vt opus poliat lima nō exerat. Titulū tuū) inscriptionē tui noīs ī pīcipio voluminis. Venire) exponi venalia apud bibliopolas. Volumina) Suida teste scripsit Trāgl. de grēcōe lusib⁹ librū vnū, de Romanorū spectaculis & certaminib⁹ duos, de anno Romano vnū, de signis q̄ ī libris reperiunt vnū, de Rep. Cic. vnū, vbi cōtradicit Didymo: de noīb⁹ pprijs & specieb⁹ vestimētōrū, ac aliōrū qb⁹ induimur: de dictiōib⁹ omīnōsis & maledicis, & vnde vnaquaq; dicta: de Roma & ei⁹ institutis ac morib⁹ libros duos, cognationē Cēsariū cōtinētes & vitas & successiōnes corū a Iulio vsq; ad Domitianos oīes. seriem virorum Romanorum illustrium, nos opināmur esse libellum qui nūc de claris rhetoribus & grāmaticis circūfertur, de prātoribus vnum cuius, sicut de pōetis & trium-

Tranql. vō
lumina,

Patere mē vidēre titulum tuum, patere audire, describī, legi, venire volumina Tranquilli mei. Aequū est, nos in amore tam mutuo eandem percipere ex te voluptatem, qua tu perfrueris ex nobis. Vale.

phis. Prisc. meminit, & Ser. de vitijs corporalibus. reliquos libros qui eiusdem timus. Nobis) nostris opusculis.

Tranquil. creduntur, sponte omī-

C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SVO S.

Ecepi literas tuas, ex quib⁹ cognoui speciosissimam te porticum sub tuo, filijq; tui nomine dedicasse, sequenti die in portarum ornatum pecuniam promississe, vt initium nouae liberalitatis esset consummatio prioris. Gaudeo primū tua gloria, cuius ad me pars aliqua pro necessitudine nostra redundat. deinde q; memoriam Soceri mei pulcherrimis operibus video proferri. Postremo quod patria nostra floreat, quam mihi a quocunq; excoli iucundum, a te vero latissimum est. Quod superest, deos precor, vt animum istum tibi, animo isti temp⁹ quam longissimum tribuant. Nam liquet mihi futurum, vt peracto, quod proxime promisisti, inchoes aliud. Nescit em̄ semel incitata liberalitas stare, cuius pulchritudinem vsus ipse commendat. Vale.

C. PLINIUS SCAURO SVO S.

Ecitatur tuis oratiunculam, quam publicare cogito, aduocaui aliquos, vt vererem paucos, vt verum audirem. Nam mihi duplex ratio recitandi: vna, vt sollicitudine incendar: altera, vt admoner, siquid forte me, vt meū fallit, tulī quod petebā: inueni, q mihi copiam cōfiliū suū facerēt. Ipse praeterea quaedā emendanda adnotaui. Emendaui librū, quē misi tibi. Materiam ex titulo cognosces, caetera liber explicabit: quē iam nūc oportet ibi cōsuescere, vt sine praefatione intelligat. Tu velim, quid de vniuerso, quid de partibus sentias, scribas mihi. Ero enim vel cautior in continendo, vel constantior in edendo, si huc vel illuc auctoritas tua accefferit. Vale.

refert Capitolin⁹ auditū a Vero Imperatore. Seneca tñ lib. i. suaforiarū asserit in Scauro Mamerco Scaurorū familiā extinctā. Publicare) ī publicū mittere. Vererem) q̄a timor est emēdator optim⁹. Verū) iudiciū illorū, an bona, an mala esset. Hic) hāc orationē. Legit etiā mihi, & tūc sensus exposuit. Sollicitudine accēdar) itēdā anīmū, cū sim sollicit⁹ ne amici male de meis iudicēt scriptis: nā securitas facit hominē negligētē. Vt meū) q̄a nra solem⁹ amare, & vnusq; suae inuētiōi fauet. meliusq; de alienis q̄ de suis iudicat. In secūda lectiōe fuit vt me, cū. i. p. meipsum, & sine alieno iudicio: lōge tñ melior, vt meū. Tuli) cōsecut⁹ sū. Cōfiliū suū) qd sentiret de meis scriptis. Ipse) nā iā dixit ī recitatiōe pspicere lectōrē qd qsq; sentiat ex vultu, oculis, nutu, manu, murmure, silentio: & ideo multa cōmutare, p̄terire, Cōsuescere) ī cōsuetudinē habere. Huc) vt edā. Illuc) vt suppressā.

Argumentum.

A Ccepi) Quia Fabat⁹ Prosocer porticum extruxerat, & in ornatum portarum pecuniam promiserat: ideo Secundus munificentiam illius commendat, incitatq;. Filij) soceri Secundi: nam eius filiam duxerat: verū cū hāc scriberet, iam vita functus erat. Dedicasse) obsequio dedisse: inscripsisse titulo tui & filij. Portarum) municipij Comi. porta vrbis proprie dicitur ab importando & exportando. Consummatio) finis. sensus est vt finita priore liberalitate extruendae porticus: statim sine intermissione initium a promissione pecuniae ad ornandas portas sumeres, quod erat secundae liberalitatis principium.

Necessitudine) sanguinis coniunctione. Soceri mei) & filij tui. Patria) Comū. Floreat) illustratur aedificijs publicis. Excoli) exornari. Istū) liberalem. Tempus) vitā. Liquet) constat. Peracto) opere. Maxime) laudabiliter. Stare) remorari, finē habere. Nazarius) iam certe quiescere virtuti integrum non est. Vsus) consuetudo.

R Ecitatur) orationē quam apud municipes suos habuerat, paucis amicis recitata iudicio Scauri subdit. Colligim⁹ ex lib. vi. Attiliū Scaurum amicitia Secūdo cōiūctū, & Gellio tradēte de Casellij erroribus plura cōposuisse Terentiū Scaurū grāmaticū in primis nobilissimū tēporib⁹ Adriani, cui⁹ filiū eius de cognomēti grāmaticū latinū.

Argumentum.

Attilius Scaurus.

Scaurorū familia.

Argumen-
tum.

ET tu) Notum argumentum præcedente iam epistola ad Valerianum, qua illum incitauerat audire quid futurum esset de accusatione Tuscilli Nominati: quo aduocato vsi fuerant Vicentini contra Solertem. Promissi) iocatus fuerat cum eo dicens q̄diu nunc oportet, q̄ blande roges vt reliqua cognoscas. non promiserat se scripturum, nisi hac conditione vt rogaret. Postulatio) accusatio. Inductus) admissus in Senatum. Legati) quos cum aduocatione sua tutari deberet, deseruerat. Presserunt) acriter accusarunt. Subleuarunt) adiutarunt, excusarunt. Summa) compendium hoc fuit. Aduocatione) pro Vicent. Descendisse) in curiam venisse. Desiderio) voto. Senatoris) Solertis, qui ius ingrediendi Senatum & sententiam dicendi habebat.

Nundinis) quas instituere in agris suis procurabat. Gloria) ascribitur etiā gratia. si quis gratiosior esset Senatui, an Solers, an Vicentini. Repugnaret) cōtradiceret. Proxime) statim.

Inuidiam) malevolentiam.

Prius) in principio defensio-
nis sue. Paucis) a quibusdam Senatoribus. Acclamatum) ap-
probatur, laudatur. Exeun-
ti) egredienti, digressionib⁹ vten-
ti. Clarior lectio est deinde, sed
quia illam inuenio in codice an-
tiquo, facit vt potior videri pos-
sit. Subiunxit preces) cepit vt
deprecatione, quæ in Senatu &
apud principem locum habet.

Dexter.

Deprecari) veniam precib⁹ pe-
tere. Afranij Dextri) cum Dex-
tro habuisse amicitiam Mart.
vij. testatur. hic postea in Con-
sulatu suo incertum sua an suo-
rum manu, scelere an obsequio
peremptus est. id quod Plinius
libro septimo refert. Spartianus
Seuerum Imperatorem vbi præ-
fecisse Domitium Dextrum. &
Cassio Dextro rescripsisse diuū
Pium, Vlpia. ff. xl. Summa) fuit.

Pertulisset) executus fuisset.

Conuinceretur) probaretur.

Quod acceperat) primo sex
milia nummum, deinde mille de-
narios. Flauium Aprum) Fla-
uios multos nominat Tacitus.
Apri grammatici Antonini Phi-
losophi mentio fit per Iulium
Capitolinum: item Apri Trib.

Aduoca-
tiōe & fo-
ro interdi-
cere.
Senatū ha-
bere.
Memorā-
da lex i Se-
natū habē-
do.

mil. per Spartianum, vt præteream quos Mart. suo sale aspergit. Interdicendum ei aduocation.) prohi-
bendum ab officio aduocandi: nam Iurisconsulti scribunt esse genus pœnæ iuris studiosis interdicere ad-
uocatione & foro. Monendum tamen interdicere foro plus esse quàm aduocationibus interdicere: si quidem
huic omnimodo forensibus negocijs accommodare se nō permittitur. ff. xlvij. Vlpianus titulo de pœnis. Tra-
xisset) in sententiam suam. Autoritate) quia Prætor erat. Sententia) sua. Prolata lege de Sena-
tu habendo) Cn. Pompeius Consulatum primo cum M. Crasso initurus, quoniam per militiæ tempora Se-
natus habendi consulendiq; rerum humanarum expertus fuit, M. Varronem rogauit vt commentarium in-
troductorium faceret, ex quo disceret quid facere dicereq; deberet, cum Senatum consuleret: sed is liber ad-
huc viuente Varrone intercidit: vnde multa ad eam rem pertinentia in literis ad Oppianum docuit. pri-
mum qui fuerint per quos more maiorum Senatus haberi soleret, Dictatorem scilicet Consules, Præto-
res, Tribunos pleb. Interregem, præfectum vrbi. Igitur qui Senatū haberet, poterat iureiurando Senatores adi-
gere quicquid censuissent e Rep. censuisse. vnde Licinius Prætor cum Senatum habuisset, iure coegit Dextrum
iurare qcqd censuerat e Rep. censuisse. Prolata lege) non nunc primum, pposita, sed allegata, & in rem suam
producta. E Rep. fuisse) vtile & expediens reip. Fab. lib. xij. Ad hoc nemo dubitabit quin si nocētes mutari in
bonā mentē aliquo modo possint, sicut posse interdū concedi, saluos esse eos magis e Rep. q̄ puniri. Legiti-
mæ) secundū legē. Quibusdā) Senatorib⁹. Reclamatū) cū clamore contradicendum. Ambitionē) q̄ Tuscill⁹

Nigrinus, ambisset Afranium Dextrum priusq̄ ingrederetur Senatum, & ideo pro illo censuisset. Nigrinus) hic inter

C. PLINIUS VALERIANO SVO S.

Tu rogas, & ego promisi, si rogasses, scriptu-
rum me tibi, quem habuisset euentum postu-
latio Nepotis circa Tuscillum Nominati.
Inductus est Nominatus, egit ipse pro se nul-
lo accusante. Etenim legati Veicetinorum
non modo non presserunt eum, verum etiam
subleuauerunt. Summa defensionis, non fidem sibi in aduo-
catione, sed constantiam defuisse: descendisse vt acturum,
atq; etiam in curia visum: deinde sermonibus amicorum
perterritum, recessisse. monitum enim ne desiderio Senato-
ris non iam quasi de nundinis, sed quasi de gratia, fama, di-
gnitate certantis tam pertinaciter, præsertim in Senatu re-
pugnaret: alioqui maiorem inuidiam, q̄ proxime passurus
erat. Sane prius tamen a paucis adclamatum exeunti, sub-
iunxit preces, multumq; lachrymarum: quinetiam tota
actione homo in dicendo exercitatus operam dedit, vt de-
precari magis (id enim & fauorabilius & tutius) q̄ defendi
videretur. Absolutus est sententia designati Consulis Afra-
nii Dextri, cuius hæc summa, Melius quidem Nominatum
fuisse facturum, si causam Veicetinorum eodē animo, quo
susceperat, pertulisset, quia tamen in hoc genus culpæ non
fraude incidisset, nihilq; dignum animaduersione admisisse
se conuinceretur, liberandum ita vt Veicetinis, quod acce-
perat, redderet. Adsenserunt omnes, præter Flauium Aprum.
Is interdicendum ei aduocationibus in quinquennium cen-
suit: & quanuis neminem auctoritate traxisset, constanter
in sententia mansit: quinetiam Dextrum, qui primum di-
uersum censuerat, prolata lege de Senatu habendo, iurare
coegit e Rep. esse, quod censuisset: cui q̄q̄ legitime postula-
tioni a quibusdā reclamatū est: exprobrare eī consenti ambi-
tionē videbatur. Sed priusq̄ sententiæ dicerentur, Nigrinus

optimates postea tantum potuit apud Adrianum, ut sibi met successorem Imperator destinasset, nisi insidias cum multis sacrificanti parasset. quare Fauentia interficitur iuuito Adriano, ut ipse in vita sua dixit. quod videtur credibile. nam Ceionium Commodum Nigrini generum Adrianus adoptauit. auctores sunt Spartianus, & Dion. Traiani autem & Secundi epistolae testantur Auidium Nigrinum gessisse Proconsulatum sub Domitiano. Libellum) quam supplicationem vulgo dicunt. Graue) res graues & magnas continentem. Venire aduocationes) causas agi precio, & aduocatos pecunia duci. Fabius laudat qui sine mercede agebant, Gratis inquit ne ei semper agendum tractari potest. quis ignorat quin id longe sit honestissimum & liberalibus disciplinis, & illo quod exigimus animo dignissimum, non vendere operam nec eleuare tanti beneficii auctoritatem cum plerumque hoc ipso possint videri vilia, quod precium habent. caecis hoc (ut aiunt) satis clarum est: nec quisquam, qui sufficientia sibi (modica autem haec sunt) possidebit, hunc quaestum sine crimine sordium fecerit. nam Cn. Titia lex.

Tribunus plebis recitauit libellum disertum & graue, quo questus est venire aduocationes, venire etiam praeruaricationes: in lites coiri: & gloriae loco poni, ex spoliis ciuium magnos & statos redditus. Recitauit capita legum, admonuit Senatusconsulta: in fine dixit petendum ab optimo principe, ut quia leges, quia Senatusconsulta contemnerentur, ipse tantis vitiis mederetur. Pauci dies, & liber principis seuerus, & tamen moderatus. leges ipsum, est in publicis actis. Quam me iuuat, quod in causis agendis non modo pactione, dono, munere, verum etiam xeniiis semper abstinui.

tiquitus, ne quis ob causam orandam, donum, pecuniamue acciperet: sed lex ista iam exoleuerat, & in defunctu dinem venerat: quanquam saepius reuocata. Tacitus, Cuncta legum & magistratuum munia in se trahens, materiam praedandi patefecerat Claudius: nec quicquam publicae mercis tam venale fuit, quam aduocatorum perfidia: adeo ut Samius insignis Eques Romanus quadringentis nummorum millibus Suillio datus: & cognita praeruaricatione, ferro in domo eius occubuerit. quare princeps oratione C. Silij Cos. de commotus capiendis pecuniis modum posuerit, usque ad dena sestertia, quae egressi repetundarum tenerentur. in quem sensum postea Licinius breue edictum proposuit: peractis tamen negociis capere permittebat. Praeruaricationes dissimulationes verorum criminum, admissiones falsarum excusationum: nam praeruaricari est vera crimina abscondere. Respexit Tusculum quod credebatur praeruaricatum esse in causa Vicentinorum, promittentem primum operam suam, deinde non protegentem illos, sed dissimulantem se admonitum ab amicis ne ageret. In lites coiri) contestari causas, data opera lites suscitari inter litigandum cum aduersarij aduocato conuenire. Gloriae loco) pro re gloriosa & laudanda. Statutos) certos, annuos. hodie quoque nonnulli praestant salaria annua causidicis. Capita) principia, summa.

Legum) Titiae & Cintiae. Senatusconsulta pertinentia ad hanc causam: nam praeter iam praedicta Tacitus libro. xij. tradit multa arbitrio Senatus constituta, ut ne quis ad causam orandam mercede aut donis emeretur. & ibidem repetitum Senatusconsultum poenaeque Cintiae legis aduersus eos qui praemio causas orassent. Nam lib. xv. inquit, Oratorum licentia Cintiam rogationem peperit. Senatusconsulta sunt decreta patrum, & quicquid Senatus constituit Pomponio scribente. Est autem Senatusconsultum tanquam genus, decretum vero species. Decretum Seuerum

Fine) libelli. Optimo principe) Traiano, cui inditum optimi cognomen a moribus. Pauci dies) post haec interfuerunt. Liber) decretum contra vanales aduocatos exiuit. Seuerus & tamen moderatus) non usque, quaque summum ius persequens, sed veterem illam legem molliens, quod vetabat aliquid accipere. nam diximus post aduocationem permitti. x. sestertia, idcirco qui seuerum a sequenda veritate dictum autumant, non falluntur.

Actis publicis) Senatusconsulta coram partibus scribebantur, & ab iisdem subscribebantur, & cum Trib. pl. sedens ad fores Senatus. T. litteram subscripsisset, deferrebantur ad aedilium, ubi in libris elephantinis ad id institutis scripta conseruabantur. Acta igitur pro libris & tabulis continentibus publica ciuitatis acta, id est negotia, quae & pro legibus plerumque intelliguntur & acta Caesaris Dictatoris non rescissa legimus apud Tranquil.

Pactione) Paulus secundo. ff. Pacta quae turpem causam continent non sunt obseruanda. Et Ulpianus, Qui transigit, quasi de re dubia & lite incerta neque finita transigit: qui vero paciscitur donatiōis causa, rem certam & indubitam liberalitate remittit, & pacis nomen a pactione deductum est. Dono, munere) donum ad breuissimum tempus, munus ad multos dies. Secundum iurisconsultum munus tribus modis dicitur: vno donum & inde munera dici dari mittiue. Altero onus, quod cum remittitur, vacationem militiae munerisque praestat. unde immunitatem appellari. Tertio officium, unde munera militaria & quosdam milites munificos vocari. Paulus de verborum significatione inter donum & munus hoc interest quod inter genus & speciem. nam genus esse donum Labeo ait, vel a dando vel a donando dictum, munus speciem. nam munus esse donum cum causa, ut puta natalium, muptiarum. Martianus ibidem, Dona proprie sunt quae nulla necessitate iuris officio, sed sponte praestantur, quae si non praestentur nulla reprehensio est: & si praestentur plerumque laus inest: sed in hoc ventum est, ut non quodcumque munus idem donum accipiat: at quod donum fuerit id munus recte dicatur. Non facit hic Donati & Serui opinio tradentium donum esse quod datur dijs, munus quod datur hominibus, neque magis Agreij, donum dantis esse, munus accipientis. Ex verbis Taciti lib. xvij. colligi potest quod donum nostra, largimur aliena. Xenii) amicorum donis, quae mittebantur amicis, & ab amicis, ab Ulpiano. ff. primo monstrantur esse, quae victus quotidiani causa mittuntur: munera, quae in longius producuntur: eorum plurima Martialis libro primo distichorum enumerat. Vitruuius libro sexto, Graeci hospitibus postero die mittebant pullos, oua, olera, poma, reliquasque res agrestes: ideo pistorum ea quae mittebantur picturis imitantes xenia appellauit. ξενιον enim amicus & hospes. Suidas tantum interpretatur xenium donum ab amicis datum, ξενιον inquit ξενον παρὰ ξενον δίδωμι. Apuleius secundo sui asini, Mittit mihi Byrrhena xeniola, porcum optimum, & quinque gallinulas, & vini cadum in aetate preciosi. Appianus in rebus Libycis, Phamea a Senatu xenia

Aduocandum sine premio & de mercenarijs aduocationibus

Titia lex.

Cintia lex. Senatusconsultum. Decretum Seuerum

Acta

Pax Donum Munus.

Xenia

nijis condonat⁹ plurimis purpurea veste & fibula aurea, equo phaleris aureis ornato, & insignibus pariter armis, ad hæc argenti drachmas decem mille & minas centum argenti contulit: Xenius autem præfectus hospitij & Iupiter Xenius, id est quod præsit hospitibus. Iubenda) quæ possunt iuberi ne fiant. non displicet prohibenda, quod in vno tantum exemplari legere memini, quàm si leges pudenda, videtur opponi illi verbo inhonesti. Permissis) indulsis. Immo) correctio. Propositi) noluisse pro patrocinio aliquid accipere. Necessitate) lege cogente. Diuinum) non tam ex stirpe deorum, & immaculatum, quàm vatem, & hoc præui-

Xenius

dentem. Occursum) lege prouisum. Per ludum acceptum) ioci causa, quod pro ludo accipitur: sic enim mecum iocantur amici cum norint me a rapinis abstinētissimum & integrum. ad idem tendit si leges per ludum, ac iocum dictitant.

Oportet quidem, quæ sunt inhonestæ, non quasi illicitæ, sed quasi pudenda vitare. Iucundum tamen si prohiberi publice videas, quod nunquam tibi ipse permiseris. Erit fortasse: immo non dubie, huius propositi mei & minor laus, & obscurior fama, cum omnes ex necessitate facient, quod ego sponte faciebam. Interim fruor voluptate, cum alii diuinum me alii meis rapinis, meæ auaritiæ occursum per ludum ac iocum dictitant. Vale.

ARGV.

Ecesseram) Latatur curam viae Aemiliae demandatam Cornuto Tertullo amicissimo & optimo viro: cum quo præfecturam ærarij: deinde Consulatum gesserat: nec minus exultat temporum felicitate, qua boni dignitates consequantur: demum enarrat quibuscum fuisset in municipio suo cum intellexit hanc novam dignitatem Tertullo traditam. ¶ Ad Pontium alibi scribit Secundus & fatetur ei nomine munera accepisse. Scuius Pontio nobili adolescentulo ab Othone redditum locum senatorium testatur Cornelius Tacitus. Pontio Proconsuli rescripsit diu⁹ Pius, auctor Vlpian. ff. xlvij. titulo de accusationibus: & ff. xxij. legitur Imperatorem Severum rescripsisse Pontio Luciano. Secefferam) Roma discefferam relictis urbicis negocijs, gratia quietis & relaxandi animi. Municipium) Comum. Curam) præfecturam quam primum instituisse Augustum refert Tranquillus, sed Pomponius de origine iuris innuit hunc magistratum vetustiorē fuisse, cum in-

Pontius.

C. PLIN. PONTIO SVO S.

Ecesseram in municipium, cum mihi nunciatum est, Cornutum Tertullum accepisse Aemiliae viae curam. Exprimere non possum, quanto sim gaudio affectus, & ipsius & meo nomine. Ipsius, quod sit licet, sicut est, ab omni ambitione longe remotus, debet tamen ei iucundus esse honor ultro datus. Meo, quod aliquantulo magis me delectat, mandatum mihi officium post, quàm par Cornuto datum video: neque enim augeri dignitate, quàm equari bonis gratius. Cornuto autem quid melius? quid sanctius? quod in omni genere laudis ad exemplar antiquitatis expressius? quod mihi cognitum est non fama, qua alioqui optima & meritiissima fruitur: sed longis magnisque experimentis, una diligimus, una dileximus omnes fere, quos ætas nostra in utroque sexu æmulandos tulit, quæ societas amicitiarum ætissima nos familiaritate coniunxit. Accessit vinculum ne-

Viarum præfectura:
Aemiliae
viae
Flaminiae
via.

Exemplar.
Exemplum.

quit, Constituti sunt & Quatuorviri, qui curam viarum agerent. Viae Aemiliae) Aemilius Scaurus qui subegit Ligures, viam a Placentia, ut Flaminiæ committeret Ariminum perduxit, deductis ex Pado usque in Parmensium agrum fossis, navigationibus commodis, paludes ipsas exsiccauit e campis per Placentiam, si quidem arua Trebia Padum influens, alijsque item complures ante fluuij ultra modum stagnabant. Hæc Livius & Strabo, apud quem insuper hæc leguntur lib. v. Hic ille Scaurus est qui per Pisas & Lunam usque Sabatios viam stravit Aemiliam. & hinc per Dertonen. Alia vero est Aemilia quæ Flaminiam excipit, eodem enim in Consulatu M. Aemilius Lepidus & C. Flaminius collegæ fuerunt, victores autem Ligurum strauere. hic quidem Flaminiam e Roma per Tusciam & Umbriam Ariminum usque. Alter Aemiliam Bononiam usque, & ex ea in Aquileiam, prope Alpium radices ducto per gyrum circa paludes opere. M. T. in vndecima Philippica inquit, Tres esse vias ab urbe ad Mutinam: a superno mari Flaminiam, ab infero Aureliam, mediam Cassiam. & idem Cicero statim subdit, Possum Cassiam vitare, tenere Flaminiam. Quid si Anconam, ut dicitur, Ventidius venerit potero ne Ariminum tuto accedere? Ipsius nomine) Tertulli causa. Quod sit licet) quod licet sit remotus, sicut est. Ambitione) honorum cupiditate. Ultro) non questus. Meo) nomine gaudeo. Mandatum mihi officium) cura viae Aemiliae ab Imperatore mihi commissæ. Par) eadem cura. Aequari bonis, consequi: quæ bonis, sicut Tertullo tribuuntur: sententia color. Ad exemplar antiquitatis) ut in omnibus antiquos sequatur virtute præstantes & representet. Festus, inquit, Exemplum est quod sequamur aut vitemus, exemplar a quo simile faciamus, illud a se aestimat, istud oculis conspicitur. Libro vi. de Romano Secundus comœdiæ dixit ad exemplum veteris comœdiæ scriptam, ut esse quicquid possit exemplar, scio tamen exemplum inuicem usurpari, quod facit Mart. in præfatione primi libri, & Gellius, Ovidius ac mul- ti. Alioqui) præterea. Dileximus omnes inter quos Senecionem Rusticum, Heluidium, Mauricum, Gratillam, Arriam, Flaminiam. eos lib. iij. ad Genitorem enumerat in eandem sententiam. de se & Tertullo loquitur in panegyrica oratione, Iisdem inquit amicis gloriabamur eosdem amissos lugebamus. Aemulandos) sequendos. Vtroque sexu) tam feminas quam viros. Quæ societas amicitiarum) quod eosdem una diligemus. Necessitudinis publicæ) coniunctionis in gerendis simul publicis honoribus. Collega fuit in præfectura ærarij & Consulatu utriusque meminit in panegyrico, nondum enim com-

pleuerant, ij & Tertullus praefecturā ararij, quam antequam deponerent, Traianus eos Consules vna renunciauit, miris laudibus illorum virtutem praedicans, & antiquis Consulibus aequiperans. Altissime) penitus

Aetatis maturitate) senio. Vitae maturitate) morum integritate & perfectione. Maturitas si ad aetatem refertur, pro longo vitae spatio sumi debet: si ad mores, pro sanctitate & perfectione. Illi) Tertulli causa. Priuatim) vtriusque respectu. Publice) utilitatis publicae. Non perueniunt ad pericula virtute vt prius) sub sa-

Maturitas.

cessitudinis publicae. Idem enim mihi, vt sis collega, qua si voto petitus, in praefectura ararii fuit, fuit & in Consularu, tum ego qui vir, & quantus esset: altissime inspexi, cum sequerer, vt magistrum, vt parentem vererer: quod non tamen aetatis maturitate, quam vitae merebatur. His ex causis, vt illi, sic mihi gratulor, nec priuatim magis quam publice, quod tandem homines non ad pericula, vt prius, verum ad honores virtute perueniunt. In infinitum epistolam extendam, si gaudio meo indulgeam. Praeuertor ad ea quae me agentem hic nuncius deprehendit, eram cum pro socio meo, eram cum amica vxoris, eram cum amicis diu desideratis, circumibam agellos, audiebam multum rusticarum querelarum: rationes legebam inuitus & cursim (aliis enim chartis, aliis sum literis initiatus) coeperam etiam initiari me praeparare: nam includor angustiis commeatus, eoque ipso, quod delegatum Cornuto audio officium, mei admoneor. Cupio te quoque sub idem tempus Campania tua remittat, ne quis, cum in urbem rediero, contubernio nostro dies pereat. Vale.

Ianiarij, quibus vtuntur calculatores, & qui rationes conficiunt. Initiatus) institutus, pariter per translationem Fabius dixit, Neque enim sanctius esse sacris ijsdem, quam studiis initiari, quod est introduci in aliquam rem: proprie tamen de sacris dicitur. Varro praecipit initiari pueros Eduliae & Potuliciae & Cube deabus edendi & potandi & cubandi. Praeterea legimus in insula Samothraci certo tempore pueros initiari, quod aut quis sacris initiaretur, Apuleius xi. pluribus persequitur. Includor angustiis commeatus) breue secessus spatium mihi permittitur. Commeatus duo significat, & facultatem discedendi ab officio per aliquod tempus: & pro annona subinde reperitur. Mei) officij. Idem) quo venturus sum in urbem. Campania tua) in agro Campano Pontius agros possidebat. Remittat) permittet te venire Romam. Contubernio) consuetudine, conuietio.

Initiari

Commeatus

C. PLIN. MARCELLINO SVO S.

Tristissimus haec tibi scribo. Fundani nostri filia minor est defuncta: qua puella nihil vniquam festiuius, amabilius, nec modo longiore vita, sed prope immortalitate dignius vidi. Non dum annos quatuordecim impleuerat, & iam illi anilis prudentia, matronalis grauitas erat: & tamen suauitas puellaris cum virginali verecundia. Vt illa patris ceruicibus inhereret: vt nos amicos paternos & amanter & modeste complectebatur: vt nutrices & pedagogos, vt preceptores, per suum quaque officio diligebat: quae studiose, quae intelligenter lectitabat: vt parce custoditeque ludebat: qua illa temperantia, qua patientia, qua etiam constantia nouissimam valetudinem

etiam & cognitionem habuisse, a prouidendo prudentia dicta putat M. T. lib. i. de legibus. Matronalis) matronae conueniens. Suauitas) festiuitas. Vt qua) gratia. Honestè) pudice. additum, ne quis secus suspicaret. Legit etiam modestè. Pedagogos) qui curam morum habebant, & dabantur custodiae puerorum, puellarumque. Praeceptores) diuersarum rerum & scientiarum. Pro suo officio) vt pertinebat ad officium vniuscuiusque: magis enim diligendi sunt literarum praepceptores, quam cantus & lyrae. Custodite) castigate, cum respectu. Nouissimam) qua perijt. Vi-

Tristissimus) E deabus quae habebat Fundani filias minor obierat: puella supra aetatem omni virtute praedita. Quare monet amicum Marcellinum, vt si quas ad Fundanum literas consolatorias scribet: potius mitiget eum quam castiget, cum impatienter novum vulnus ferat. Tristissimus) maerissimus. Nostri) amici. Minor) aetate respectu alterius gradioris. Festiuius) laetius. Nihil dignius) nullam puellam vidi digniorē, usitata Secundo dicendi figura.

ARGV.

Anilis prudentia) qualis foret contingere interdum grandaevis matronis: nam in iuvene non dicitur cadere, cum sit rerum bonarum & malarum scientia, quorum videtur iuniorē aetatem non posse temporis angustia experiri.

Anilis prudentia

gore) Vigor est robur & firmitas. Apuleius vigorosum pro robusto posuit. Hic) vigor. spatio) longi-
tudine. Causas) vt superioribus virtutibus adderet constantiam. Acerbum) immaturum. Mortis tempus)
quo erat destinata rebus latis. Destinata) designata, sponsa vxor. Electus) vt boni ominis. Aduocati) inui-
tati ad nuptias. Multa ad augendam tristitiam) nam qui dolēt ingeniosi sunt perquirere doloris causas. Mar-
garitas) vniones. dicitur margarita, margaritum, & margaris pro maiori parte. Inuenitur in mari Indico & Ru-
bri littoribus auctore Curtio. culmen omnium rerum precij margaritæ tenent Plinio prodente, qui libro no-
no capite trigesimo quinto plura
super his scripsit. Gemmas) Pō-
ponius. ff. xxxiii. titulo de auro
& argento legato, Gemmæ, in-
quit, sunt per lucidæ materiæ ve-
lut smaragdi, chrysolithi, & ame-
thisti: lapilli autem contrariæ su-
perioribus naturæ, vt Abasiani,
Veientani: Margaritæ autem nec
gemmis nec lapillis continentur.
Gemmæ pariter Curtius a mar-
garitis distinguit. sic vterq; Plin.
apud seniores multa de gem-
mis differuntur lib. xxxvij. transla-
tine gemma in vite dicitur a re-
rum rusticarū scriptoribus. Vn-
guenta & odores) quib; mortui
respergebantur. Mart. Vnguen-
ta & casias, & olentē funera myr-
rham, Thuraque de medio semi-
cremata rogo. Et quæ de stygio
rapuisti cinnama lecto. Ausoni⁹,
Spargere mero cineres & odore
perlue nardo Hospes, & adde ro-
sis babtama puniceis, ac deiceps,
Ab ineunte ætate) ab adole-
scentia. Altioribus studiis) phi-
losophiæ. Audiuit) a præceptis
philosophorum. Dixit) monue-
rat obseruanda. nam quis recor-
detur constantiam in aduersis ser-
uandam patientiam, retinendam
tamen dolore superatur, & affe-
ctui indulget repulsis alijs virtu-
tibus, & sola pietate seruata. Ta-
lis pietas) tam honestæ sunt cau-
sæ, vt amet filiam, & ideo afflictæ mœreat, vt possis Fundano ignoscere: immo eum laudabis, si considera-
ueris quam filiam perdiderit. Os) linimenta faciei. Vultum) motum in affectibus. Exscripserat) effinxerat, red-
diderat, effigiauerat. De dolore) cohibendo. Castigatorū) non qd sit eius generis, vt qui castiget & reprehen-
dat tanquam nimium dolori indulgentem, sed qd demulceat & leniat. si legatur castigatorium ad idem tendit.
Admittat) suscipiat, approbet, exequatur. Faciet) legitur etiam fauet. Medi tempore spatium) Longum
interuallum a morte filiæ. Nullus enim dolor secundum Sulpitium est qui longitudine temporis non minua-
tur & molliatur. Crudum) recens vulnus translatiue refertur ad dolorem, vt apud Papinium in syluis, Abru-
ptis etiam nunc flebile venis. Vulnus hiat magnæq; patet via lubrica plagæ. Requirit) manus medentium pe-
tit. Acquiescit) contentatur. Admotis) adhibitis consolationibus.

ARGV

SCio) Calphurnij Pisonis op⁹
de amoribus in auditorio fre-
quenti recitatum non vulgari
laude commendat apud Vestrici-
um Spurinnam vtraq; lingua e-
ruditum. deinde fratris Calphur-
nij pietatem probat, optatq; tem-
pora sua illustrari ingeniorū cla-
ritudine. Bonis artibus) rei li-
terariæ. Dignum maioribus suis,
vt per res præclaras non videan-
tur degenerare a maioribus suis illustribus. Festinantius) cupide, & per id misso tabellario propere: neq; dila-
ta re in crastinum. Auditorio Calphurnij Pisonis) in eo loco quo auditores conuenerant, vt audirēt Calphur-
nium Pisonem. ἑρωτοπαίγνιον) ad hæc legitur, περὶ νόμων, id est de legibus, quod facit cum Aristotele, qui re-
fert περὶ ματρὸς νόμου intergenera poetice, ac cum Iulio Polluce, vbi de poematibus libro tertio mentionem fa-

Ero tope
gnino

C. PLIN. SPVRINNAE SVO S.

Cio quanto opere bonis artibus faueas, quā-
tum gaudium capias, si nobiles iuuenes di-
gnum aliquid maioribus suis faciant. quo fe-
stinantius nuncio tibi fuisse me hodie in au-
ditorio Calphurnij Pisonis. Recitabat ἑρωτο-
παίγνιον, eruditam sane luculentamq; materi-

am. Festinantius) cupide, & per id misso tabellario propere: neq; dila-
ta re in crastinum. Auditorio Calphurnij Pisonis) in eo loco quo auditores conuenerant, vt audirēt Calphur-
nium Pisonem. ἑρωτοπαίγνιον) ad hæc legitur, περὶ νόμων, id est de legibus, quod facit cum Aristotele, qui re-
fert περὶ ματρὸς νόμου intergenera poetice, ac cum Iulio Polluce, vbi de poematibus libro tertio mentionem fa-

εἰτ νόμον & προνομίαν inter poemata recensens. & Tranquillus scribit Neronem non destitisse cantare etiam con-
cussio motu terræ theatro q̄ inchoatum absolueret nomon. νόμον Suidas melodiæ modum citharedicum inter-
pretatur complexum harmoniam ordinatam & rhythmum definitum. & Terpandrum νόμον inuenisse Plutar-
chus in libro musicæ refert. vbi etiam plura leges πρὸ νόμων. Legitur etiam apposite, ἔρωτ' ἀγνίων, opus scilicet
de ludo amoris. ἔρως enim amor, & ἀγνίων ludus: an potius amoris festum. nam ἡ παρὰ γνίαν Suida interprete fe-
stum significat: & Aratum scripsisse τὰ παρὰ γνίαν retulit. Idem Athenæus tradit eadem Mnaseam composuisse:

am (scripta elegis erat) fluentibus, & teneris, & enodibus
sublimibus etiam verbis, vt poscit locus. Apte enim & va-
rie nunc attollebatur, nunc residebat: excelsa depressis, exi-
lia plenis, seueris iucunda mutabat: omnia ingenio pari.
Commendabat hæc voce suauissima, vocem verecundia,
multum sanguinis, multum sollicitudinis in ore, magna or-
namenta recitantis. Etenim nescio, quo pacto magis in
studiis homines timor, quam fiducia decet. Ne plura,
quanquam libet plura, quo sint pulchriora de iuvene, ra-
riora de nobili. Recitatione finita, multum ac diu exoscu-
latus adolescentem, qui est acerrimus stimulus monendi,
laudibus incitauit, pergeret, qua cœpisset: lumenque quod
sibi maiores sui prætulissent, posteris ipsis præferret. Gratu-
latus sum optimæ matri, gratulatus & fratri, qui ex audito

apud quem Nymphodorus Le-
biam Salpen fuisse dicit, quæ παρὰ
γνίαν monumentis mandauit, sed
Alcimus testatur Botryn cogno-
mento Salpen inuentricem τῶν
παρὰ γνίων. Idem Athenæus Gnesip-
pū παρὰ γνίαν γράφει memorat. Au-
sonius prodidit Lælium antiquis-
simum poetam conscripsisse ero-
topægnia. Quid inquit antiquis-
simi poetæ Lælij erotopægnion
libros loquar: vbi mendose legi-
tur Lennij erotopægnion. Et li-
bro. ij. Gellij cap. iij. erotopægi-
nis pro erotopægnijs. Huius scri-
bit Lælius poeta meminit in ero-
topægnijs. Apulei⁹ in prima apo-
logia. Vnum etiam poetam attin-
gā, versus ipsos quos agnoscet,
qui Lælium legere philtra omnia

Aufonij lo-
cus

vndiq; eruunt. Nonnulli tñ freti testimonio Prisciani qui li. xi. tradit Liuiū in quarto erotopægnion vsum esse par-
ticipio meminens, in præcedentibus legendum credunt non Lælium sed Liuium, qui poetarum antiquissimus
primus fabulam dedit. Eadem forma dicitur erotopægnion, qua technopægnion, cui⁹ fit mentio apud Auso-
nium. Luculētam) splendidam & luce plenam. Scripta elegis) constabat versu elego, qui paulatim a rebus
lugubribus transiit ad amores. Verbis fluentibus) currentibus: nam ex consonantibus multis constantia ver-
ba carmen exasperant, sicut crebræ collisiones. amatorium igitur fluere debet, & diuerso satyricum. Enodi-
bus) mollibus, dulcibus. nodosa enim sunt aspera: enodia vero lenia & leuigata. E tiam) interdum. Subli-
mibus) grandibus, altiloquis. Vt poscit locus) vt res exigebat, & opportune verbi causa si exclamasset con-
tra amorem, ac vim eius ac potentiam descripsisset, commode vsus fuisset sublimioribus verbis: Nam tristitia mœ-
stum Vultum verba decent, iratum plena minarum, Ludentem lasciuia, seuerum seria dicta: & quæ leguntur de-
inceps in poetica Horatij. Alte) erecte, recondite. Sententiæ autem sumuntur modo ab opinione hominū,
modo a veritate. Hæc breuiter ostendunt aut quid sit, aut quid esse oporteat. Varie) fastidium legentium va-
rietate rerum & verborum vitari solet. Attollebantur) insurgebant grandioribus verbis. Residebant) de-
mittebantur. Sententiarum enim vt verborum aliæ elatæ, aliæ mediocres, aliæ submissæ, quæ rebus de quibus
scribitur aptandæ sunt. Excelsa depressis) nam plerunque altis & excelsis adiacent abrupta: & maxime mira-
bilia sunt, quæ maxime inexpectata. Antitheton exornatio est admodum suavis auditori. Si leges apte &
varie nunc attollebatur, nunc residebat, ea referuntur ad Calpurnij pronuntiationem. Mutabat) variabat
contraria contrarijs. Ingenio) subtili inuentione. Commendabat) gratiora faciebat audientibus. Suauis-
sima) dulci & amabili pronuntiandum est quomodo scribendum: itaque latis in rebus vox plena, simplex, &
ipsa quodammodo hilaris fuit: ac in certamine recta intenditur, atrox in ira & aspera ac densa, in inuidia bre-
uior: at in blandiendo, fatendo, satisfaciendo, rogando, lenis, submissa: suadendo, monendo, pollicendo, con-
solando grauis, in metu & verecundia contracta, miseratione flexa & flexibilis. Voce verecunda) si legeris vo-
cem verecundia resume commendabat. Sollicitudinis iu ore) curæ, vt ex signis in ore videretur sollicite dice-
re. Timor) vt timeant ne sua scripta improbentur tanquam non satis absoluta. Nec plura) dicam. De
iuvene) Calpurnio Pisone. Libet) dicere. Rariora de nobili) raro similia nostris temporibus contingūt no-
bilibus, qui se pro maiore parte voluptatibus dedunt. Stimulus) incitatio, scilicet laudare adolescentes. vnde
Fabius optat sibi dari puerum, qui laudibus & gloria excitatur. nam laudibus haud minus quam præmijs gau-
dent generosi. & scripsit Plutarchus Spartanos voluisse ab ineuntibus statim annis aliquo affectionis stimulo
ad gloriam duci: ita vt & vituperatos dolor angat, & laudes ad maiora prouehant. Qua) via studiorum. Lu-
men) decus, famam, splendorem. Maiores sui prætulissent) Fuit Calpurnia domus virorum gestis mirum in
modum celebris: nam C. Piso Calpurnio genere ortus, ac multas insignesq; familias paterna nobilitate com-
plexus: claro apud vulgum rumore erat, per virtutem aut species virtutis similes: namq; facundiā tuendis ciuib⁹
exercebat. Hæc Tacitus lib. xv. Fuit & Calpurnius Piso victis in Sicilia fugitiuis præclarus, vt super Calpurniæ
domus splendore omittamus Liuium, Plutarchum ac alios: & quanquam de nobilitate Pisonum multa prædi-
ximus, quædam tamen addam: nam Valerius Max. lib. iij. cap. de constantia, C. Pisonem Cos. laudat, L. isonem
historicum Liuius, Dionysius, Plutarchus citant. & P. Piso orator & Consularis de Hispania triumphauit.
M. Pisonem tradit Cicero græca doctrina doctissimum omniū, qui antefuerunt. Item L. Piso Trib. pl. legē pri-
mus de repetundis tulit, orationes reliquit, multarum legum suasor ac dissuasor fuit. alius L. vrbis custos, & stu-
diorū liberaliū antistes, ad quē & eius fratrem Horatius scripsit poeticā, Augustus graui morbo pressus nullū sū

Sententiæ,

Vox in pro-
nuntiatiōe

Calpurnia
domus

Pisonū no-
bilitas

bi successorem declarans Pisoni exercitus, & publicos redditus in libello scribens dedit. Caelius Piso Consul cum Rubrio Gallo sub Traiano tradente iuriconsulto. ff. xl. de fideicommissariis libertatibus fortasse Calpurnius frater. Pietatis) amoris in fratrem. Ille alter) Calpurnius s. Piso. vulgaris locutio ille alter, qua Secundus alibi est usus, illam alteram dicens, quod expostulat sit ille epistolaris. Nobiliter) ad idem legitur notabiliter. Metus) dum incertus erat, quid sensuri essent auditores de scriptis fratris. Gaudium) postquam vidit recitata laudari. Eminuit) apparuit manifesto. Seculo) nostris temporibus. Sterile) rude, imperitum, iufructuosum circa literas. Effectum) inutile. idem quod sterile. Ne nihil) ad imitationem Græcorum duæ negationes magis negat. Imagines) maiorum illustriū quas solebant locare in atrijs super tabulino & in funeribus suorum producere.

Hos adolescentes) Pisones fratres. Cognoscere) veros suos nepotes.

rio illo non minorem pietatis gloriam, quam ille alter eloquentiæ tulit, tam notabiliter pro fratre recitante primum metus eius, mox gaudium eminuit. Dii faciant ut talia tibi sæpius nunciem. Faueo enim seculo, ne sit sterile & effectum: mireque cupio, ne nobiles nostri nihil in domibus suis pulchrum, nisi imagines habeant: quæ nunc mihi hos adolescentes tacite laudare, adhortari, & quod amborum gloriæ satis magnum est, agnoscere videntur. Vale.

ARGV. **B**ene) Macro congratulatur quod in secessu Tarentino multis fruatur commoditatibus, se vero in Tuscis scribit vel venari, vel studere. ¶ In vno vetustissimo exemplari non Macro, sed Spurinnæ fuit epistola scripta, ut cum vxore sua Coccia & filio Coccio. Quia tibi) nam omnia amicorum communia siue bona siue mala. Mari) ad quod villa sita fuerat. Ruribus) circumuicinis. Legitur etiam vitibus, ad hæc in quibusdam codicibus scriptum vidimus, Viribus, id est prospera valitudine. Placet tamen magis viridibus, de quibus in præcedentibus. Felicior) Nerua, quem cum Orphitus & Rufus ad imperium vocari dicerent, eos Domitianus paratarum contra se insidiarum insimulans, in insulam deportauit, Neruam quoque Tarentum secedere iussit ubi tanquam vitam transacturus otium suum disposuerat, quanquam Apollonius ei prædixisset omnino imperaturum. Felicior) comparatiuum maius significatum habens superlatiuo. vult enim ostendere vitam Neruæ priuati fuisse beatiorē quam postquam princeps est creatus. Felicitissimus) Imperator maximus & augustissimus. Alternis) horis vicissitudinarijs. Simul) eodem tempore ad Tacitum scripsit se cepisse tres apros, & inter venandum plura scripsisse. Difficilius) quia vtrunque delectabile, an quia magni laboris.

C. PLIN. MACRO SVO S.

Ene est mihi, quia tibi bene est. Habes vxorē tecum, habes filium. Frueris mari, fontibus, viridibus, agro, villa amoenissima: neque enim dubito esse amoenissimam, in qua se composuerat homo, felicior ante, quam felicitissimus fieret. Ego in Tuscis & venor & studeo, quod interdum alternis, & interdum simul facio: nec tamen adhuc possum pronunciare, vtrum sit difficilius, capere aliquid, an scribere. Vale.

ARGV. **V**ideo) Petit ut Paulinus villam suam commodet liberto Zosimo, donec curatus sit a tussi, quam recitando contraxerat: & inde sanguinem euomuerat. ¶ Erat autem recitator, & litteratus, cithara callens, & domino suo multa præstans officia. Eius memoria adhuc Comi extat in templo diui Andreae tribus verbis notata, ZOSIMVS CONIVGI INCOMPARABILI. Pariter Veronę legimus, Zosimum Viriatium extantem in curru triumphali. Zosimū Alexandrinum & philosophum, & alium Gazam siue Ascalonitam declamatorem recitat Suidas. Ad Zosimum primatem scripsit in epistolis Aeneas rhetor. Molliter) benigne, humane. Habeas) tractes. *ἔχεις τὰς ἀπορίας τῶν ἡμετέρων*. Socer autem pater quod mitis erat. sumptum ex vltimo Iliad. ubi Helena conqueritur Priami filios sibi aliquando infensos extitisse: socerum vero Priamum semper se mitem præstitisse memorat. magis tamen placet, ut legas *πατὴρ ὁ ὡς ἡμετέρος*, pater autem ut mitis erat, sumptum ex secundo Odysseæ ut repetitum lib. v. Hoc nostrum paterfamilias) resume semper in animo est. Nostrum) patrimonium proprium, an quia Romanum est vocabulum. nam paterfamilias ideo appellatus quod curare debet familiam ea mansuetudine, quasi pater esset. Asperior) immitior. Frangeret) moueret ad lenitatem. Quanto illa magis eget, est homo probus) in secunda lectione fuit, quanto nunc maior venit debilitas, iam angitur homo probus. Fuit tertia scriptura, non absurda, quanto nunc utilior ægrotanti. Probus) bonus quasi probatus: Officiosus, sicut improbus, malus. Officiosus) qui se immiscet officijs iuuandi gratia: & non officiosus, id est quietus & do-

C. PLIN. PAVLINO SVO S.

Ideo quam molliter tuos habeas, quo simplicius tibi confitebor, qua indulgentia meos tractem. Est mihi semper in animo & Homericum illud, *πατὴρ δ' ὡς ἡμετέρος*, & hoc nostrum, paterfamilias. Quod si essem natura asperior & durior, frangeret me tamen infirmitas liberti mei Zosimi: cui tanto maior humanitas exhibenda est, quanto nunc illa magis eget. est homo probus, of-

Zosimus

mi residens interdum pro eo quod nocet intelligimus officiosum ab officiendo. Mart. Omnes prosequeris Prætorum Cotta libellos Accipis & ceras, officiosus homo es. Apud Apuleium in primo asini, Aduentores pristinos in fœce submissis officiosis roncis rucus appellat. Literatus) literis excultus. Apuleius. x. Dominus ædiū habebat iuuenem filium probe literatum: & per id consequenter pietate modestiaque præcipuum. Tranquil. de Grammaticis, Sunt qui distinguunt literatum a literatore, ut Græci grammaticum & grammaticum, & illum quidem absolute hunc mediocriter doctū existiment, quorum opinionem etiam Orbilius exemplis confirmat. nā apud

Literatus

ficiosus, literatus, & ars quidem eius, & quasi inscriptio commœdus, in qua plurimum facit. Nam pronunciat acriter, sapienter, apte, decenter, etiam utitur & cithara perite ultra quam commœdo necesse est. Idem tam commode orationes, & historias, & carmina legit, ut hoc solum didicisse videatur. Hæc tibi sedulo exposui, quo magis scires, quam multa vnus mihi, & quam iucunda ministeria præstaret. accedit huc longa iam charitas hominis, quā ipsa pericula auxerunt. Est enim a natura comparatum, ut nihil æque amorem incitet & accendat, quam carēdi metus, quem ego pro hoc non semel patior. Nam ante aliquot annos dum in rente instanterque pronunciat, sanguinem reiecit atque ob hoc in Aegyptum missus, a me post longam peregrinationem confirmatus rediit nuper, deinde dum per continuos dies, nimis imperat voci, veteris infirmitatis tussicula admonitus, rursus sanguinem reddidit. Qua ex causa destinavi eum mittere in prædia tua, quæ Foroiulii possides. audiui enim te sæpe referentem esse ibi, & aera salubrem, & lac huiusmodi curationibus accommodatissimum. Rogo ergo scribas tuis, ut illi villa, ut domus pateat: offerant etiā sumptibus eius, siquid opus erit: erit autem opus modico. est enim tam parcus & continens, ut non solū delicias, verum etiam

maiores ait cum familia diutius venalis produceretur, ne non temere quem literatum in titulos, sed literatorem inscribi solitum, quasi non perfecte literis imbutum. Apuleius tamen nono literatum pro seruo inscripto usurpauit, Frontes, inquit, literati, id est inscripti. nam notis in fronte quibusdam inscribebantur. Et) propria. Comœdus) comœdiæ actor. Inscriptio) nam venales serui scriptis monstrabantur, in qua præstarent arte. Facit) excellit. Apte) accommodate ut vox conueniat ei rei quam agit.

Cithara dicta *κίθαρα* q. Cithara facile moueatur, aut quod auditores in amorem moueat. Seruius testudinem dictam credit: Est autem vocabulum græcum, & pro lyra a Suida interpretat. Apuleius secundo Floridum, Cithara balthæo celata apta stricim sustinetur: manus eius tenera procerule leua distantibus digitis nervos mouet: dextra psallentis gestu suo. Sabulum citharæ admouet ceu parata percutere cum vox in cantico interquie-

Cithara

uit. Quam commœdo necesse est) nam inter actus comœdiarum concinebatur, quod Horatius in arte præcipit ut opportune fiat. neu quid medios intercinat actus. Quod non proposito conducatur. & mox, Tibia non ut nunc oricalcho iuncta, tubæque Aemula, sed tenuis simplexque foramine pauco Aspirare & adesse choris erat uti lis. Diomedes, Pantomimus & choraules in comœdia caneant inter actores comœdiarum pro facultate: & arte potiores principatum sibi artificij vendicabant. Insper legimus Flaccum modulasse tibijs terentianas comœdias. Legit) recitat. Sedulo) diligenter Iucunda) mihi grata. Charitas) amor. Comparatum datum) consuetum. Hoc) Zosimo, Semel) nunc. Intente) acriter, alte. In Aegyptum) ubi Zosimus natus erat: ideo remittebatur in patriam, & ad suos, cum valetudinarij curentur mutatione aeris, præsertim si transferantur in consuetudinem prioris victus, & cæli: sic enim restituntur veluti nutrici ac parenti. alioquin Aegyptius aer purior & minus pestilens: inde multitudine hominum fere cæteras orbis partes superauit. actores sunt Diodorus & Iosephus. Confirmatus) liberatus, curatus. Imperat voci) nititur supra vires enunciare. Tussicula) parua & modica tussis. Veteris infirmitatis) reiectionis sanguinis. Prædia) quaestio est fundus a possessione, vel agro, vel prædio quid distet: quidam sic diffiniunt, Possessiones sunt agri late patentes publici priuatique, quos initio non mancipatione, sed quisque ut potuit, occupauit atque possedit. unde & nuncupati fundus dictus quod in ea fundatur vel stabilitur patrimonium. Fundus autem & vrbani ac rusticum intelligendum. Est prædium quod ex omnibus patrisfamilias maxime prouidetur, id est apparet, quasi præuidium: vel quod antiqui agros quos bello ceperant, ut prædæ nomine habebant. Alij, Fundus est omne quicquid solo continetur. Ager est species fundi, quæ ad vsum hominis comparatur. Possessio ab agro iuris proprietate distat. Quicquid enim apprehendimus, cuius proprietates ad nos non pertinet, hoc possessionem appellamus: possessio ergo vsum est, ager proprietates loci est, prædium vtriusque superscriptæ rei generale nomen est. nam & ager & possessio huius appellationis species sunt. Hæc Modestinus, & præter eum Asconius, Prædia, inquit, sunt res ipsæ, prædes homines, id est fideiussores, quorum res, bona, prædia non vno nomine dicuntur. Iustinianus in Inst. Prædia omnia ædificia vrbana appellamus, & si in villa ædificata sunt. Iulius Frontinus de agrorum qualitate, Ager inquit est mensura comprehensus, cuius modus vniuersus ciuitati est designatus. Foroiulij) Foroiulienses cognomine Concubientes locat Plinius in sexta Italia regione, quæ Umbriam, & agrum Gallicum circa Ariminum complectitur, de quibus nunc loquitur Secundus. Scio tamen Strabonem nauale Cæsaris Augusti, quod Foruiulij vocant, posuisse inter Olbiam & Antipolim, ut distet a Massilia stad. sex millibus, & Ptolomæum Foruiulij in Histria, sed diuersa oppida eodem nomine appellata quis nescit: nam & Pli. Foruiulij in Hispania refert. Lac) tussi per hyemem locis maritimis, per æstatem locis mediterraneis opus est. tussientem minime oportet lectione uti vehementi. utilis in omni tussi pere-

Comœdus intercinat

Fundus, possessio, ager prædium,

Foruiulij

grinatio est, cibus ut lac in alio coctum, magis terreri potest aliquis cum sanguinem exspuit, sed id modo minus, modo plus periculi habet: exit enim modo ex gingivis: modo ex ore & copiose: nonnunquam autem is a summis faucibus fertur, aut ore venę alicuius adaperto, aut tuberculis quibusdam natis, & ex his sanguine erumpente, aliquando gutture & arterijs exulceratis, frequens tussis sanguinem extundit, interdum etiam fieri solet, ut aut ex pulmone, aut ex pectore, aut ex latere, aut ex iocinore feratur. Pręter a Celso prędicta, Plin. ad exulcerationem stomachi lactis asinini potus, item bubuli plurimum prodest. Lege plura lib. xxvi. cap. v. & xxvii. cap. x. apud eundem. Est alia lectio, & in huiusmodi curationibus accommodatissimum, ut totum hoc ad aerę referatur. Necessitates valitudinis) quę necessaria sunt valitudinario. Restringat) amputet, minores faciat, id est absteineat a necessarijs. Ego) sensus est, dabo ei tantum nūmorum, quantum opus erit in via: nam domi tuę nihil opus erit: ergo nihil ulterius addam.

necessitates valetudinis frugalitate restringat, ego proficisci tibi viatici dabo, quantum sufficit eunti in tua. Vale.

ARGV.

Iterum) Accusauerant Bithyni Iulium Bassum repetundarum, qui in ea prouincia Proconsulatum gesserat: contra quę a Senatu impetrauerant aduocatum Rufum Varenum: is postea sortitus eandem prouinciam repetundarum pariter reus fit. Pro Vareno egit Secūdo, cui cōtradixit Fōteius Gręcus homo. Concessa est Bithynis inquisitio, & Varenus postulatio. ¶ A Iulio Basso) Libro quarto legimus Iulium Bassum reum fuisse repetundarum sub Traiano, quod prouinciam Bithyniam expilasset: sed illic scriptum Pomponium Rufum aduersus Bassum egisse, nunc vero Rufum Varenum, nisi malimus intelligere appellatum Pomponium Rufum Varenum. A Iulio Basso) post accusationem Iulij Bassi. Detulerunt) accusauerunt apud Senatum. Proconsulem) Bithyniæ. Varenum) dico illum Varenum: nam erant in vrbe alij eiusdem appellationis, & repetitio talis reficit auditorem, & magis rem declarat. Acceperant) impetrauerant a Senatu, a quo diximus aduocatos peti solitos. Inquisitionem) Inquisitio est alicuius criminis manifesti saltem per famam ex bono & æquo iudicis competentis facta inuestigatio, nam cum in ius ventum erat, dicebat accusator reo, quod iniurię prouincialibus fecerat: si tacuisset, lis ei aestimabatur ut victo: si negasset, petebat accusator a magistratu dies inquirendorum criminum. Euocare testes) e prouincia testes in rem suā vocare: & expectandum donec in urbem venirent. In rem nostram faciunt Taciti verba ex lib. xii. Pomponium inquit Syluanum magna vis accusatorum circumferebat, poscebatque tempus euocandorum testium ex Africa prouincia, ubi proconsulare imperium habuerat. Sed reus illico defendi postulabat, valuitque pecuniosa orbitate & senectate. sed sicuti fauore & gratia quorundam Syluanus obtinuerat statim pronunciari, ita iure Varenus impetrauit ut posset euocare testes. Recusantibus) nolentibus ut euocaret testes contra obiecta crimina. Cognitio) discussio, examinatio. Suscepta) a Senatu. Egi) dixi causam. Euentu) bono & malo: nam & Vareno concessum est testes euocare, & Bithynis data fuit inquisitio. Fortuna dominatur) domina est & plurimum potest. Fortunę oīa Tullus rex ascripsit. ex ocula ta ab Apuleio dicitur: nā vaga, incōstans, incerta, varia, indignorūque faulrix: huic oīa expēsa, huic oīa ferunt accepta, sola laudatur, sola arguitur, & in tota ratione mortalium sola vtrunque paginam facit. *μηδὲν ἄνθρωπος τυχόν*, id est nihil sine fortuna dixit Pausanias in primo. Et Salustius, sed profecto fortuna in omni re dominatur. Historici autem plurimum in bello posse tradiderunt. Vtrunque) accusatoris & rei. Commendationis) laudis in actionibus. Memoria) si mala fuerit, detrahit: si tenax, affert. Tempus) si inopportunitum. Amor rei) causa quę agitur an grata iudicibus. Quare non absurde Cęsar apud Salustium suam orationem sic orditur, Omnes homines patres conscripti qui de rebus dubijs consultant, ab odio, amicitia, ira, atque misericordia vacuos esse decet. Liber) oratio mea quę nullis affectibus tangitur, nulla etiam fortuna mouetur siue bona siue mala.

Inquisitio.

Fortuna dominatur

Fonteius Magius

Gręcorum loquentia

Periodus

C. PLIN. VRSO SVO S.

MIterum Bithyni) breue tempus a Iulio Basso) & Rufum Varenum Proconsulem detulerunt, Varenum, quem nuper aduersus Bassum aduocatum, & postularant & acceperant, inducti in Senatum, inquisitionem postulauerunt: tum Varenus petit, ut sibi quoque defensionis causa euocare testes liceret: recusantibus Bithynis, cognitio suscepta est: Egi ego pro Vareno non sine euentu, nam bene an male, liber indicabit. In actionibus enim vtrunque in partem fortuna dominatur: multum commendationis & detrahit, & adfert memoria, vox, gestus, tempus ipsum: postremo vel amor, vel odium rei, liber offensis, liber gratia, liber & secundis casibus & aduersis caret. Respondit mihi Fonteius Magius vnus ex Bithynis, plurimis verbis, paucissimis rebus, Mos est plerisque Gręcorum, ut illis sit pro copia volu-

ntem) dico illum Varenum: nam erant in vrbe alij eiusdem appellationis, & repetitio talis reficit auditorem, & magis rem declarat. Acceperant) impetrauerant a Senatu, a quo diximus aduocatos peti solitos. Inquisitionem) Inquisitio est alicuius criminis manifesti saltem per famam ex bono & æquo iudicis competentis facta inuestigatio, nam cum in ius ventum erat, dicebat accusator reo, quod iniurię prouincialibus fecerat: si tacuisset, lis ei aestimabatur ut victo: si negasset, petebat accusator a magistratu dies inquirendorum criminum. Euocare testes) e prouincia testes in rem suā vocare: & expectandum donec in urbem venirent. In rem nostram faciunt Taciti verba ex lib. xii. Pomponium inquit Syluanum magna vis accusatorum circumferebat, poscebatque tempus euocandorum testium ex Africa prouincia, ubi proconsulare imperium habuerat. Sed reus illico defendi postulabat, valuitque pecuniosa orbitate & senectate. sed sicuti fauore & gratia quorundam Syluanus obtinuerat statim pronunciari, ita iure Varenus impetrauit ut posset euocare testes. Recusantibus) nolentibus ut euocaret testes contra obiecta crimina. Cognitio) discussio, examinatio. Suscepta) a Senatu. Egi) dixi causam. Euentu) bono & malo: nam & Vareno concessum est testes euocare, & Bithynis data fuit inquisitio. Fortuna dominatur) domina est & plurimum potest. Fortunę oīa Tullus rex ascripsit. ex ocula ta ab Apuleio dicitur: nā vaga, incōstans, incerta, varia, indignorūque faulrix: huic oīa expēsa, huic oīa ferunt accepta, sola laudatur, sola arguitur, & in tota ratione mortalium sola vtrunque paginam facit. *μηδὲν ἄνθρωπος τυχόν*, id est nihil sine fortuna dixit Pausanias in primo. Et Salustius, sed profecto fortuna in omni re dominatur. Historici autem plurimum in bello posse tradiderunt. Vtrunque) accusatoris & rei. Commendationis) laudis in actionibus. Memoria) si mala fuerit, detrahit: si tenax, affert. Tempus) si inopportunitum. Amor rei) causa quę agitur an grata iudicibus. Quare non absurde Cęsar apud Salustium suam orationem sic orditur, Omnes homines patres conscripti qui de rebus dubijs consultant, ab odio, amicitia, ira, atque misericordia vacuos esse decet. Liber) oratio mea quę nullis affectibus tangitur, nulla etiam fortuna mouetur siue bona siue mala. Fonteius Magius) aduocatus Gręcus a Bithynis in Senatum ductus: cuius fit mentio ab eodem lib. vii. Plurimis verbis, paucissimis rebus) Secutus est Ciceronem in Oratore dicentem, Verbi controuersia tam diu torquet homines gręculos contentionis cupidiores, quę veritatis. Et de Claris Oratoribus, Asiaticis quibusdā oratoribus fuit genus oratiōis nō tam sententijs frequentatū quę verbis, volucre, ut Aeschilo Gnidio, ac Milefio Aeschilii, quibus erat admirabilis orationis cursus, erudita sententiarū cōcinnitas nō erat, neque inscitia illius cui res non suppetant, verba non desunt, laudanda est: quorū si alterū sit optandū, malim equidem indifertam prudentiam quę stultam loquacitatem. Volubilitas) sermo rotatus, facilis circumductio, currens oratio. Periodos) in lectiōe

plena sententia periodus dicitur: cuius partes sunt, commata & cola. Fir autem in extrema clausula, nec longior esse debet, quam ut vno spiritu proferatur: modum eius Cicero quatuor senarijs pedibus terminauit. vnde libro octauo Secundus data opera longiorem periodum fecit, ut ostenderet se Tacito inferiorem. Nonnulli duo illius genera esse dicunt: vnum simplex, cum sensus vnus longiore ambitu circunducitur: alterum quod constat ex membris, siue incisis, quod plures sensus habet, ut, Aderat ianitor carceris, carnifex pretoris. Adhuc Fabius sic distinguit, At illa connexa series tres habet formas: incisa, quæ commata dicuntur: membra, quæ cola: periodon, quæ est vel ambi-

bilis. tam longas, tamque rigidas periodos vno spiritu quasi torrente contorquent. Itaque Iulius Candidus non inuenisse solet dicere, aliud esse eloquentiam, aliud loquentiam. Nam eloquentia vix vni aut alteri, immo si Marco Antonio credimus, nemini: hæc vero, quam Candidus loquentiam appellat, multis atque etiam impudentissimo cuique maxime contingit. Postero die dixit pro Vareno Homullus callide, acriter, culte: contra Nigrinus presse, grauitate, ornate. Censuit Acilius Rufus Consul designatus inquisitionem Bithynis dandam: postulationem Varenii silentio præterit. Hæc forma negandi fuit. Cornelius Priscus Consularis & accusatoribus, quæ petebant, & reo tribuit, vicitque numero. Impetrauimus rem, nec lege comprehensam, nec satis visitatam, iustam tamen. Quare iustam non sum epistola executurus, ut desideres actionem. Nam si verum est Homericum illud, πῶ γὰρ αἰοιδῶ μάλλον ἐπικλέεσθ' ἀνθρώπων, ἢ πρὸς ἀκρόντες, νεωτέρῃ ἀμυγέλειται, apud te prouidendum est, mihi ne gratiam nouitatis & florem, quæ oratiunculam meam vel maxime commendat, epistolæ loquacitate præcipiam. Vale.

la: periodon, quæ est vel ambitus vel circūductum vel continuatione vel conclusio. nā M. Tullius periodo plurima nomina dat, ambitum, circuitum, cōprehensionem, continuationem, circumscriptionem. Frigidus) si ne neruis: quibus si strepitum dē pseris, nihil boni restabit: vel rigidas, duras. Vno spiritu) quo periodon comprehendere præcipit M. Tullius. Contorquent) iaculantur tanquam telum aliud quod in aduersarium. Sic Iuuenalis de enthymemate, Et curtum sermone orato Torqueat enthymema. Iulius Candidus) Iulius Vespronius Candidus qui Consulatū cū Quadrato gessit quo tempore Adrianus Tribunatum pl. Hic postea missus est Iulius a Senatu legatus ad Septimium Seuerū, qui in Syria cum exercitibus, quibus præerat, a Iulio descuerat. Erat autem Candidus vetus Consularis olim militibus inuictus ob durum & sordidum Imperium. Candidi uxorem tanquam adulteram poe-

Iulius Vespronius.

Candidus.

ta Martialis epigrammate momordit. Iulio Candido rescripsisse diuum Pium memorat Vlp. ff. xlvij. titulo de accusationibus. Non inuenisse) eleganter, urbane, scite. Aliud esse eloquentiam, aliud loquentiam) Valerium probum grammaticum illustrem refert Gellius Sallustianum illud ex Catilinario satis eloquentiæ sapientię parum breui antequam decederet sic legere cœpisse, & sic a Sallustio relictiū affirmasse, satis loquentię parum sapientię, quæ eloquentia cum insipientia minime conueniret. nam alibi idem Sallustius dixerat loquax magis quam facundus. Eloquentia) ornatus verborum sententiarumque cum prudentia. Is enim eloquens est qui cum sapientia dicit humilia subtiliter, & magna grauitate & mediocriter temperate. nam cū orator sit vir bonus dicendi peritus, impossibile est eum esse oratorem qui imprudenter dicit. Alteri) duobus contigit. Possumus intelligere Demosthenem, & Ciceronem. Non sumus Antonij) M. Tullius primo de Oratore refert M. Antonium cui vel primas eloquentiæ partes superiorum tribuerat grās, virum natura peracutum & prudentem, in eo libro, quem vnum reliquit, disertos se vidisse multos, eloquentem omnino neminem. Infidebat videlicet in eius mente species eloquentiæ quam cernebat animo, re ipsa non videbat. Vtr autem accerrimo ingenio (sic enim fuit) multa, & in se, & in alijs desiderans neminem plane, qui recte appellari eloquens posset, videbat. Eum vero statuebat disertum, qui posset satis acute atque dilucide apud mediocres homines ex communi quadam opinione hominū mirabiliter dicere: sed eloquentem, qui mirabiliter, & magnificentius augere posset atque ornare quæ vellet: omnesque omnium rerum, quæ ad discendum pertinerent, fontes animo ac memoria contineret. Verum Secundus fatetur non esse eius sententiæ cuius Antonius, ut putet neminem eloquentem: nam inquit non sumus Antonij. Clarior lectio, Immo si Marco Antonio credimus nemini. Nemini) contigisse eloquentiam. Loquentiam) disertam facundiam sine prudentia. Impudentissimo cuique) Quid enim tam furiosum quam verborum vel optimorum atque ornatissimorum sonitus inanis: nulla subiecta sententia, nec interdum scientia videas quosdam scaterere verbis sine villo iudicij negotio cum securitate multa & profunda, ut loquentes plerumque videantur loqui sese nescire. quare Theretio cum securitate multa & profunda, ut loquentes plerumque videantur loqui sese nescire. quare Theretio audacissimo verba ἀμῖξα Homerus attribuit, & Eupolis vetus poeta consignatissime, id genus hominum retulit, ἀλέειν ἄριστον, ἀδυνάτατος λέγειν, id est blatterare optimus, dicere ineptissimus. Hæc sumpta partim ex Oratore M. Tullij, partim a Gellio. Addo Euripidem in Hippolyto malos dicere populo videri eloquentiores. οἱ γὰρ ἐν σοφίᾳ φάυλοι πᾶρ ὀχλὸν μωσιώτεροι λέγῃ. Callide) astute. Acriter) intense δεινῶς. Culte) verbis ornatis. Contra) Homullum dixit. Presse) emuncte, stricte. Forma) modus, scilicet nullam mentionem facere, ut Vareno liceret testes euocare. Cornelius Priscus) Consulum designatorum vnus, apud quem Secundus luxit obitum Valerij Martialis. Accusatoribus) Bithynis. Quæ petebant) inquisitionem. Reo) Vareno facultatem testium euocandorum. Vicit numero) sententia Prisci comprobata est, a maiori Senatorum parte. Rem) ut liceret testes euocare. Compræhensam lege) lege aliqua sancitam. Subsistētem)

Aliud loquentia, aliud eloquentia.

Disertus.

probabilem, non displicet Viratam. Iustam tamen) consistentem: nam erant persone, & res notæ: ergo causa consistebat, sed vix subsistentem dixit, quia ex altera parte rationes erant validiores ad faciendam fidē, quod optime Hermogenes, & eum secutus Fortunatianus in primo Rhetoricorum tractant. Executus) dicturus. Actionem) orationem quam pro Vareno dixi. τὴν γὰρ αἰσὶν μᾶλλον ἐπικλύεισθ' ἀνθρώποις ἢ τοῖς ἀκούουσιν νωτᾶν ἀμυπύλαται, illam enim cantilenam magis concelebrant homines, quæ audientibus recentissima existat. Verba sunt Telemachi ex libro primo Odysseæ. Nouitatis gratiam) quia noua magis placet.

Florem) musteum decorem, illibatam lectionem pulchritudinē. Quæ) nouitas. Loquacitate) si summam totius orationis longa epistola comprehenderem. Perdam) nam non tam nouam legeres illam, an potius præcerpam, deflorem, delibem.

C. PLIN. RVFO SVO S.

Descenderam in Basilicam Iuliam auditurus, quibus proxima comperendinatione respondere debebam. Sedebant Iudices, Centumuires venerant, obseruabantur: aduocatis silentium longum, tandem a Prætoris nunciis, Dimittuntur Centumuires, eximitur dies, me gaudente, qui nunquam ita paratus sum, ut non mora læter. Causa dilationis Nepos Prætor, qui legibus querit. Proposuerat breue edictum, admonere accusatores, admonere reos, executurum se, quæ Senatusconsulto continerentur. Suberat edicto Senatusconsultum hoc, Omnes, qui quid negotii haberent, iurare prius, quam agerent, iuebantur, nihil se ob aduocationem cuiusquam dedisse, promississe, cauisse. His enim verbis, ac mille præterea, & venire aduocationes, & emi verabantur.

Argumentū.

Descenderam) dicturi erant aduocati apud Centumuiros, ad quos audiendos Secundus conuenierat, sed Licinius Nepos iudicia soluit, edicto monens, ut Senatusconsultum seruaretur: quo cauebatur, ne quis ante actionem pecuniam acciperet, vel pacisceretur: quod Nepotis factum a quibusdam reprehendebatur, ab alijs laudabatur. Descenderam) ab Aesquiliis, loco edito, ubi domum habuit. Basilicam Iuliam) in qua iudicia publica, & priuata conficiebantur, relege a nobis prænotata. Proxima comperendinatione) actio-

Comperendinatio.

ne, quam primum eram acturus. Comperendinatio enim vtriusque partis actio. Secundum alios comperendinatio est secunda actio. Item comperendinatio est ab vtriusque litigatoribus inuicem sibi denunciatio in perendinum diem: namque cum in rem aliquam agerent litigatores, & pœna se sacramenti peterent: poscebant iudicem qui dabatur post trigessimum diem, quo dato deinde inter se comperendinum diem denunciabant, ut ad iudicium venirent, quo cum esset ventum, antequam causa ageretur, quasi per iudicem rem exponerent, quod ipsum dicebatur causæ coniectio, quasi causæ suæ in breue coactio. Secundum alios inter comperendinationem & ampliationem, hoc interest quod comperendinatio ex vna tantum repetitur parte cum ante iudex non intelligeret ut omnino suadebatur. Iudices si bona causa absoluebant eam, si mala non statim damna- bant. Sed hac excusatione parcebant, nam cum condemnandi nota esset, & litera A. absoluerant, ampliandi si- gnum N. L. quod significabat non liquere inde ampliatio nascebatur, hæc A. Sconius. Tacitus comperendina- tiones liberas olim fuisse memorat. Postea restrictæ sunt legibus: nam tertia actione, inquit Cicero, ut is ludorum diebus interpositis, nemo istum comperendinatum iudicaret. Adimo enim comperendinatum, quod habet lex in se molestissimum, bis ut causa dicatur: verum ut opinor Glaucia primus tulit, ut comperendinaretur reus antea vel iudicari primo poterant, vel amplius pronunciari. Alibi Secundus dixerat, leges, tot horas, tot dies, tot comperendinationes largiuntur. Iudices) sorte ducti. Centumuires) numero centum octoginta: tot enim quatuor Tribunalibus scribebantur. Obuersi) aduocati simul aderant, aduocati, legitur etiam obseruaban- tur, scilicet ab aduocatis & auditoribus. Centumuires venerabantur: nam obseruatio ad honorem refertur, & in duabus rebus est, obsequio aut speculando. Alias obseruatio est callida, & diligens annotatio. deinde se- quitur. Aduocatis silentium longum) scilicet fuit donec Prætor adueniret. Nuncius) aduenit. Dissolu- tio, exornatio, quæ coniunctionibus verborum e medio sublatis, partibus separatis effertur. Eximitur dies) interdictum est eo die litibus, ut iudicijs vacarent: sic enim diem credit eximi, cum iustitium indicitur, & iura silent. Contra illorum opinionem qui volunt diem eximi vel tolli dicendo, cum hic silendo sit exemptus.

Ampliatio.

Obseruare.

Eximere diem.

Edictum.

Interdictū.

Paratus) ad dicendum. Morer) desistam a causis agendis, alia lectio, mora læter. Nepos) Licinius Ne- pos. Legibus querit) secundum leges cognoscit: nam ius cognoscendi authore Pædiano, erat apud Præto- rem, & Paulus de Regulis iuris inquit. Vbicunque causæ cognitio est, ibi prætor desideratur: iudicandi vero ius apud equites fuit. Prætor autem Urbanus iuridicundo præerat, & in potestate habebat omnium iudicium tabellas. Edictum) edicta Prætoris sunt, Dictatorum etiam, Imperatorumque, authore Dionysio in suis antiquitatibus, & Lampridio historico, adhuc Secundo dicere, edictum Augusti & Traiani, & Martiale Do- mitiani. Edicimus enim quod iubemus, & vni generi edicimus secundum Donatum, & præcepta præceptio- nesque iustorum, & iniustorum Romani edicta vocant. ut quidam scribunt, propter eam quæ tunc fiebat di- ctionem, in qua diffinitione complectuntur interdicta, quibus vetatur aliquid fieri. Senatusconsulto) quod supra principis librum dixerat, decretum a Senatoribus referente Traiano. Suberat) subscriptum fuerat. Senatusconsultum) quo reducebatur, ne quis ob causam orandam pecuniam acciperet. Omnes) hoc est prin-

cipium illius Senatusconsulti, quod durat vsque ad, his enim verbis. Quid) Negocij causam, litem aliquā.

Agere) ante litem contestatam iurare cogebantur. Cauisse) aliqua cautela prouidisse, vt aduocatus pecuniam haberet. His) predictis. Mile) alijs innumeris. Venire) vendi ab aduocatis. Emi) a litigantibus. Peractis negocijs) finitis controuersijs. Decem milium) secutus est Nepos exemplum Claudij, quem legimus apud Tacitum posuisse, modum aduocatis pecuniæ capiendæ vsque ad dena sestertia. Idem enim quod decem milia nummum, quæ egressi repetundarum tenerentur.

Prætor qui
Centumviri-
bus præest.

Peractis tamen negocijs, permittebatur pecuniam duntaxat decemmillium dare. Hoc facto Nepotis commotus prætor, qui Centumviralibus præsidet, deliberaturus, an sequeretur exemplum inopinatum, nobis ocium dedit. Interim tota ciuitate Nepotis edicti carpitur, laudatur. Multi, Inuenimus qui curua corrigerent. Quid! ante hunc Prætores non fuerunt! Quis autem hic est, qui emendet publicos mores! Alii contra, rectissime fecit initurus magistratum: iura cognouit: Senatusconsulta legit, reprimit fœdissimas patrones, rem pulcherrimam turpissime venire nō patitur. Tales ubique sermones, qui tamen alterutram in partem ex euentu præualebunt. Est omnino iniquum, sed vsu receptum, quod honesta consilia vel turpia prout male aut prospere cedunt, ita vel probantur, vel reprehenduntur. Inde plerunque eadem facta modo diligentia, modo vanitatis, modo libertatis, modo furoris nomen accipiunt. Vale.

Qui Centumviralibus præsidet) decem enim & octo Prætores fuisse in vrbe, alibi probauimus. Centumviralibus, igitur causis vnus præerat. Deliberaturus) spatium ad deliberandum sumpturus. Sequeretur exemplum) faceret idem quod Nepos. Inopinatum ocium) insperatam ab agendo vacationem. Carpitur) tanquam nimis seuerum a nonnullis lacertur. Laudatur) a plerisque tanquam honestum, & utile: nā vt in Senatu, ita in ciuitate hominum iudicia diuisa sunt. Multi dicebant. Cuncta corrigerent) vniuersum edictum reprehenderent, & arbitrarentur permittendum vnicuique dare, & accipere pro aduocatione quantum libuisset. Alij legunt, vt curua, iniqua: quod magis probor, vt sit ironice dictum. Nam &

Curua cor-
rigerent.

Seneca in ludo Claudij, Hic nobis, inquit, curua corrigit. Quid) dicentes. Prætores seueri, qui si hoc fuisset faciendum ipsi prius fecissent. Hic est) amara ironia: perinde ac si dicerent, num Cato? num Fabritius? num Fabius? Contra) dicunt, laudantes Nepotis factum. Initurus magistratum) gesturus Prætoris officium. ex quibus apparet in præcedentibus emendate legi, Nepotem Prætorem designatum. Iura recognouit) Pomponius Iurisconsultus asserit Prætorem habuisse facultatem adiuvandi, vel supplendi, vel corrigendi ius ciuile. Nouissimas) immensas, ultra modum. Magis probo fœdissimas, id est turpissimas, maxime indecoras. Turpissime) per questum. nam accusatoriam vitam viuere, & ad defendendos reos premio duci, proximum latrocinio est. Pacificendi quidem ille pyraticus mos, & imponentium periculis precia, procul ab hominanda negociatio, etiam a mediocriter improbis abierit. Rem pulcherrimam) patrociniū. Orandi maiestatem, qua nihil dum mortales melius homini dederit, & qua remota muta sunt omnia. Illa nihil in vrbe, vel ad vilitatem fructuosius, vel ad dignitatem amplius, vel ad vrbs famam pulchrius, vel totius Imperij atque omnium gentium notitiam illustrius. Non aliunde maiores honores, opes, amicitia, laus præfens, & futura hominibus contingit. Alterutram) bonam siue malam. Ex euentu) si bonum euentum fortietur edictum Nepotis, pariter bonam famam: sin minus, malam: nam ab euentu sæpenumero res iudicantur, vt testatur Ouidius, Exitus acta probat. Et Liuius septimo belli Punici, Ex euentu quo nihil iniquius est famam homines habent: a quo idem trahens agumentum inducit Hannonem dicentem, Euentum esse veluti iustum belli iudicem. Nero dicere solebat, euentum in manu fortunæ constare. Hinc Liuius scribit, euentum in manu stultorum versari. Nam plerunque vis oratoris, & cæterarum rerum ab imperitis exitu, & victoria iudicatur. Quare secundum Isocratem cum euentus sit in manu fortunæ, non laudandus is cui res prospere cedunt, sed qui quantum consilio humano licebat eas multo ante præuidit, & prouidit: tam & si secus, quā intenderat euenirent: sapientes enim & docti fortuita debent excludere. M. Tullius in Rhetoricis, cuiuscunque negocij finem, euentum diffinit. Donatus tantum bonorum exitū: contra tamen probatissimorum auctoritatem. Iniquum) sine ratione. Vsū receptum) consuetum. Procedunt) laudantur, admittuntur, lego probamur. Eadem facta) eodem consilio gesta. Diligentia) nomen, si recte interpretentur: vanitatis, id est inconstantia, si male, opponitur vanitas diligentia & furor libertati. Libertatis) si bene cedunt. Furoris) si male.

Eloquētia.

Euentus.

Donat* re-
follitur.